Working with horses in psychosocial treatment

– Professionals experiences with horse-assisted therapy

ATT ARBETA MED HÄSTAR I PSYKOSOCIALT BEHANDLINGSARBETE

– Behandlingspersonals erfarenheter av hästunderstödd behandling

Anna Corin och Ylva Husén

Linköpings universitet
Socionomprogrammet
Socialt arbete
Vårterminen 2008

LINKÖPINGS UNIVERSITET
Socionomprogrammet
Socialt arbete
D-uppsats, 15 hp
Våren 2008

Att arbeta med hästar i psykosocialt behandlingsarbete

– Behandlingspersonals erfarenheter av hästunderstödd behandling

Författare:
Anna Corin
Ylva Husén

Handledare:
Ingrid Söderlind

FÖRORD

Vi vill tacka alla dem som gjort denna studie möjlig att genomföra. Framför allt vill vi tacka alla intervjupersoner som tagit sig tid och givit oss en inblick i sina respektive verksamheter. Vi vill även tacka vår uppsatshandledare, Ingrid Söderlind, för all hjälp vi fått med utformningen av uppsatsen.

SAMMANFATTNING

Ridterapi som behandlingsmetod inom vård och socialt arbete har på senare år börjat uppmärksammats alltmer i Europa och USA, dock är området ännu inte så utforskat utifrån de förutsättningar som finns i Sverige. Denna kvalitativa studie är därför ämnad att uppmärksamma samt bidra med en ökad kunskap och förståelse om hur hästar kan brukas som redskap i psykosocialt behandlingsarbete. Detta kan vara av betydelse för olika yrkesgrupper och aktörer som arbetar inom vård- och omsorgsyrken. Studien belyser området utifrån erfarenheter som personal från behandlingsverksamheter har och deras beskrivningar av olika former av hästunderstödd behandling. Empirin bygger på kvalitativa intervjuer med tio yrkesverksamma personer inom sju behandlingsverksamheter. Dessa har analyserats utifrån symbolisk interaktionism och socialpedagogiskt perspektiv, samt utifrån begreppen empowerment och coping. I studiens resultat framkommer att hästarna enligt personalen kan användas på flera olika sätt, bland annat genom olika målstyrda övningar i form av hantering, skötsel och ridning som tillämpas på klienternas individuella svårigheter. Övningarna används i syfte att förändra och påverka klienternas beteende, hälsa och livssituation. Det redogörs även för att hästarna kan ha flera roller i behandlingen såsom motivationsskapare, samarbetspartner, samt kommunikationspartner. Vidare framgår att hästarna anses kunna tillföra flera olika aspekter i behandlingen. Hästarna tycks fungera som en brygga mellan klient och terapeut i det sociala samspelet, förbättra kommunikationen inom klientgruppen, samt påverkar klienternas motivation och känsloliv. Studien behandlar också hur personalen ser på risker i samband med arbetet med djur, samt deras föreställningar kring genus när det gäller behandlingens utformning. Idag utövas ridning som fritidssysselsättning framför allt av kvinnor, men när det gäller behandling tycks hästar användas för både kvinnor och män. Inom det ridterapeutiska området finns även en flora av begrepp som vi i denna studie försökt att göra en sammanställning av. Detta för att beskriva vilka de är och hur de är relaterade till varandra.

Nyckelord: Djurterapi, Ridterapi, Socialpedagogiskt arbete och Socialt arbete.

ABSTRACT

Horseback riding therapy as a method of treatment in care and social work has recently begun to receive a great deal of attention in Europe and the United States, however, the area is still not very explored on the basis of the conditions that exist in Sweden. This qualitative study aims to draw attention to and contribute to an increased knowledge and understanding of how horses can be used as a tool in psychosocial treatment. This may be of significance for different professions and individuals working in the health care profession. The study highlights the field on the basis of experience of staff from treatment centers and their descriptions of various forms of horse-assisted therapy. The empirical results are based on qualitative interviews with ten professionals in seven treatment activities. These were analyzed based on symbolic interactionism, and sociopedagogic perspectives, including the terms empowerment and coping. The results of the study indicated that horses, according to the staff, can be used in several ways, including through various targeted exercises in the form of treatment, care and riding as applied to individual clients' problems. It also shows that horses may have multiple roles in the treatment, such as creator of motivation, partners, and communication partners. It is also clear that horses are considered able to bring various aspects to the treatment. Horses, among other things, act as a bridge between client and therapist in social interaction, improve communication within the client group, and affect clients' motivation and emotions. The study also deals with how the staff looks at the risks associated with working with animals, and their ideas about gender in terms of the design of the treatment. Today, riding as a leisure activity is most commonly used by women, but when it comes to treatment, horses seem to be used for both men and women, according to our interviewees. In the area of horseback riding therapy there is also a plethora of concepts, which we have tried to compile in this study, so as to describe what they mean and how they are related to each other.

Key words: Animal Therapy, Horseback riding Therapy, Sociopedagogical Work and Social Work.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING 1
1.1 INTRODUKTION 1
1.2 BAKGRUND 2
1.2.1 DJUR OCH NATUR I VÅRD OCH BEHANDLING 2
1.2.2 HÄSTAR I BEHANDLINGSARBETE 3
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR 4
1.4 DISPOSITION 4

2 BEGREPP 5
2.1 BEGREPP OCH HUR DE RELATERAR TILL VARANDRA 5
2.2. ANIMAL-ASSISTED INTERVENTIONS (AAI) 7
2.3 ANIMAL-ASSISTED THERAPY (AAT) 7
2.4 ANIMAL-ASSISTED ACTIVITY (AAA) 8
2.4.1 PET VISITATION OCH EQUINE-ASSISTED ACTIVITY 8
2.4.2 HANDIKAPPRIDNING 8

2.5 RIDTERAPI 9
2.5.1 HIPPOTERAPI 9
2.5.2 PSYKOTERAPEUTISK RIDNING 9
2.5.3 LÄKEPEDAGOGISK/SOCIALPEDAGOGISK RIDNING 10

3 TIDIGARE FORSKNING 11
3.1 FORSKNINGENS FRAMVÄXT INOM OMRÅDET 11
3.2 FORSKNINGSÖVERSIKT 12
3.2.1 BEHANDLING VID STRESS OCH HÖGT BLODTRYCK 12
3.2.2 SÄLLSKAPSDJUR SOM SOCIALT STÖD 13
3.2.3 SÄLLSKAPSDJUR I BEHANDLING INOM ÄLDREVÅRD 14
3.2.4 DJURTERAPI INOM PSYKOSOCIALA BEHANDLING OCH PSYKIATRISK VÅRD 15
3.2.5 DJURTERAPI INOM BARN- OCH UNGDOMSVÅRD 16
3.2.6 RIDTERAPI OCH HÄSTAR SOM TERAPEUTISKT VERKTYG 18
3.2.7 RISKER MED ANVÄNDNING AV DJUR I BEHANDLING 20

3.3 SAMMANFATTANDE DISKUSSION OM FORSKNINGEN 22

4 ***TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER*** 24
4.1 VAL AV TEORETISKA REFERENSRAMAR 24
4.2 SYMBOLISK INTERAKTIONISM 24
4.3 SOCIALPEDAGOGIK 25
4.4 BEGREPPEN EMPOWERMENT OCH COPING 27

5 METOD OCH METODOLOGISK DISKUSSION.....28
5.1 METODOLOGISK ANSATS.....28
5.2 FÖRFÖRSTÅELSE.....28
5.3 AVGRÄNSNINGAR OCH URVAL.....29
5.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....30
5.4.1 FÖRBEREDELSER AV INTERVJUER.....30
5.4.2 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER.....31
5.4.3 TRANSKRIPTION OCH CITAT.....32
5.4.4 ANALYS AV MATERIAL.....33
5.5 ETISKA REFLEKTIONER.....34
5.6 METODOLOGISKA REFLEKTIONER.....35

6 RESULTAT.....37
6.1 INFORMANTERNA OCH VERKSAMHETERNA.....37
6.2 PRESENTATION AV RESULTATET.....40
6.2.1 BEHANDLINGSMETODER OCH BEHANDLINGSPROCESS.....40
6.2.2 HÄSTAR SOM VERKTYG.....49
6.2.3 PROBLEM OCH SVÅRIGHETER MED HÄSTAR I BEHANDLING.....52
6.2.4 BEHANDLINGEN IFRÅGA OM KLIENTER OCH PERSONAL.....54

7 DISKUSSION.....56
7.1 ANALYS OCH RESULTATDISKUSSION.....56
7.1.1 HUR HÄSTAR KAN ANVÄNDAS I BEHANDLINGSARBETE.....56
7.1.2 VAD HÄSTAR KAN TILLFÖRA I BEHANDLINGSARBETE.....61
7.1.3 PROBLEM OCH SVÅRIGHETER SOM KAN FÖREKOMMA VID ANVÄNDNING AV HÄSTAR I BEHANDLINGSARBETE.....64
7.1.4 VILKA PERSONER HÄSTUNDERSTÖDD BEHANDLING ANSES LÄMPA SIG FÖR.....66

7.2 SLUTSATSER.....68
7.3 AVSLUTANDE KOMMENTARER.....69

8 REFERENSER.....70

BILAGA 1

1 INLEDNING

I detta kapitel presenteras en introduktion som följs av beskrivning av bakgrund, studiens syfte och frågeställningar, samt en disposition.

1.1 INTRODUKTION

Sverige är idag ett av Europas hästtätaste länder och antalet hästar som finns i landet är ca 300 000. Det finns ett alltmer växande intresse för hästar och bland unga i åldern 7-25 år är endast fotboll större än ridsporten. Sporten är kvinnodominerad och flickor står för 85 procent av ridföreningarnas medlemmar. Vidare finns det ungefär 980 föreningar och 500 ridskolor som tillsammans har ca 200 000 registrerade medlemmar i Svenska Ridsportförbundet. Utöver dessa beräknas ca 500 000 svenskar rida regelbundet och ca en miljon har någon form av kontakt med hästar. Även hästnäringen har utvecklats och står för ca 40 000 arbetstillfällen i landet (Svenska Ridsportförbundet, 2004A). Idag används hästar dessutom alltmer inom vård och socialt arbete i terapeutiskt behandlingsarbete med människor. Från slutet av 1960-talet och framåt har forskare i USA och Europa börjat uppmärksamma samt studera djurens och naturens positiva inverkan på människor vid bland annat behandling inom olika områden (Norling 2002). Ridterapi är en av de terapiformer, vari djur ingår, som börjat få genomslag i flera länder och som i forskningsresultat har visat sig kunna ge goda effekter både på fysiska och psykiska funktioner hos människor (All & Loving 1999).

Denna studie är avsedd att synliggöra hur professionella ser på och beskriver att djur, eller närmare bestämt hästar, kan användas som hjälpmedel i behandlingsarbete med människor som har psykosocial ohälsa eller missbruksproblem. Eftersom socialt arbete och socialpedagogiskt arbete är under ständig förändring och utveckling medför det att socionomer och andra yrkesgrupper, som arbetar inom sådana områden, ofta behöver använda sig av olika tillvägagångssätt och därmed även behöver vara öppna för nya metoder (Eriksson & Markström 2000). Ridterapi är en metod som fungerar att kombinera med andra mer vedertagna behandlingsmetoder och det kan därför vara av vikt att området uppmärksammas mer inom det sociala arbetet i Sverige. Detta eftersom denna form av terapi kan medföra nya verktyg att bruka inom olika behandlingsområden (All & Loving 1999).

1.2 BAKGRUND

Denna del beskriver hur djur och natur, samt hästar har använts inom vård och behandling genom historien. Detta för att sätta in ridterapi i ett historiskt sammanhang och på så sätt ge läsaren en förståelse för hur området har utvecklats samt förändrats genom tiderna.

1.2.1 DJUR OCH NATUR I VÅRD OCH BEHANDLING

Människan har genom historiens gång brukat djur som redskap i olika sammanhang, exempelvis inom jordbruk och i krig, samt som transportmedel. I början av 1600-talet blev det även vanligare att djur användes som sällskapsdjur åt överklassen. Ungefär hundra år senare, omkring slutet av 1700-talet, blev djur också mer förekommande inom olika institutioner, till exempel mentalsjukhus och vårdhem i Europa (Serpell 2000). Under denna tid började många vårdinstitutioner och hospital byggas i natursköna miljöer med anslutning till djurlivet. Närhet till och vistelse i naturen ansågs ha en god inverkan på människors naturliga läkekraft, vilket än idag är en rådande uppfattning bland många forskare i världen (Jönsson 1998;269, Hultman 2005). Kombinationen djur och natur i vård och socialt arbete är således ingen ny företeelse, utan har funnits under många år.

Under 1800-talet spreds användningen av sällskapsdjur vid vård av människor i många länder. I bland annat England och Tyskland användes sällskapsdjur som hjälpmedel vid sjukvård, mentalvård och i rehabilitering av patienter med fysiska och psykiska åkommor (Hooker et al 2002;18, Beck & Katcher 1996). Under denna tid började dessutom natur- och djurkontakt förekomma mer inom barnavård och i Sverige blev exempelvis barnkolonier med placering på landsbygden allt vanligare under slutet av 1800-talet, vilka ansågs fungera i preventivt syfte. I dessa placerades barn och unga ur fattiga arbetarklassfamiljer från städer under somrarna för social fostran och miljöombyte, samt för att förbättra barnens hälsa (Münger 2000).

Under 1900-talets början gjordes tekniska och biologiska framsteg internationellt, vilket medförde att fokus på naturkontakt minskade och verksamheter vid olika institutioner (såsom sjukhus) flyttades inomhus. Vid mitten av 1900-talet och framåt återkom olika former av terapi vari djur användes och grön terapi/rehabilitering (behandling med naturkontakt) som ansågs effektiv i kombination med traditionell behandling, företrädesvis i USA och England. Det dröjde dock fram till slutet av 1980-talet innan Sverige uppmärksammade ämnet igen (Hultman 2005;4). I USA gjordes de första kända dokumentationerna om användning av djurterapi under andra världskriget. Dessa genomfördes under rehabiliteringsarbetet av piloter vid sjukhus i New York, där hundar och hästar medverkade i behandlingen (Hooker et al 2002;18, All & Loving 1999;49). Därpå började djur även användas aktivt vid fängelser i USA som hjälpmedel vid arbetet med att förändra internernas sociala beteende etc. (Strimple 2003;71). Vidare bildades en mängd intresseorganisationer under slutet av 1900-talet, både internationella och nationella, som arbetar för att synliggöra olika former av terapeutiskt arbete vari djur medverkar(Intresseföreningen för Ridterapi 2008).

På senare år har användningen av djur i behandlingsarbete utvecklats och uppmärksammats alltmer av både forskare och praktiker. Idag förekommer många olika arter av sällskapsdjur inom arbete vid sjukvård, handikapp- och äldreomsorg, samt inom missbruksrehabilitering etc. i USA och i flera europeiska länder. Dessutom har olika professionella djurterapiformer utvecklats, såsom ridterapi, Animal-Assisted Therapy och annan *aktiv* användning av djur i

egenvård eller på institution. I Sverige finns dock bara ett litet antal verksamheter där dessa metoder förekommer (Håkansson 2007, Norling 2002, Intresseföreningen för Ridterapi 2008).

1.2.2 HÄSTAR I BEHANDLINGSARBETE

Framför allt hästar har haft en viktig roll för människan genom tiderna på grund av sina många användningsområden (Serpell 2000). Emellertid var ridning under lång tid förbehållet män, för att först på senare tid övergå till att bli en kvinnodominerad aktivitet i stora delar av världen (Brandt 2005;1). Tidigt i historien började hästar även brukas i medicinska syften. Under 1700-talet byggdes exempelvis medicinska träningsredskap som efterliknade hästars rörelser och under slutet av 1800-talet genomfördes de första studierna om ridning som terapeutiskt hjälpmedel vid neurologiska sjukdomar (All & Loving 1999;52). Utvecklingen av den aktiva användningen av hästar och ridning i psykosocial behandling inleddes inte förrän under första och andra världskriget. Detta skedde med anledning av att många soldater skadades svårt och behövde fysisk och psykisk rehabilitering (Hooker et al 2002, All & Loving 1999). I England förekom den första formen av ridterapi (hippoterapi) redan under år 1948 och där användes det av sjukgymnaster och läkare. Därefter spred det sig vidare till andra länder såsom Tyskland och USA.

Ridning för fysiskt funktionshindrade personer infördes i Danmark och Norge år 1955 och bara några år efteråt introducerades det i Sverige. Handikappridningen spred sig fort i Sverige och år 1967 utvecklades den till att innefatta även personer med psykiska funktionshinder, vilka idag utgör en av de största målgrupperna inom denna aktivitet. Med grund i handikappridning och hippoterapi växte sedan nya grenar fram inom ridterapi. Det inträffade i samband med att handikappridning och ridterapi började fungera som åtskilda verksamheter under slutet av 1980-talet (Ståhlberg, 2007, Von Arbin 1994). År 1994 bildades Intresseföreningen för Ridterapi (IRT) i Sverige, som arbetar för utveckling av och kunskapsspridning om ridterapi. Idag ligger dock både Danmark och Norge långt före Sverige när det gäller att bruka ridterapi i rehabiliterings- och behandlingsarbete (Håkansson 2007, Norling 2002, Intresseföreningen för Ridterapi 2008).

1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med studien är att synliggöra användningen av hästar som hjälpmedel i behandlingsarbete med människor som har psykosocial ohälsa och/eller missbruksproblem. De centrala frågeställningarna i denna studie är följande:

1. Hur kan hästar användas som hjälpmedel i psykosocialt behandlingsarbete när det gäller behandlingsmetoder och tillvägagångssätt?
2. Vad kan hästar tillföra i psykosocialt behandlingsarbete?
3. Vilka problem och svårigheter finns det med att använda sig av hästar i psykosocialt behandlingsarbete?
4. Vilka föreställningar framträder när det gäller vilka personer hästunderstödd behandling anses lämpa sig för?

Denna studie bygger på intervjuer med personal som arbetar med olika former av hästunderstödd behandling och frågeställningarna kommer därför att diskuteras utifrån fokus på deras erfarenheter och upplevelser. Tyngdpunkten ligger främst på de två första frågeställningarna. En anknytande fråga i studien gäller vilka begrepp som finns inom området djurterapi och hur de förhåller sig till varandra.

1.4 DISPOSITION

Efter denna inledning följer en sammanställning av olika djurterapeutiska *begrepp* som är ämnad att belysa den anknytande frågan till studiens syfte. Sammanställningen ger läsaren en inblick i de begrepp som används inom det djurterapeutiska området, samt en beskrivning av deras innebörd och hur de förhåller sig till varandra. Det efterföljande kapitlet innefattar *tidigare forskning* som har genomförts om djurs inverkan på människor och om djurterapi. Kapitlet tar även upp andra djur än hästar, då ridterapi är ett relativt nytt forskningsområde och därför behöver sättas in i en större kontext. Därefter kommer ett kapitel som innehåller studiens *teoretiska utgångspunkter*. I det påföljande kapitlet beskrivs den *metod* och de tillvägagångssätt som använts i studien. Därtill ingår en *metodologisk diskussion* i denna del. Efter detta kapitel kommer en presentation av studiens *resultat* och empiri som består av intervjuer med tio yrkesverksamma, inom sju behandlingsverksamheter, som arbetar med hästunderstödd behandling. Sedan följer en övergripande *diskussion* där empirin kopplas till de teoretiska utgångspunkterna och tidigare forskning. Studien avslutas sedan med några reflektioner kring studien.

2 BEGREPP

Detta kapitel innehåller en sammanställning av begrepp som används inom det djurterapeutiska området.

2.1 BEGREPP OCH HUR DE RELATERAR TILL VARANDRA

Det finns ett flertal internationella begrepp och benämningar på olika sorters djurterapi och olika varianter av ridterapi (som är en form av djurterapi), vilket kan skapa oklarhet i hur dessa skiljer sig åt och vad de innebär. På grund av detta insåg vi tidigt under arbetet med studien att vi behövde göra en genomarbetad sammanställning av de mest vanligt förekommande begreppen. Det har således medfört att vi lagt ned ett stort arbete på denna del av uppsatsen. Vidare är det här kapitlet, som tidigare nämnts, ämnat att belysa den anknytande frågan till studiens syfte, det vill säga att belysa vilka begrepp som finns och redogöra för hur de kan ses relaterade till varandra. Vi har medvetet placerat denna del tidigt i uppsatsen för att underlätta för läsaren, då termerna är återkommande i studien.

I figuren nedan görs således ett försök att strukturera olika djurterapeutiska begrepp och beskriva förhållandena dem emellan. Först är de engelska namnen angivna och under dem står de svenska benämningarna. De flesta av dessa är amerikanska termer som inte är så välkända i Sverige och vissa av dem förefaller ännu inte ha någon motsvarande svensk benämning. Det innebär att vi under vissa begrepp har gjort egna översättningar som är skrivna inom citattecken.

Figuren är en modell som bör studeras uppifrån och nedåt. Den kan ses som en hierarki där det övergripande begreppet för samtliga former av djurunderstödd behandling, rehabilitering och aktivering är placerad i toppen och sedan förgrenar sig nedåt i olika former av behandlingsmetoder. Flera av termerna påminner om varandra och är svåra att särskilja, vilket innebär att gränserna är flytande och förhållandena mellan dem är rörliga i olika riktningar och dimensioner. Detta har vi försökt tydliggöra genom att placera begreppen i cirklar som går in i varandra, dock kan figuren inte till fullo förklara de komplexa förbindelser som finns dem emellan. Vissa av begreppen har dessutom flera olika benämningar internationellt. Pilarna i figuren är placerade för att visa att det finns en koppling mellan handikappridning och hippoterapi, vilka har vissa likheter. Efter figuren följer förklaringar till begreppen.

Figur

(Denna figur visar förhållandena mellan olika djurterapeutiska begrepp).

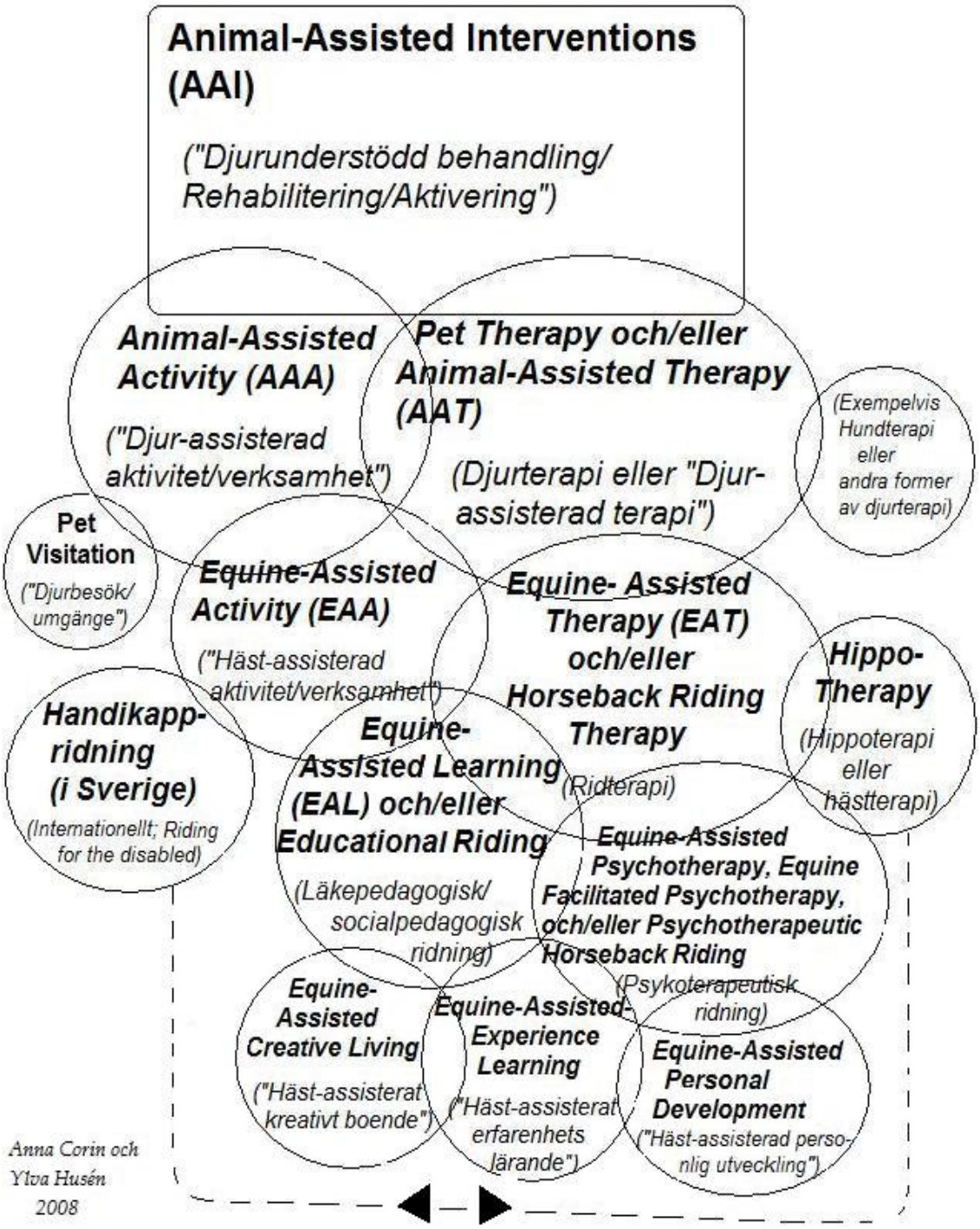

Anna Corin och Ylva Husén 2008

2.2. ANIMAL-ASSISTED INTERVENTIONS (AAI)

Animal-Assisted Interventions (AAI) är ett övergripande begrepp som innefattar Animal-Assisted Therapy (Djurterapi) och Animal-Assisted Activity (”Djur-assisterad aktivitet/verksamhet”), samt olika varianter av dessa. Vi har inte funnit något svenskt motsvarande benämning, dock kan AAI beskrivas som ett generellt begrepp för alla former av djurunderstödd behandling, aktivering eller rehabilitering för människor. AAI innebär integrativa tillvägagångssätt att utvidga etablerade behandlingsmetoder av diverse hälso- och beteendeproblem. Det är främst hundar som används inom AAI, men även katter, marsvin, getter, kycklingar, åsnor, lamor och hästar etc. Det finns många olika områden där djurunderstödd behandling förekommer som exempelvis inom sjukvård, äldrevård, psykiatri och socialt arbete. Idag använder både yrkesarbetare och volontärer inom hälsovård olika metoder inom AAI vid behandling av patienter och klienter. Djuren som medverkar genomgår ofta någon form av utbildning, samt väljs ut med noggrannhet då inte alla sällskapsdjur anses lämpa sig för dessa användningsområden, eftersom behandlingen kan vara påfrestande för djuren. Metoderna inom AAI rekommenderas inte att användas för människor som är allergiska eller aggressiva mot djur (All & Loving 1999, Kruger & Serpell 2000).

2.3 ANIMAL-ASSISTED THERAPY (AAT)

Animal-Assisted Therapy (AAT) benämns internationellt även som *Pet Therapy* och kan inom Sverige närmast översättas till begreppet Djurterapi eller ”Djur-assisterad terapi”. AAT innefattar flera olika terapeutiska metoder där sällskapsdjur, i de flesta fall hästar eller hundar, används *aktivt* som hjälpmedel och co-terapeuter. Djuren blir en integrerad del i en målstyrd terapeutisk behandling för enskilda individer eller grupper. Vissa former av djurterapi, exempelvis ridterapi, förekommer ibland i kombination med andra behandlingsmetoder inom socialt arbete, psykiatri eller inom sjukvård. Behandlingen anpassas i förväg efter varje patient/klients behov och syftet är att förändra emotionella, kognitiva, sociala och/eller fysiska funktioner. Djuren anses medverka till att skapa interaktion, anknytning, motivation och lärande hos klienterna. Vidare används djurterapi för många olika målgrupper, alltifrån barn till äldre personer, med en stor variation vad det gäller behov och livssituationer. Terapitillfällena journalförs och utförs alltid av utbildade personer såsom socionomer, läkare, psykologer samt sjukgymnaster. Dessa har ofta genomgått någon form av utbildning inom djurterapi. Djuren genomgår alltid veterinärkontroller och vaccination för att minska risker för exempelvis sjukdomsspridning mellan djur och människa. AAT förekommer företrädesvis i USA, men också i många europeiska länder (All & Loving, 1999).

2.4 ANIMAL-ASSISTED ACTIVITY (AAA)

Animal-Assisted Activity (AAA) är en enklare form av *Animal-Assisted Therapy,* där aktiviteterna med djuren inte är målstyrda, utan anpassas på plats till de rådande förutsättningarna. Begreppet har ingen svensk motsvarande benämning, men kan beskrivas som ”djur-assisterade aktiviteter/verksamheter”. Inom AAA är katter, kaniner, hundar och andra smådjur vanligt förekommande. Behandlingen sker genom att klienterna kommer i kontakt med sällskapsdjur och får möjlighet att umgås med dessa. Metoden innefattar att djuren brukas i avsikt att fungera som motivation, stöd och aktivering i egenvård eller på institution. Djurens närvaro anses medverka till att påverka klienternas beteende och ge stimulans etc. AAA förekommer inom många olika verksamheter och områden såsom behandlingshem, fängelser, äldrevård och vid särskolor. Syftet är att öka människors livskvalitet och metoden används av både professionellt utbildade personer samt av volontärer (All & Loving, 1999).

2.4.1 PET VISITATION OCH EQUINE-ASSISTED ACTIVITY

Pet Visitation är en form av *Animal-Assisted Activity* som innebär att människor regelbundet får besök av sällskapsdjur och används för exempelvis aktivering av äldre eller funktionshindrade personer. För de äldre tas exempelvis ett djur till ålderdomshem eller serviceboenden av en utbildad djurskötare eller ibland av en djurägare. Pet Visitation syftar till att föra med sig ökad kommunikation, ökad socialisering, samt ge ökad respons från och livlighet hos tillbakadragna personer. Därtill avser metoden att skapa glädje, uppfylla behov av att ta hand om och bli omhändertagen. Behandlingen ämnar även öka behandlingsmiljöns effekter, minska beroende av psykotropisk medicinering, samt att hjälpa personer att hålla kontakt med verkligheten genom sensorisk stimulering (All & Loving, 1999).

En annan gren av *Animal-Assisted Activity* är *Equine-Assisted Activity (EAA)* där hästar fungerar som stöd och uppmuntran genom social aktivering eller som umgänge. Metoden används exempelvis för aktivering av psykiskt eller fysiskt funktionshindrade personer eller för personer med andra svårigheter. Handikappridningen i Sverige kan till viss del ses som ett exempel på en sådan aktivitet (All & Loving, 1999).

2.4.2 HANDIKAPPRIDNING

Handikappridning i Sverige är för det mesta utformad som en fritidsaktivitet för både fysiskt och psykiskt funktionshindrade personer. I verksamheten ingår både ridning, skötsel och tävling med eller utan speciella hjälpmedel och stöd från ledsagare. Syftet är att ge funktionshindrade personer en rolig, meningsfull och aktiv fritid. Handikappridningen är den största sporten för funktionshindrade personer i Sverige och bedrivs vid ca 400 ridskolor i landet. Ungefär 4 000 funktionshindrade personer utövar denna aktivitet och deltar i handikappverksamheten. I bland annat Tyskland och vissa andra länder bedrivs handikappridning i form av både fritidsaktiviteter och ridterapi (hippoterapi), men i Sverige sker dessa vanligen som åtskilda verksamheter (Svenska Ridsportförbundet, 2004B).

2.5 RIDTERAPI

Ridterapi benämns internationellt som antingen *Horseback Riding Therapy* eller *Equine-Assisted Therapy.* Det är övergripande begrepp för de flesta rehabiliteringsformer där ridning och hästar fungerar som hjälpmedel, för att människor ska kunna förbättra sin fysiska och psykiska hälsa. De vanligaste formerna av ridterapi brukar internationellt anses vara Hippoterapi, Läkepedagogisk ridning och Psykoterapeutisk ridning, men det utvecklas ständigt nya begrepp och liknande metoder inom området (Håkansson & Hane 1998). Några av de senaste är bland annat *Equine-Assisted Creative Living (EACL), Equine-Assisted Experience Learning (EAEL)* och *Equine-Assisted Personal Development (EAPD),* vilka vi inte funnit några tydliga definitioner till och därför inte kommer att beröras närmare. Vidare bedrivs ridterapi av professionellt utbildade personer som exempelvis socionomer, sjukgymnaster eller psykologer. Syftet med ridterapi kan vara olika beroende på vilken metod som används och ibland ingår både ridning, hantering och skötsel eller någon eller ett par av dessa moment. Klienterna får exempelvis lära sig att manövrera en häst i olika situationer. Dessa övningar är ämnade att öka självförtroende, kognitiva funktioner, balans och sociala förmågor. Dessutom framhålls den terapeutiska ridningen uppmuntra till engagemang, tålamodsträning, känslomässig kontroll och självdisciplin. Med hjälp av behandlingen anses klienterna även kunna bevisa för sig själva att de är mer än sina psykiska eller fysiska funktionsnedsättningar. Ridterapi förekommer ofta i kombination med andra behandlingsmetoder, exempelvis samtalsterapi och sjukgymnastik (All & Loving, 1999).

2.5.1 HIPPOTERAPI

Hippoterapi (hästterapi), eller *Hippotherapy* som det betecknas internationellt, är en äldre form av ridterapi och sjukgymnastisk behandling där hästar fungerar som redskap. Syftet är att minska eller kompensera funktionsnedsättningar och öka livskvaliteten hos individer (All & Loving, 1999). Metoden är avsedd att förbättra klientens/patientens hållning, rörlighet, balans och funktioner genom att hästens rörelser överför flerdimensionella svängningsimpulser till ryttarens muskulatur och anatomi. Målet är inte att utveckla olika ridtekniker, utan ryttaren följer passivt med i hästens rörelser. Hippoterapi utförs av speciellt tränade sjukgymnaster, arbetsterapeuter eller andra utbildade hippoterapeuter. Terapiformen används företrädesvis för personer med olika fysiska funktionshinder (Von Arbin 1994). Både hippoterapi och handikappridning är inriktade mot liknande målgrupper och hippoterapi utgör i vissa länder ibland en del av handikappridningen. Men detta är, som tidigare nämnts, inte så vanligt förekommande i Sverige där dessa verksamheter för det mesta sker åtskilda från varandra (Svenska Ridsportförbundet 2004B).

2.5.2 PSYKOTERAPEUTISK RIDNING

Psykoterapeutisk ridning har flera internationella benämningar, bland annat *Psychotherapeutic Horseback Riding, Equine-Assisted Psychotherapy (EAP)* och *Equine-Facilitated Psychotherapy (EFP)*. Psykoterapeutisk ridning är en form av ridterapi med psykoterapeutisk grund, där ridning och samspel med ”terapihästar” anses fungerar som kognitivt- eller psykosocialt hjälpmedel för att kunna öka psykiska, psykosociala och psykomotoriska förmågor. Metoden framhålls även påverka sociala färdigheter, kommunikation, självdisciplin och öka självkänslan hos klienterna. Dessutom ligger fokus på att förbättra kroppskännedom

och att främja utveckling av tillit till andra människor (Frewin & Gardiner 2005). Kontakten mellan häst och klient beskrivs kunna skapa möjligheter för terapeuten att komma närmare klienternas känsloliv. Syftet är att få bort fysiska spänningar och ”psykiska blockeringar” hos klienterna så att bortträngda känslor och upplevelser kan komma fram via olika känsloutryck. Detta sker genom att närkontakten och samspelet med hästen kan påverka kroppsuppfattning, balans, koordination, samarbetsförmåga och problemlösningsförmåga hos klienter. Denna terapiform förekommer även i kombination med olika former av samtalsterapi, såsom kognitiv psykoterapi och beteendeterapi, vilka kan pågå i samband med hästhanteringen eller i anslutning till denna (Vidrine et al 2002).

Terapin leds för det mesta av en utbildad yrkesutövare och behandlingen genomförs praktiskt via övningar där klienter ska hantera hästar i olika situationer. Klienterna behöver dock inte ha några tidigare hästkunskaper (Frewin & Gardiner 2005). Psykoterapeutisk ridning skiljer sig från den klassiska hippoterapin då fokus ligger mer på det emotionella samspelet med hästen genom hantering från marken, skötsel i stallmiljön eller vid ridning (All & Loving 1999). Psykoterapeutisk ridning används ofta mot missbruk, depression eller annan psykosocial problematik. Terapin riktas mot specifika grupper, till exempel ungdomar i riskzonen för att begå brott eller personer som utsatts för sexuella övergrepp (Frewin & Gardiner 2005).

2.5.3 LÄKEPEDAGOGISK/SOCIALPEDAGOGISK RIDNING

Läkepedagogisk/Socialpedagogisk ridning, som internationellt benämns som *Educational Riding* eller *Equine-Assisted Learning (EAL),* är en form av ridterapi som ofta förekommer på behandlingshem som socialpedagogiska hästaktiviteter och syftar till att förbättra sociala, emotionella och kognitiva förmågor hos klienterna. Målstyrda övningar i hantering, skötsel och/eller ridning av ”terapihästar” anses fungera som pedagogiska instrument som medverkar till att stödja människor att lära sig hantera olika livssituationer och umgås i sociala sammanhang (Håkansson & Hane 1998).

Terapin kan brukas både för enskilda individer eller för grupper. Terapiformen styrs av mål som anpassas efter klienterna och kan vara olika utformades utifrån om det finns behov av rehabilitering eller preventiv behandling. Läkepedagogisk ridning bygger på att klienterna genom stöd från ”terapihästarna” och personalen ska kunna finna sina egna styrkor, för att kunna lära sig att hantera sin vardag. Detta sker under behandlingsarbetet med hästarna genom den sociala process som uppstår i samspelet mellan häst, klient och terapeut (samt andra delaktiga aktörer). För det mesta innefattar läkepedagogisk ridning både ridning, hantering och skötsel av hästar, där stallet utgör ett socialt rum. Denna terapi används för personer som har utvecklingsstörning, ADHD, autism, missbruksproblem och depression etc. Metoden påminner om psykoterapeutisk ridning, men har mer fokus på den sociala samvaron och gemenskapen med både hästarna och andra klienter som uppstår i stallmiljön (Brandt 2005). Läkepedagogisk ridning kan ibland fungera som en del i miljöterapeutiskt arbete eller förekommer vid grön rehabilitering, det vill säga rehabilitering genom kontakt med natur och djurliv (Hultman 2005). Denna terapi gränsar även mot att påminna om Animal-Assisted Activity och Equine-Assisted Activity, med skillnaden att socialpedagogisk ridning är mer strukturerad och målstyrd (Brandt 2005).

3 TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel beskrivs internationell och nationell forskning inom områden som är kopplade till denna studie.

En sammanställning av forskning om djurterapi och djurs inverkan på människor har gjorts i denna studie. Vi har valt att inte bara ta upp forskning om ridterapi, eftersom vi vill lyfta fram flera olika aspekter av hur sällskapsdjur kan nyttjas i vård och behandling för människor och på så sätt skapa en djupare grund för studien. Ridterapi är en förhållandevis ny behandlingsmetod och det finns inte så mycket forskning inom området, därför är det angeläget att sätta in ridterapi i ett större sammanhang. Forskningen som vi funnit är dock bara ett urval av den forskning som finns internationellt, men ger ändå en generell redogörelse över vad som utforskats inom fältet.

Vi har valt att börja denna del med en historisk tillbakablick om forskning som berör djurterapi och djurs inverkan på människor. Detta för att ge läsaren en förståelse för hur forskningsfältet har utvecklats och förändrats genom historien. Därefter presenteras enskilda forskningsstudier.

3.1 FORSKNINGENS FRAMVÄXT INOM OMRÅDET

Från slutet av 1960-talet och framåt har forskare i framför allt USA börjat uppmärksamma djur och naturs positiva inverkan på människor, samt studerat hur olika djurarter kan nyttjas som redskap vid terapeutiskt behandling i vård och socialt arbete (Norling 2002, All & Loving 1999). Det var bland annat den amerikanske forskaren och psykologen Boris Levinson som gjorde de första undersökningarna under 1960-talet. Han studerade hundar i behandling av autistiska barn och fann att djurens närvaro hade en positiv inverkan på behandlingsprocessen. Det fanns även ett fåtal andra forskare inom psykiatri och medicin som med inspiration från Levinsons studie utforskade området under denna tid (Beck & Katcher 1996, Hooker et al 2002).

Det var dock inte förrän under slutet av 1980-talet som användning av djur i behandling utforskades alltmer och fick större uppmärksamhet internationellt. Anledningen till detta var dels att forskare inom veterinärmedicin intresserade sig för att undersöka hur människor och djur kan interagera med varandra (Hines, 1998;9-10). I USA och Europa började också sjuksköterskor uppmärksamma djurs inverkan på människor. De skrev artiklar som tog upp olika användningsområden för djurterapi inom äldrevård och sjukvård (Hooker et al 2002;19), vilket ledde till att fler forskare inom medicin, sociologi och psykiatri uppmärksammade ämnet (Hines, 1998;10-11). Fokus inom forskningen flyttades således från att fokusera på psykologiska och medicinska effekter till hur social interaktion med sällskapsdjur kan påverka människor och sedan till att inriktas mot vilka effekter djur kan ha på människors välmående och fysiska hälsa. Under 1980-talet gjordes bland annat ett flertal studier som konstaterade att samvaro med sällskapsdjur kan motverka stress genom att påverka blodtrycket och minska spänningar i muskulatur (Hooker et al 2002;19).

Under 1990-talet började forskare i USA och Europa undersöka olika hälsoeffekter som djurunderstödd behandling kan medföra för psykiskt sjuka, funktionshindrade och äldre personer. Senare under slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet utvidgades forskningsfältet. Forskarna kom att inrikta sig mot djurterapis inverkan på barnsjukvård och psykosocialt behandlingsarbete. Vidare började ridterapi utforskas mer inom psykiatri och ett flertal studier publicerades om dess inverkan på psykisk ohälsa och psykiska sjukdomar, som till exempel depression, ätstörningar och emotionella beteendestörningar (Hooker et al 2002, Norling 2002, All & Loving 1999).

Den forskning som hittills har gjorts i Sverige kommer företrädesvis från SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet, där har det sedan 1980-talet bedrivits forskning om hur kontakt med djur och natur påverkar livskvalitet och hälsa hos människor. Forskningen bygger framför allt på studier om grön rehabilitering, det vill säga behandling i kombination med naturkontakt såsom djurhållning, naturskötsel och trädgårdsarbete (Abramsson & Tenngart 2003;24, Håkansson 2007;9). Även Statens Institutionsstyrelse har publicerat ett fåtal skrifter i ämnet ridterapi (Forsling 2001, Runquist 1997). På senare år bedrivs det också undervisning inom området vid bland annat Mittuniversitet där de ger en kurs i Ridterapi på A-nivå (Mittuniversitetets hemsida 2008, www.miun.se/mhtemplates/MHNewsPage.aspx?id=20672) och vid Malmös högskola finns kurser om djurs medverkan i vård och socialt arbete (Malmö Högskola 2008, www.edu.mah.se/HS140A/). Nedan följer en sammanställning av svensk och internationell forskning.

3.2 FORSKNINGSÖVERSIKT

Idag ligger Norge, Danmark, Tyskland, England och USA långt före Sverige inom det djurterapeutiska området både när det gäller forskning och praktisk användning. Området är därmed relativt nytt och det finns ännu inte mycket forskning som är genomförd i Sverige och gjord utifrån de förutsättningar som finns här (Håkansson, 2007, Norling 2002, Von Arbin 1994). Detta innebär att den största delen av forskningen som kommer presenteras i denna översikt är genomförd i USA och bara ett fåtal studier är genomförda i Sverige. Nedan följer en presentation av forskningen.

3.2.1 BEHANDLING VID STRESS OCH HÖGT BLODTRYCK

Det finns ett flertal internationella studier om sällskapsdjurs inverkan mot stress och högt blodtryck. Forskarna Friedmann & Thomas (1998) har genomfört flera epidemiologiska undersökningar. En av dessa studier handlar om husdjurs inverkan på överlevande efter hjärtinfarkt. I studien deltog 424 personer. Resultatet påvisade att socialt stöd från husdjur signifikant ökar chanserna att överleva under det första året efter hjärtinfarkt, oberoende av effekter från andra psykosociala faktorer och patientens mentala tillstånd. Det framhålls att djur kan sänka blodtrycket och minska effekten av stress hos människor. Enligt Friedmanns et al (2000) studier beror detta på att sällskapdjur kan förändra människors levnadsvanor och skapa motivation till att exempelvis regelbundet gå på promenader, vilket ger både motion och

kan fungera som en länk till socialt umgänge med andra individer. Effekterna av umgänge med sällskapsdjur beskrivs således fungera i kedjeförlopp som kan ge positiva effekter på människors hälsa på lång sikt. Det framkommer också att djurs närvaro kan ha olika effekt på olika människor beroende på om de har en positiv eller negativ inställning till djuret.

Cole et al (2007) har gjort en liknande studie som visar att besök av en terapihund vid sjukhusvistelse kan sänka neurohormonnivåer och minska ångest hos patienter med svåra hjärtproblem. I studien deltog 76 personer som delades in i tre grupper. Den första gruppen fick besök av en terapeut med en hund, den andra gruppen fick besök av endast en volontär och den tredje gruppen fick traditionell vård. Resultatet visade på att hundgruppen hade väsentligt lägre värden i systoliskt tryck under och efter behandlingen än de övriga grupperna. Denna grupp hade dessutom största sänkningen vad det gällde ångestnivåer.

Beck & Katcher (1996) har gjort flera epidemiologiska och observationsstudier i USA, vilka visar att människor som observerar simmande akvariefiskar eller burfåglar kan bli mer avspända i stressade situationer. Beck & Katcher har även genomfört en studie om betydelsen av att beröra samt tala med sällskapsdjur och funnit att detta kan sänka blodtycket hos människor och minska stress. I studien deltog 110 personer, 47 män och 63 kvinnor. Ingen skillnad mellan hur kvinnor och män regerade på djuren kunde urskiljas i studien. Enligt Beck & Katcher tenderar människor att prata med sällskapsdjur och får socialt stöd från dem. Sällskapsdjur har en benägenhet att ge fysisk beröring som kan motverka stress. Dessutom menar Beck & Katcher att djur tycks kunna få individer att börja leka och skratta oavsett ålder, vilket kan påverka hälsan och välbefinnandet.

Utöver dessa studier har också den svenske forskaren Uvnäs Moberg (2000) gjort flera studier om oxytocin, vilket är ett lugnande hormon som har effekt på både människor och djur genom bland annat fysisk beröring, närhet, värme, samt vid goda relationer mellan individer. Studierna har visat att oxytocin kan produceras vid fysisk närkontakt mellan människor eller mellan djur och människa. I studien visade det sig att sociala relationer med djur eller andra människor kan medföra minskad risk för hjärt- och kärlsjukdomar samt ökad hälsa, särskilt hos män.

3.2.2 SÄLLSKAPSDJUR SOM SOCIALT STÖD

I den största delen av den forskning som vi funnit tycks terapidjurs främsta roll vid behandling eller vård av människor vara att fungera som ett socialt stöd i olika livssituationer. Några av de studier som vi funnit har haft främsta fokus på relationer mellan människor och sällskapsdjur. Garrity & Stallones (1998) har gjort en forskningsöversikt av litteratur som behandlar hur sällskapsdjurs kan påverka människors välmående. Studien bygger på empiriska undersökningar gjorda mellan 1990-1995. Sammanställningen tar upp belägg som tidigare forskning anför om djurs betydelse som socialt stöd för människors välbefinnande på flera olika nivåer, utifrån psykologiska, fysiska, sociala och beteendeeffekter. Det framkommer att stöd från djur kan fungera som buffring mot stress och depression i svåra livssituationer och på så sätt kan minska behov av behandling och vård. De positiva effekterna av stöd från sällskapsdjur tycks enbart synliga i vissa situationer och under vissa omständigheter, exempelvis beroende på ägarens inställning till djuret.

McNicholas & Collis (2006) har gjort en longitudinell studie i Storbritannien och undersökt vilken roll relationen mellan människa och husdjur har för anpassningsförmågan under det första året efter förlust av närstående i dödsfall. Studien är gjord på 167 personer som nyligen blivit änklingar eller änkor i åldern 40-75 år. Av dessa var 115 kvinnor och 52 män, både djurägare och icke djurägare. Resultatet visade att stödet från husdjur kan vara värdefullt särskilt under den första fasen efter förlust av närstående och att stöd från husdjur förefaller kunna fungera oberoende av och utöver stöd från människor. Detta genom att djuren minskade känslor av ensamhet hos ägarna, fungerade som tröst och deras närvaro förhindrade känslor av isolering etc.

McNicholas & Collis (2006) har även gjort en enkätstudie om stöd från husdjur vid tillfrisknad från bröstcancer. I studien deltog 68 kvinnor i åldern 51-60 år i England. Hälften av kvinnorna ägde husdjur. Resultatet visade att stödet från husdjuren var värdefullt för kvinnorna. Djurägarna visade sig ha en signifikant större känsla av kontroll över sjukdomen och behandlingen än de som inte hade husdjur. Det framkom att djuren gav tröst och trygghet, samt möjlighet till ett relativt ”normalt” liv trots omständigheterna, då djuren fungerar som motivation för ägarna att delta i olika vardagliga aktiviteter.

Håkansson (2007), vid Sveriges Lantbruksuniversitet, redogör för djur i behandling i sin studie om djur och människors hälsa. Rapporten är baserad på tre fokusgruppsintervjuer där temana var utbildning, forskning och praxis. I fokusgrupperna ingick erfarna praktiker från både djur- och vårdsektorerna, samt utbildare och forskare inom området djurterapi. Studien beskriver vad som karaktäriserar djurterapeutiska situationer där djur verkar som co-terapeuter, samt vilka forskningsområden som är angelägna och de förutsättningar som finns för forskning inom fältet. Det som beskrivs vara karakteristiskt för terapisituationer med djur som medhjälpare är trepartsrelationen, samt att interaktion sker med ett djur. Dessutom framhålls att djurterapi visat sig speciellt gynnsamt för särskilt sårbara patienter/klienter med multipel problematik och som tidigare deltagit i traditionell behandling utan några positiva framsteg. De effekter och effektkedjor som urskiljts av djurterapi beskrivs och bland annat nämns fysiologiska effekter, såsom minskning av stress, depression och smärtupplevelser genom förändring av mängden kemiska substanser i hjärnan. Även kognitiva funktioner kan påverkas och ett motoriskt lärande kan ske i interaktionen och samspelet med sällskapsdjur eftersom djur ofta kan motivera individer till att delta i olika mentala och fysiska aktiviteter. Enligt Håkansson (2007) kan djurterapi ses som en identitetsskapande behandlingsform där sociala roller förändras under inverkan av att fysiologiska reaktioner uppstår. Vidare framhålls att djurterapi kan skapa motivation och livslust hos klienter som tidigare varit på väg att ge upp på grund av psykisk ohälsa eller svåra sjukdomar.

3.2.3 SÄLLSKAPSDJUR I BEHANDLING INOM ÄLDREVÅRD

Det finns ganska mycket internationell forskning om användningen av sällskapsdjur i vård och behandling av äldre personer. Vi redogör endast kort för ett fåtal studier då detta område inte är så nära kopplat till vår studie.

Norling (2002) har gjort en forskningsöversikt av nationell och internationell forskning om hur sällskapsdjur kan påverka äldres hälsa och livskvalitet. Sammanställningen har gjorts i ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Sahlgrenska universitetssjukhuset. Norling har sammanställt psykiska, sociala, fysiska och medicinska effekter som tidigare forskning har funnit att sällskapsdjur kan bidra med till människors hälsa. Det framkommer att samvaro med

sällskapsdjur kan minska vårdkostnader inom äldreomsorgen genom att de äldre blir mindre sjuka och mer självständiga. Norling tar även upp forskningsstudier som han själv gjort och framhåller att djur fungerar som en egen faktor, med unika egenskaper, som kan påverka människors välbefinnande. De medför bland annat naturbaserade motionsaktiviteter i utemiljöer som t.ex. i trädgård, skog och friluftsliv, vilket ger en aktiv naturkontakt och leder till bättre hälsa och en sundare livsstil. Han menar också att sällskapsdjur kan upplevas ge trygghet, närhet, skydd och socialt stöd, samt fungera som en ”isbrytare”, vilket gör att människor lättare får kontakt med varandra. Norling påpekar att studier i Sverige visat att fler kvinnor än män anser att djur har ett stort hälsovärde för dem. Dessa könsskillnader förklarar han utifrån ett genusperspektiv om att kvinnors roller och intressen skiljer sig ifrån mäns.

Perelle & Granville (1993) har genomfört en studie om användningen av djur på ett vårdhem i New York. På vårdhemmet fanns under behandlingen fyra katter, två små hundar och en kanin. Studien påvisade att djuren medverkade till att göra de 53 deltagarnas sociala beteenden och förmåga att klara sig själva bättre. De boende på vårdhemmet visade på en ökning av sociala beteenden, men fyra veckor efter det att behandlingen avslutats minskade nivåerna. Både kvinnor och män visade en ökning, dock skilde sig mönstren åt mellan dem. Resultaten av de statistiska testerna visade att hos männen blev förändringen stor på kort tid, medan det för kvinnorna gick långsammare.

3.2.4 DJURTERAPI INOM PSYKOSOCIALA BEHANDLING OCH PSYKIATRISK VÅRD

Forskning om djurterapi vid behandling har även gjorts inom andra vårdinstanser än äldrevård och sjukvård. Psykiatrisk vård och psykosocial behandling är några av de andra områden som studerats. Bland annat har Barker & Dawson (1998) vid Virginia Commonwealth University gjort en kvantitativ studie i USA om vilka effekter Animal-Assisted Therapy kan ha på hospitaliserade patienters oro och ångest, i jämförelse med traditionell behandling. I studien deltog 230 vuxna patienter, 174 kvinnor och 139 män, med olika psykiska diagnoser. Dessa fick delta i terapibehandling där en hund assisterade terapeuten. Resultatet visade att djurterapin reducerade ångestnivåerna hos patienter med psykotiska sjukdomar, humörrubbningar samt hos patienter med andra störningar, medan traditionell rekreationsterapi endast hade inverkan på patienter med humörrubbningar. Det framhålls även att djurterapi enbart bör brukas för personer som inte är allergiska eller rädda för sällskapsdjur.

Lefkowitz et al (2005) har gjort en studie om djurterapi vid behandling av posttraumatiskt stressyndrom hos kvinnor. Studien bygger på undersökningar av djurterapi som hölls med ett antal kvinnor under tio veckor. Studien redogör för hur Animal-Assisted Therapy kan sänka ångestnivåerna hos dessa patienter, hur fysiologisk stimulans kan tillfredställas och hur effekter från andra former av behandling kan förstärkas av inverkan från djurterapi. Det framkommer att djurterapi kan fungera som ett ”smörjmedel” för att patienter/klienter ska våga berätta om sina upplevelser. Enligt Lefkowitzs et al (2005) studie kan djurterapi hjälpa till att lyfta fram känslor och undantryckta minnen av övergrepp, vilket kan leda till att patienterna förmår möta dessa och bearbeta dem för att kunna gå vidare i sina liv. Resultatet visade dessutom att Animal-Assisted Therapy kan förbättra social interaktion och minska antalet terapisessioner som krävs för att bearbeta traumatiska minnen.

Bardill & Hutchinson (1997) har gjort etnografiska studierna om djurterapi vid ett psykiatriskt sjukhus. Studierna bygger på ett antal hospitaliserad ungdomars journaler, intervjuer med patienter, observationsanteckningar och personalrapporter. I studien deltog 30 ungdomar i åldern elva till arton år med diagnoserna depression, beteendestörning, posttraumatisk stresssyndrom, schizofreni och ätstörningar etc. En hund medverkade i behandlingen och resultatet av studien visade att hundens närvaro och deltagande i behandlingen medförde att miljön på institutionen uppfattades som hemlik, vänlig, trygg och skyddande för patienterna och deras familjer. Forskarna kunde urskilja att hunden verkade inneha ett flertal roller i behandlingen, då djuret ovillkorligt accepterade patienterna och snabbt fick kontakt med dessa. Hunden fick bland annat utåtagerande ungdomar att bli lugna under känslomässigt laddade situationer och uppfattades av ungdomarna som en nära vän. Fysisk beröring av djuret gav även en möjlighet till en kärleksfull närkontakt och den upplevdes av patienterna som en god lyssnare att prata med. Hunden fungerade som co-terapeut genom att den fick patienterna att må bättre, ingav glädje och gav tröst. Därtill fungerade hunden som motivation i undervisning och till inlärning, samt fick patienterna att stundtals glömma sina svårigheter. Bardill & Hutchinson framhåller att djurterapin var effektiv av flera skäl, samt att djurets temperament och personlighet troligen hade stor betydelse för den positiva effekten på patienterna. Forskarna drar slutsatsen att djurterapi kan användas i kombination med andra former av behandling vid olika sjukdomstillstånd hos unga.

Reichert (1998) har gjort en liknande studie i USA om hur användningen av Animal-Assisted Therapy kan vara till hjälp för sexuellt utnyttjade barn. Studien bygger på observation av djurterapeutiska samtal under fem år med ett flertal barn i olika åldrar som varit med om sexuella övergrepp. Resultatet visade att djur kan fungera som en bro mellan socialarbetaren och barnet, genom att djuret dämpar barns oro och hjälper dem att våga avslöja övergrepp och ge utryck för känslor kring det som de varit med om. Det framhålls i studien att det är viktigt att tillräckligt med tid ges till barnet och djuret i början av behandlingen så att de hinner vänja sig vid varandras närvaro. Behandlingen gick ibland till så att behandlaren ställde frågor till barnen genom att säga att djuret vill veta något. Barnen visade sig då lättare kunna berätta om vad som hänt dem. Sagoberättande om djur i olika situationer kunde också vara välgörande för den terapeutiska processen hos barnen. Det ansågs kunna främja projektion och identifikation med sagodjuret hos barnen när det gällde känslor, vilket sedan kunde leda till att de vågade berätta om sina upplevelser för den sagoberättande socialarbetaren.

3.2.5 DJURTERAPI INOM BARN- OCH UNGDOMSVÅRD

På senare år har intresset för djurterapi inom barnavård ökat. Några av de mest välkända forskarna inom detta område är Beck & Katcher (1996) som har gjort flera experimentella studier om behandling med Animal-Assisted Therapy. De har funnit att djur fungerar bra som verktyg vid terapi därför att de får människor att känna sig trygga, älskade och värdefulla. Dessutom framhålls att det är vanligt att människor som är deprimerade och inåtvända blivit sårade av ord, vilket medför att de lättare tycks kunna närma sig djur istället för människor eftersom djuren inte kan tala. En av dessa studier gjordes på barn med diagnosen ADHD som hade problem i skolan och var i riskzonen för att bli kriminella. I studien deltog femtio barn i åldern nio till femton år. Den experimentella behandlingen, The Companionable Zoo program, bestod av naturkunskap under fyra timmar varje skolvecka. I programmet ingick smådjur som kaniner, möss, sköldpaddor och hundar etc. Barnen fick lära sig om djurens behov och skötsel samt teoretisk biologikunskap. De fick även delta i friluftsliv, besök på bondgårdar och

veterinärkliniker. Resultatet visade entydigt att behandlingen var mycket effektiv. Några av barnen som tidigare inte hade gjort några framsteg i skolan lyckades snabbt fullborda inlärningsuppgifter vid Zoo-programmet. Behandlingen gav barnen bättre självförtroende och mer än 80 procent av barnen fick bättre impuls- och aggressionskontroll, något som tidigare varit ett problem i skolundervisningen. Resultatet visade att skolundervisning i kombination med Animal-Assisted Therapy kan ha tydliga terapeutiska effekter på unga som är aggressiva och har känslomässiga svårigheter, samt för ungdomar med stora inlärningssvårigheter.

Kogan et al (1999) från Colorado State University har gjort två fallstudier om användning av djurterapi på barn med emotionella svårigheter. I studierna medverkade två pojkar, elva och tolv år gamla, som deltog i sextio minuters djurterapi med en hund varje vecka under tolv veckor. Observationer, videoinspelningar och intervjuer med deras familjer och professionellt utbildade genomfördes. Pojkarna fick ”träna” behandlingshunden och sedan berätta för andra vad de gjort och hur mycket de lyckats med att få hunden att göra genom ändring av tonfall, röstläge, ögonkontakt med mera. Resultatet visade att Animal-Assisted Therapy hade god inverkan på pojkarnas beteende. Djurterapin resulterade i att de allra flesta individuella målen hade uppfyllts efter behandlingen, något som tidigare inte varit möjligt vid annan behandling på grund av pojkarnas beteendeproblematik. Behandlingen gav dem därmed möjlighet att få uppleva framgång och kontroll i olika situationer när det gällde att hålla sig fokuserad på en uppgift i taget. Barnen fick dessutom möjlighet att aktivt delta i sin egen terapi, vilket ledde till bättre självförtroende och känslor av ansvarstagande hos barnen.

Flera andra studier om djurterapi vid behandling av barn har Fine (2006) genomfört. Han har däribland gjort en fallstudie om djur som ”socialt smörjmedel” vid terapeutiska samtal. Studien gjordes om en ung autistisk flicka som var rädd för fysisk beröring och ovillig att tala. Flickan fick delta i Animal-Assisted Therapy där en hund medverkade i behandlingen under fem månader. Resultatet visade att interaktionen mellan flickan och hunden gav mycket positiva effekter. Hunden fungerade som ett ”smörjmedel” och hjälpte flickan utveckla självförtroende att börja tala igen och även samspela med andra människor. Av studien framkommer att djur kan fylla en viktig funktion vid terapeutisk behandling genom att de kan få människor att öppna sig inför terapeuten, då djuren inger tillit och trygghet i situationen. Fine menar att djur kan ”låsa upp dörrar” hos klienter som terapeuten ensam inte alltid lyckas med att öppna.

Lookabaugh Triebenbacher (1998) har gjort en kvantitativ studie i USA om relationen mellan barns anknytning till sällskapsdjur och deras självförtroende. Studien är gjord på 436 barn, 232 pojkar och 204 flickor i åldern elva till sexton år. Av dessa var 86 procent djurägare och tolv procent inte djurägare. Studien påvisade att barnens anknytning till sällskapsdjuren var både indirekt och direkt positivt relaterat till barnens utveckling av självförtroende. Sällskapsdjur framhålls kunna vara en trygg bas för barn och fungerar som en vän som kan ge kärlek och tillit, samt frambringar ansvarstagande och empati mot andra individer. Det framkom att barnen som ägde katt eller hund var mer fästa vid sina djur än de som ägde reptiler, fåglar eller hästar. Flickorna var dessutom signifikant mer fästa vid sällskapsdjuren än pojkarna och djuren tycktes ha större betydelse för flickornas utveckling av självförtroende. Enligt forskaren kan det bero på könsroller i samhället, då flickor ofta uppfostras till att inta en mer vårdande roll än pojkar.

3.2.6 RIDTERAPI OCH HÄSTAR SOM TERAPEUTISKT VERKTYG

Ridterapi är en av de djurterapiformer som börjat få genomslag i flera länder och som enligt forskningsresultat visat sig kunna ge goda effekter både på fysiska och psykiska funktioner hos människor (All & Loving 1999). Den mesta forskningen inom detta område är genomförd av forskare från Tyskland, men på grund av våra ringa kunskaper i det tyska språket har vi endast kunnat ta del av studier som är skrivna på engelska eller svenska om ridterapi. Det påpekas även, av Copelands et al (1998) litteraturstudie, att det behövs mer forskning inom det ridterapeutiska området och att de långverkande effekterna av ridterapi bör jämföras med andra terapiformer.

All & Loving (1999) vid Oklahomas Universitet har gjort en litteraturstudie med tidigare forskning. Den är fokuserad på de vanligaste typerna av djurterapeutiska och ridterapeutiska åtgärder som brukas för att motverka funktionsnedsättningar och dålig hälsa hos människor. Studien redogör för ridterapeutiska metoders betydelse för professionell rehabilitering och de psykiska samt fysiska effekter som dessa kan medföra på människors funktioner, hälsa, utveckling och livskvalitet. Det framhålls att ridterapi kan ha en god inverkan på människors utveckling och beteende när det gäller självförtroende, trygghet och självkontroll. Forskarna påpekar att kontakt med terapihästar kan reducera kriminellt och annat asocialt beteende hos unga människor genom att ridterapi kan fungera motiverande för att människor ska vilja förändra sin livssituation. Vissa former av ridterapi framhålls även kunna förbättra människors kognitiva förmågor och möjligheter att klara av att utföra olika uppgifter.

Vidrine et al (2002) har gjort en studie om användning av psykoterapeutisk ridning för barn- och vuxengrupper. Forskarna beskriver hur behandling kan gå till när hästar används som co-terapeuter. Det redogörs för olika terapeutiska övningar som sker från marken eller genom ridning. Därtill framhålls fysiska och sociala förändringar hos klienter som dessa kan leda till, bland annat påpekas att behandlingen från marken i form av skötsel och närkontakt med hästarna kan frambringa ansvarstagande, empati och avslappning. Vidare framkommer att arbete från marken, genom att leda och hantera en häst via olika övningar, kan ge klienterna bättre motorik, fysisk aktivering och självförtroende etc. Behandlingen från hästryggen beskrivs även kunna påverka balans, kroppskontroll, självkontroll och kan dessutom medföra tillit till den egna förmågan att klara av motgångar. Behandlingen påvisas kunna ha goda effekter i kombination med gruppsamtal, där de ridterapeutiska aktiviteterna kan stå i fokus för självreflektion och feedback från gruppen. Forskarna anser att psykoterapeutisk ridning kan medföra flera fördelar som kan vara till nytta för andra behandlingsformer.

I Sverige har Håkansson & Hane (1998) gjort en kvalitativ forskningsstudie, där 27 patienter med ätstörningar deltog, om ridterapi inom sluten psykiatri. Studiens resultat visade att ridterapi medförde ett sundare ätbeteende hos patienterna än dessa haft innan behandlingen. Dessutom påvisade resultatet även ökad motivation, större kroppskännedom, minskad spänning i muskulatur, större ansvarstagande och ökad känsla av kontroll över den egna livssituationen hos patienterna. Forskarna menar att ridterapi kan ge patienter ett mer positivt förhållningssätt till sig själva genom den motivation, samt sociala och fysiska kontakt som ridterapi frambringar via samspelet med hästen.

Forsberg (2007) tar också upp utveckling av självförtroende vid kontakt med hästar. Hon har gjort en licentiatuppsats vid Luleås Tekniska Universitet om identitetsskapande processer hos flickor i stallmiljö. I studien deltog sex flickor i åldern fjorton till sexton år. Empirin bygger på

observationer och intervjuer under ett år. Fokus är på genus, identitetsskapande, maktperspektiv, samt socialkonstruktivism. Resultatet visar att integrationen mellan flickor och hästar kan medföra att flickor lär sig att vara bestämda och tydliga ledare både mot hästar och mot yngre flickor i stallet. Arbetet i stallet med hästar kräver både fysiskt hårt arbete, oräddhet och utmaningar, vilket kan leda till att flickor utvecklar självförtroende och en självbild av mod, tydlighet, praktiskt ansvarstagande och handlingskraft. Forsberg anser att stallflickor skiljer sig från andra genom att de ofta står emot samhällets traditionella syn på hur kvinnor ska bete sig genom att de uppfattar sig själva som kompetenta ledare, samt är driftiga.

Zackrisson (2007) har gjort en FOU-rapport, vid sektionen för allmänmedicin (AmC) i samarbete med Sörmlands landsting, om ridterapi. Rapporten bygger på intervjuer med nio vuxna personer med neurologiska funktionshinder som under tio veckor fick delta i en ridterapeutisk behandling. Intervjuer gjordes under behandlingen och sex månader efter att den avslutats. Av studien framkom att deltagarna upplevde att de under en stor del av tiden kände sig mindre utslitna, mindre nervösa och mindre nedstämda, samt fick en ökad känsla av lugn, glädje och ny energi. Därtill upplevde åtta av deltagarna att deras balans blev bättre av ridterapin. Efter behandlingen fortsatte fyra av deltagarna att rida på ridskola och tre planerade att framöver börja rida. Två deltagare ville av olika skäl inte fortsätta rida.

Under slutet av 1990-talet har även Statens institutionsstyrelse uppmärksammat användning av hästar i behandlingsarbete och givit ut några skrifter i ämnet. Bland annat Forsling har (2001) skrivit en SiS-rapport som behandlar verksamheten vid behandlingshemmet Stall Frossarbo. Skriften bygger på observationer, intervjuer och samtal med ca 40 vuxna kvinnor som i åldern 12-22 år varit placerade enligt LVU i verksamheten och som deltog i den hästunderstödda behandlingen under åren 1987-1999. I rapporten framhålls att det i början av behandlingen förekom motstånd från några av flickorna, speciellt vad det gällde att följa regler och våga lita på och öppna sig inför andra. Detta avhjälptes när kontakten mellan flickan och hästen blev närmare och mer tillitsfull. Forsling redogör för en femstegsmodell som består i vågasteget, maktsteget, kompissteget, ansvarsteget och jagsteget. Denna modell beskriver hur flickorna utvecklades under behandlingen från att först våga ta steget att säga ja till behandlingen och vidare till att flickorna skapade relationer och tillit till hästarna. Flickorna tog ansvar för hästarna samt fick nytt självförtroende genom att de lärde sig att kunna hantera och ta hand om en annan levande varelse. De utvecklade också större självkännedom samt tillit till andra och sig själva. Forsling framhåller att hästarna fungerade som ”draghjälp” för att starta en mognadsprocess hos flickorna, vilket han kopplar till resonemang om trygghet, anknytning, samt känslan av att kunna hantera sin livssituation. Han menar att hästar kan anses fungera som ”vittnen” som ser och bekräftar för flickor att deras existens är betydelsefull. Hästarna uppmärksammar flickorna genom att ge kärlek, tillit och lyssna, utan krav på motprestation.

En annan SiS-rapport om hästar i behandlingsarbete har Runquist (1997) gjort om flickors särskilda behov på institutioner, i samarbete med FoU-enheten. Rapporten lyfter fram fem flickinstitutioners erfarenheter och kunskap om behandling av flickor. I rapporten framkommer att djur kan ha en ”läkande kraft” för flickor som har svårt med mänskliga relationer och att hästar kan fungera som ett terapeutiskt redskap genom att flickor med dålig självuppfattning ofta lättare kan hantera en relation till en häst än en människa. Det framhålls att hästar i behandling kan fungera som ett hjälpmedel vid terapeutiskt arbete med ungdomar med låg motivation som har upplevt svåra livssituationer. Djuren kan fungera som en länk som ”öppnar dörrar” för att flickorna ska våga knyta an till andra människor.

3.2.7 RISKER MED ANVÄNDNING AV DJUR I BEHANDLING

Att använda levande djur i terapeutiskt arbete innebär inte bara positiva effekter utan kan i vissa fall vara ett risktagande utifrån både klienternas och djurens perspektiv. Vuxna eller barn som är ovana vid att ha djur omkring sig kan reagera oväntat när de konfronteras med ett terapidjur i behandlingen. På samma sätt kan ett djur reagera oväntat i nya situationer och påverkas mentalt av att arbeta med oroliga människor (Jalongo et al 2004, Fine 2006). Risker och problem som djurterapi kan medföra tas upp i några studier. Bland annat har Brodie et al. (2002) gjort en litteraturöversikt vid Wales Universitet inom institutionen för medicin. Den behandlar vilka hälsorisker det kan finnas med Pet Therapy när det gäller kontakten mellan människa och sällskapsdjur. Forskarna framhåller risker för allergi, smittospridning av sjukdomar mellan djur och människa (zoonoser), samt risk för kroppsskador i form av t.ex. bett. I studien tas olika djurarter upp och risker som kan kopplas till varje art. Resultatet påvisar dock att i en kontrollerad hälsosam miljö kan dessa risker kontrolleras och minimeras genom god vård, behandling och vaccination av djuren. Studien betonar att de positiva effekterna av kontakt med sällskapsdjur tycks överväga de risker som kan finnas i dessa situationer.

Velde et al (2005) har gjort en litteraturstudie i USA som beskriver hur klienter och terapeuter ser på djurterapi. Resultatet visar att det är viktigt att klienter och terapidjuren kommer överens och att terapeuten bör pröva hur dessa passar ihop innan behandlingen påbörjas. Detta för att terapeuten ska kunna avgöra om klienten är mottaglig för behandlingen, samt även för djurets och klientens säkerhet, då en negativ relation mellan klient och djur kan medföra risk för aggression och fysiska skador för de inblandade parterna.

I en artikel av Zamir (2006) utforskas möjliga moraliska syner på Animal-Assisted Therapy. Efter att ha gjort en åtskillnad mellan ”användning” och ”utnyttjande” skiljer artikelförfattaren på olika former av AAT, mellan de som är moraliskt rätt och de som borde förbjudas. Författaren kommer fram till att många djur, såsom hästar och hundar, mår bra bara de tas om hand av ansvarsfulla ägare och skötare. Däremot får vissa djurarter, exempelvis delfiner och apor ut väldigt lite av AAT och kan därför anses bli närmast utnyttjade. Författaren menar att människor kan uppnå liknande effekter i behandlingsarbete utan dessa djur och att det är att föredra att inte använda vissa djurslag, eftersom de i allmänhet får ut så lite av behandlingen.

Haubenhofer & Kirchengast (2006) vid Wiens Universitet i Österrike har gjort en studie om fysiologiska reaktioner hos sällskapsdjur som medverkar i Animal-Assisted Activities och Animal-Assisted Therapy genom mätning av saliv och kortisol (stresshormon). I studien deltog arton hundar av olika raser i åldrarna tre till nio år. Alla hundarna arbetade med sina ägare i AAA och AAT. Resultatet visade att det terapeutiska arbetet hade fysiologisk påverkan på hundarna. Mängden kortisol var på en högre nivå under behandlingen än under lediga dagar, samt att hundar som arbetade på förmiddagar hade mer kortisol än de hundar som arbetade på eftermiddagar etc. Den högre nivån av stresshormon framhålls kunna bero på aktiviteter som var relaterade till det terapeutiska arbetet, exempelvis resor, nya miljöer, främmande människor och de terapeutiska aktiviteterna. Haubenhofer & Kirchengast beskriver att resultatet inte behöver innebära att hundarna utsätts för negativ stress, då ökad nivå av kortisol även kan bero på positiv upphetsning. Resultatet tyder dock på att terapidjuren behöver regelbunden vila efter arbetet för att motverka utveckling av kronisk stress eller utmattning. Det framhålls att mer forskning behövs inom detta område.

Serpell et al (2000) tar i sin forskning upp vikten av att använda tränade och socialiserade djur för att assistera människor med funktionsnedsättningar eller som terapeutiska hjälpmedel vid psykosocial behandling. Forskarna framhåller att djurens roll som co-terapeuter inte nödvändigtvis alltid är positiv. Tvärtom kan många djur som medverkar i behandling utsättas för en större stress under dessa förhållanden. Det påpekas att det är viktigt att uppmärksamma vad som är etiskt riktigt för djurens del när dessa förekommer i behandlingsarbete. Ett antal rekommendationer tas upp i artikeln, bland annat att de som arbetar med att använda och träna djur vid behandling och terapi bör vara utbildade inom området, samt även när det gäller djurens beteende och sociala konsekvenser. Djuren bör dessutom ges en viss kontroll över den miljömässiga och sociala stimulering de får. Under träningsprocessen bör övergången mellan tränare och ägare ske så smidigt som möjligt så att inte detta stressar djuren. Författarna anser att djur som inte förut vistats i nya miljöer inte bör medverka i behandling. Därtill bör resurser riktas mot att utveckla metoder så att passande assistansdjur ska kunna identifieras. I dagsläget är mängden problem med amerikanska assistanshundar relativt många, vilket enligt studien skulle kunna ändras genom noggrannare kontroll av djuren innan de tillsätts som behandlingsdjur. Verksamheterna bör avsätta mer tid åt att se till att servicedjur förbereds inför de uppgifter de ska ägna sig åt i behandlingen. Författarna anser att det borde utvecklas alternativ till djurbehandlingen i de fall då det upptäcks att djuret kan tänkas ta skada och måste tas bort från behandlingen. De menar även att mer djurvänlig utrustning borde tillverkas och användas, samt att det behövs fortsatta utbildningsprogram för vidareutbildning för djuren och terapeuterna medan de medverkar i behandling.

3.3 SAMMANFATTANDE DISKUSSION OM FORSKNINGEN

Det finns relativt många internationella forskningsstudier inom området djur i behandling för människor, varav de flesta är publicerats i amerikanska tidskrifter, vars artiklar är baserade på forskning som gjorts vid olika universitet i USA. Vi har dock hittat en del europeiska studier och ett fåtal svenska studier. Det mesta av forskningen består av kvantitativa studier, såsom experimentella studier, hypotesprövning och statistiska studier, som är utförda med ett relativt stort antal deltagare involverade. Vi har även funnit ett antal fallstudier, observations- och intervjustudier samt litteraturstudier. Kruger och Serpell (2000) tar upp några kritiska aspekter om forskning inom området djurterapi. Enligt dem tenderar forskare som gjort studier med djur att fokusera på föreställningen att djur innehar unika kvaliteter som kan underlätta och bidra till terapi för människor. En annan teori de tar upp är att idén om att utveckla en arbetande relation med ett djur kan leda till positiva förändringar i kognition och beteende hos klienterna genom tillvaratagande av nya skickligheter, samt att klienterna börjar ta mer personligt ansvar. Enligt Kruger och Serpell (2000) har dessa studier, även om de är många och täcker flera områden, ofta varit mycket små, inte särskilt representativa, samt heterogena och visat på olika resultat. De anser att det är av högsta vikt att noggrant definiera undersökningspopulationen och vad det är som faktiskt har mätts, liksom att studierna är kontrollerade, samt att klargöra vilken förförståelse om ämnet som forskaren/forskarna har. Kruger och Serpell (2000) skriver att studier har visat på att positiva effekter finns med AAT och AAI, men få studier har visat hur de goda effekterna fungerar under längre tidsperioder. Vi har försökt att ha dessa kritiska tankar i åtanke under arbetet med denna studie.

Utifrån den forskning som har presenterats i denna sammanställning har några återkommande teman kunnat urskiljas. Detta trots att urvalet innefattar forskning som behandlar många olika former av vård, behandling, aktiviteter eller situationer där djur kan fungera som socialt stöd för unga, vuxna eller äldre personer med olika form av ohälsa, funktionshinder eller psykiska besvär. Det framkom att hundar och hästar tycks vara de vanligaste djuren som används och som har studerats inom djurterapi. Dessa verkar även vara de arter som i synnerhet visat sig ha positiv inverkan på människor, vilket torde kunna bero på att dessa djurarter är populära och vanligt förekommande som sällskapsdjur. De är dessutom ofta i hög grad beroende av sina ägare och därmed torde det skapas en nära fysisk och social relation mellan dem.

Flera av studierna anför att sällskapsdjur tycks kunna fungera som en nära vän som bekräftar, uppmärksammar, lyssnar och ger kärlek, vilket beskrivs ha betydelse för människors utveckling av självförtroende, självbild och identitet (Forsling 2001, Forsberg 2007 etc.). Det betonas dessutom att sällskapsdjur fungerar som ”dörröppnare”, ”draghjälp”, ”isbrytare” och ”smörjmedel” som medför att människor vågar öppna sig och komma närmare varandra, vilket både terapeuter och andra människor tycks kunna ha nytta av i olika situationer när det gäller att skapa social kontakt och tillit (Runquist 1997, Fine 2006 etc.).

Vidare kan det konstateras att forskningen påvisar att sällskapsdjur och djurterapi kan ge positiva effekter som fungerar i kedjeförlopp, samt kan ge god inverkan på både lång och kort sikt. Exempelvis har djur visat sig kunna inge trygghet, närhet, välbehag och lugn hos människor som kan motverka bland annat stress och oro, vilket hindrar uppkomst av ohälsa och brist på självkontroll. Det framhålls också att djur ofta fungerar som en länk till

motionsaktiviteter i utemiljöer genom exempelvis promenader, ridning eller andra aktiviteter. Det leder i sin tur till motion, aktivering, välbefinnande och en sundare livsstil som i förlängningen påverkar hälsa och livskvalitet (Norling 2002, Håkanson 2007, Friedmann et al 2000 etc.). Dessa positiva effekter kan därmed ha både social, psykisk och fysisk inverkan på människors hälsa, livskvalitet, välmående och beteende. Det som kan anses oklart är om dessa effekter enbart fortgår under den tid som människor regelbundet har kontakt med djur eller deltar i djurterapi. I så fall kan det ifrågasättas om vad som händer med till exempel människor som slutfört en djurterapeutisk behandling och kontakten med djur avslutas, om personen inte har möjlighet att upprätthålla denna av ekonomiska eller andra skäl efter behandlingstiden.

Det framgår i flera av studierna att sällskapsdjur framför allt tycks ha stor betydelse för kvinnor och flickor, något som förklaras utifrån könsroller i samhället och traditionella föreställningar om att kvinnor är mer vårdande än män. Några av studierna visar dock att ingen skillnad mellan kön har kunnat urskiljas, vilket skulle kunna innebära att sambandet mellan kvinnor och sällskapsdjur inte nödvändigtvis behöver innebära att män inte kan få ut samma positiva effekter av djurterapi som kvinnor (Norling 2002, Lookabaugh 1998, Uvnäs Moberg (2000) etc.).

De flesta artiklar, rapporter och böcker som finns att hitta inom ämnet djur i behandlingsarbete beskriver de fördelar som finns för den enskilda människans del. I flera av studierna påpekas emellertid att de positiva effekterna av stöd från sällskapsdjur endast tycks synbara under vissa omständigheter, exempelvis beroende av människors inställning till djuret (Garrity & Stallones 1998, Friedmann et al 2000 etc.). Det framkommer även av forskningen att det kan finnas vissa mindre risker med att delta i djurterapi när det gäller allergi, risk för bett och smittspridning (Biley et al 2002). Därtill har endast ett fåtal studier fokus på djurets perspektiv. Dessa beskriver att djuren som används i terapin kan påverkas negativt av arbetet genom att de kan utveckla en ökad tillströmning av stresshormon, vilket kan leda till utmattning om för lite vila ges till djuren mellan arbetspassen (Haubenhofer & Kirchengast 2006, Velde et al 2005, Serpell et al 2000). Ett par av de andra artiklarna vidrör enbart tillvaratagande av djurens intresse och utbyte av djurterapi i korthet. Detta tycks innebära att djurterapi inte enbart kan ses ur en positiv synvinkel, utan också kan ha negativa effekter. På samma sätt som andra behandlingsformer verkar djurterapi därmed vara en behandlingsform som endast passar för vissa individer och som ofta tycks användas i kombination med andra behandlingsmetoder.

Det kan även tilläggas att tidigare forskning ofta har haft fokus på hur djur kan påverka människor och att deltagare i olika behandlingar studerats. Denna studie är istället inriktad mer mot hur behandlingen kan gå till och vad hästarna kan tillföra utifrån personalens upplevelser. Detta fenomen har tidigare inte studerats i så stor utsträckning, vilket innebär att vår studie kan bidra med kunskap ur ett nytt perspektiv. Det som skiljer vår studie från tidigare studier inom ämnet är att denna mer går in på detaljer vad det gäller behandlingen på behandlingsverksamheterna, hur verksamheterna fungerar i vardagen.

4 *TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER*

I detta kapitel beskrivs studiens teoretiska utgångspunkter vad det gäller teoretiska perspektiv, referensramar och begrepp.

4.1 VAL AV TEORETISKA REFERENSRAMAR

Vi har försökt finna teorier som varit möjliga att applicera på samspelet mellan djur och människa, men som även kunnat kopplas till de andra aspekterna som studien är avsedd att undersöka. Det har varit svårt att hitta teorier som relaterar till ridterapeutiskt arbete, eftersom det inte tycks finnas några teorier som specifikt behandlar relationer mellan människor och djur. Slutligen valdes symbolisk interaktionism och socialpedagogiskt perspektiv, samt begreppen empowerment och coping. Av dessa är den symboliska interaktionismen den mest centrala i studien.

De verksamheter vi har undersökt behandlar psykosocial ohälsa och/eller missbruksproblem, där interaktionen mellan klienter, terapeut och terapidjur står i fokus. Detta kan relateras till symbolisk interaktionism som handlar om hur människor kan utvecklas i samspelet med andra individer. Dessa verksamheter tycks dessutom ofta vara pedagogiskt och kreativt inriktade med fokus på individens egen kapacitet, vilket gör det intressant att diskutera dem utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv och termerna coping och empowerment.

4.2 SYMBOLISK INTERAKTIONISM

Den symboliska interaktionismens är en del av socialpsykologin och handlar om att alla människor influeras av varandra och att individer intar olika roller i situationer där de integreras med varandra (Charon 2007). Denna sociala process innebär att människor speglar sig själva genom möten med andra individer och på så sätt skapar en självbild, vilken ständigt påverkas och förändras utifrån de sociala sammanhang som den enskilde människan befinner sig i. Processen brukar benämnas social speglig eller speglingsteorin (Svedberg 2003).

Mead (1934) är en förgrundsgestalt inom den symboliska interaktionismen. Han beskriver bland annat begreppen ”I” och ”Me”, vilka är avsedda att motsvara olika delar av ”jaget” hos människor. ”I” representerar det ”jag” individen ser som sin egen självbild, alltså subjektet. ”Me” representerar den delen av självet som andra människor ser, alltså objektet. Med detta menar Mead (1934) att alla individer agerar mot och med andra. Därtill framhåller han att rollövertaganden sker genom att människor identifierar sig med andra som de ser som betydelsefulla, vilka benämns som ”signifikanta andra”. Dessa individer beskrivs vara särskilt viktiga för människors uppbyggnad av sin identitet, då den enskilde individen lyssnar till och tar till sig vad de ”signifikanta andra” har att säga och påverkas av den bild dessa förmedlar av hur de uppfattar den enskilde individen.

Identiteten uppstår, enligt Charon (2007), genom sociala erfarenheter och som ett resultat av individens möte med kulturella mönster, samhällets normer och sociala strukturer i samhället. Ju fler erfarenheter en person samlar på sig, desto lättare har denne för att generalisera andra människors normer och värderingar till att gälla för enskilda individer och sedan för grupper, organisationer och samhällen. Det kan ses som ett flödesschema från interagerande med andra människor till tolkning av en situation, och slutligen till att människor väljer att agera på ett visst sätt i olika situationer. Interagerandet med andra människor sker via sociala objekt och genom undergrupper av dessa, såsom symboler, språk och olika synsätt.

Ett visst synsätt hos en människa leder till ett särskilt konceptuellt ramverk med vissa antaganden, värderingar och idéer. Dessa influerar människans uppfattningar om saker och ting, vilket i sin tur påverkar hur människan interagerar med andra människor. Sociala objekt, språk, symboler och perspektiv är alla centrala komponenter i mänskligt liv. Symboler är vad som utgör den mänskliga sociala verkligheten, det vill säga att människan agerar mot en symbolisk eller social verklighet, och inte endast mot en fysisk verklighet. Det är dessutom med symbolers hjälp som det kan skapas ett fungerande mänskligt socialt liv. Socialisering genom symboler gör således att människor får en delad social verklighet, förståelse för hur andra agerar och en samlad kunskap i form av en kultur (Mead 1934).

Symboler, och särskilt språk, fungerar på olika sätt för en människa. Människan kan inte interagera med andra eller ens med sig själv utan att bruka sig av dessa symboler i interagerandet. Användningen av symboler sker exempelvis vid namngivande av saker och ting, vid kategorisering, vid erinran av händelser, samt för uppfattning av skeenden. Dessutom nyttjas symboler när en människa tänker, varvid en symbolisk interaktion med självet uppstår. Många symboler i form av ord låter också individen föra ett abstrakt tänkande, att vara kreativ och att föra ett inre resonemang med sig själv. Människor fattar antingen medvetna eller omedvetna beslut som leder till agerande på olika sätt (Mead 1934).

4.3 SOCIALPEDAGOGIK

Socialpedagogik är en tvärvetenskap som bygger på teoretiska strukturer som är hämtade från flera olika områden, varav de mest framträdande är socialpsykologiska och pedagogiska teorier. Sammanlänkningen av olika teoretiska perspektiv har fört med sig att socialpedagogiken omfattar olika förklaringsmodeller och perspektiv. Detta har i sin tur bidragit till att socialpedagogik är mycket komplext och svårt att ge en tydlig definition. Dessutom påverkas socialpedagogikens innebörd av tankesätt och normer som råder i de samhällen där det förekommer, vilka växlar med tiden. Socialpedagogiken kan därtill ses som två olika former av kunskapsfält, antingen som praktik eller teori (Madsen 2001, Eriksson & Markström 2000).

Den komplexa sammansättningen av teorier inom socialpedagogikens ramar har medfört att ett flertal olika metoder och tillvägagångssätt finns inom det socialpedagogiska arbetet. Det finns dock några gemensamma grundtankar som bland annat kännetecknas av synen på klienterna som självständigt tänkande individer med en egen vilja som måste beaktas. Vidare är tilltro till individens egen förmåga centralt och att lösningar måste anpassas efter den enskildes behov och förutsättningar. Därutöver anses en nära relation och social interaktion

mellan klient och pedagog vara grundläggande för socialpedagogiskt arbete (Eriksson & Markström 2000).

Eriksson & Markström (2000; 210-211) tar upp att socialpedagogiken kan förklaras utifrån tre grundpelare, som består av den kontinentala sociala traditionen, den amerikanska sociala traditionen och slutligen den pedagogiska grunden. Den första av dessa innefattar resocialisation med mål att integrera individer i samhället, samt en syn på att människor utvecklas och förändras i samspelet med andra människor. Dessutom framhålls att det finns vissa pedagogiska inslag och att det är utifrån dessa företeelser som många dygnsinstitutioner har vuxit fram. Inom den andra pelaren är behandlingstanken det centrala. Denna pelare innehåller ett förhållningssätt som bygger på att utgå ifrån individanpassad terapeutisk behandling, där de individuella problemen anses kunna lösas med hjälp av olika behandlingsmetoder. Inom den tredje pelaren är det pedagogiska metoder och tankegångar som är genomgående, vilka bland annat bygger på Paulo Freires frigörande pedagogik och John Deweys pedagogik, ”Learning by doing” och reflekterat tänkande. I pelaren är mobilisering av individers egna resurser det centrala och jämlikhetstanken ligger som grund, det vill säga att människor tillsammans anses kunna lösa olika svårigheter.

Utifrån dessa tre pelare går det, enligt Eriksson & Markström (2000;211), sålunda att se två tydliga grenar av socialpedagogiskt arbete, ett integrerande och anpassande perspektiv samt ett mobiliserande perspektiv. Inom socialpedagogiskt arbete är därmed interaktionen mellan individ och samhället i fokus. Därtill bygger socialpedagogiskt arbete på att genom lärande, mobilisering, stimulering och utveckling stödja människor att själva kunna hantera, använda och utveckla egna sociala färdigheter och resurser. Dessa förmågor gynnar sedan individernas möjligheter att förändra sin livssituation, vilket kan medföra att de blir integrerade och resocialiserade in i samhället. Det socialpedagogiska arbetet handlar således ofta om att genom normaliseringsprocesser anpassa individer som anses avvikande, till samhällets rådande normer och synsätt (Madsen 2001, Eriksson & Markström 2000).

Inom socialpedagogiskt arbete ses samhörighet och social gemenskap mellan människor som viktiga faktorer för utveckling och förändring hos individer. Människors självuppfattning och identitet anses skapas i sociala kontexter, genom interaktion med andra individer. Utifrån detta har begreppen grupp, samspel och roll fått en betydande plats i det socialpedagogiska arbete som sker i form av behandling genom gruppkonstellationer och grupprocesser. En vanlig metod inom socialpedagogiskt arbete är miljöterapi som ofta förekommer inom dag- och dygnsinstitutioner som arbetar med klienter med psykosocial problematik. I denna behandlingsform är den omgivande miljön en central del i behandlingen med syfte att få individer att fungera bättre i sociala sammanhang. Aktiviteter och verkliga situationer används för att träna kommunikation, gränssättning, daglig struktur och konfliktlösning etc. Miljöterapi bygger på att all verksamhet inom behandlingen har klara syften och mål, samt att en struktur och en trygg atmosfär finns så att klienterna vågar lära känna sig själv och andra individer. Till grund för behandlingens utformning ligger för det mesta någon form av teorigrund och ideologi som verksamheten utgår ifrån (Eriksson & Markström 2000;135). Ett exempel på detta är att miljöterapi ibland kombineras med kognitiva förhållningssätt. Det görs många gånger eftersom båda dessa tar hänsyn till omgivningens betydelse och har fokus på att anpassa individer i olika sammanhang (Eriksson & Markström 2000;146).

4.4 BEGREPPEN EMPOWERMENT OCH COPING

Begreppet empowerment är ett återkommande begrepp inom socialpedagogiskt arbete och ger uttryck för de professionella intentioner som socialpedagoger arbetar utifrån (Madsen 2006). Empowerment handlar om att stödja människor att hjälpa sig själva, det vill säga att, som tidigare nämnts, hjälpa individer att utveckla förmågor för att bemästra sina egna svårigheter och få tillbaka makt över sin livssituation. Det handlar även om att få individer att känna att de kan påverka sin omgivning och att lära dem beskriva sina erfarenheter med ord, samt känna stolthet över sig själva. Fokus ligger på den enskilde individens egen förmåga och vilja, vilket medför att motivation och uppmuntran är en viktig del. Empowerment är en företeelse som kan ses både som en process och ett medel eller en metod, som samtidigt kan vara ett mål som det socialpedagogiska arbetet strävar efter att uppnå (Madsen 2006, Medin & Alexandersson 2000;83-85, Eriksson & Markström 2000).

Empowerment är dessutom nära sammanbundet med begreppen coping och copingsstrategier, vilka handlar om bemästringsstrategier som individer kan använda sig av för att hantera olika situationer, stress och krav. Coping är ett mångfasetterat begrepp och kan vara antingen medfödda egenskaper, färdigheter som människor utvecklar eller förvärvar under sitt liv. Det kan även handla om socialt nätverk, i form av stöd från eller anknytning till andra individer (Madsen 2006, Medin & Alexandersson 2000;85-86, Eriksson & Markström 2000).

5 METOD OCH METODOLOGISK DISKUSSION

Detta kapitel innehåller en beskrivning av metod och tillvägagångssätt som använts i denna studie så att läsaren kan följa arbetsprocessen, samt bedöma studiens trovärdighet och tillförlitlighet.

5.1 METODOLOGISK ANSATS

Denna kvalitativa studie har en hermeneutisk ansats, samt utgår ifrån intervjuer med ett antal yrkesverksamma inom ridterapeutiska verksamheter och deras syn på att arbeta med hästar som redskap i psykosocialt behandlingsarbete. Det innebär att det är de subjektiva upplevelserna och innebörderna av några specifika fenomen som kommer studeras och sedan analyseras utifrån en övergripande diskussion. Vi anser att en kvalitativ metod därför är mer lämplig för studien, eftersom det inte skulle vara möjligt att studera dessa företeelser på samma sätt med en kvantitativ metod som fokuserar på numeriskt mätbara resultat (Kvale 1997). Svensson och Starrin (1996) framhåller att hermeneutiken ger forskaren möjlighet att erhålla en djup helhetsförståelse för området som utforskas. Detta genom att forskaren kritiskt försöker granska, förstå och tolka informanternas unika utsagor, utifrån dessas individuella intentioner samt perspektiv i förhållande till tid och rum. Det innebär att vi försökt vara medvetna om att informanternas utsagor inte skapas förutsättningslöst, utan påverkas av omgivningen samt informanternas ställning, vilja och avsikter.

Vidare är det viktigt att uppmärksamma att även forskarens förförståelse kan inverka på studiens resultat och empiri eftersom forskarens förkunskap påverkar dennes tolkningar av olika utsagor, handlingar och företeelser som utforskas (Svensson och Starrin 1996). Utifrån detta menar vi att det som forskare inte går att bortse helt från den egna förförståelsen som man besitter. Därför har vi valt att utgå ifrån en hermeneutisk ansats, eftersom denna tar hänsyn till och utgår ifrån att forskaren och informanterna tolkar, upplever och resonerar kring olika företeelser utifrån den förförståelse som de bär med sig in i studien (Kvale 1997, Svensson och Starrin 1996). Därtill har vi utgått ifrån en abduktiv metod. Eriksson och Wiedersheim (1991) beskriver att abduktion kan anses vara en kombination mellan induktion och deduktion. Vi har därmed försökt tolka och analysera informanternas utsagor genom ett aktivt samspel mellan teori och empiri i ett växelverkande skeende, utan att vara bundna vid att antingen utgå ifrån det ena eller det andra av dessa företeelser.

5.2 FÖRFÖRSTÅELSE

Vår förförståelse bygger på den kunskap vi erhållit från vår utbildning och från de kunskaper vi samlat på oss under arbetets gång. Vidare har vi båda ett privat intresse för djur och hästar, vilket också är orsaken till att intresset för att studera detta område vuxit fram. Det kan troligen även ha påverkat vår inställning till att praktiskt använda sällskapsdjur i socialt arbete, något som vi har haft i åtanke under arbetet med studien. Ingen av oss har arbetat inom någon

verksamhet där djur använts i terapeutiskt syfte och på grund av det hade vi ingen större egen praktisk erfarenhet av området innan studiens början. Vi tror att det till en viss del kan vara en fördel, då vi upplever oss ha ett öppet förhållningssätt med en kritiskt granskande inställning gentemot de verksamheter vi har undersökt. Vi menar dock att större praktisk erfarenhet av sådana verksamheter skulle ha kunnat vara till fördel för att komma djupare in på ämnet eftersom vi då redan innan studien skulle ha besuttit de basala kunskaperna inom behandlingsmetoderna och området.

5.3 AVGRÄNSNINGAR OCH URVAL

AVGRÄNSNINGAR

Det finns många olika områden där djurterapi används. Därför har vi valt att avgränsa studien till att fokusera på behandlingsarbete där hästar förekommer inom psykosocial- och missbruksbehandling för människor i olika åldrar. Denna avgränsning har gjorts för att begränsa studiens omfattning och urvalet av informanter, samt vilken form av verksamhet dessa arbetar vid. Detta kan ses som en ganska bred avgränsning, men då det bara finns ett begränsat antal verksamheter inom det ridterapeutiska området i Sverige har det varit en förutsättning för att få tag på ett lämpligt antal sådana verksamheter som haft möjlighet att delta i studien.

Det förekommer många olika typer av terapiformer inom området ridterapi, men vi har valt att inte avgränsa studien utifrån vilken metod behandlingsverksamheterna använder eftersom vi har haft för avsikt att studera verksamheternas olika tillvägagångssätt. Den enda avgränsningen när det gäller detta är att vi har beslutat att denna studie kommer ha störst fokus på behandling av psykosociala funktioner. Vi kommer dock ytligt beröra hur fysiskt funktionshindrade personer kan tillgodogöra sig ridterapeutisk behandling i begreppskapitlet, då det ofta ingår som en del i vissa former av ridterapi. Vi anser att det skulle lämna ett tomrum i uppsatsen om detta område inte berörs alls.

Avsikten har varit att undersöka hur personalen på behandlingsverksamheter beskriver att hästarna kan användas vid behandling för människor. Därmed ämnar vi inte studera hur klienterna själva ser på behandlingen och hästarna i denna. Det kan även påpekas att informanterna arbetar med olika målgrupper, antingen både unga och vuxna människor eller någon av dessa grupper. Vi har valt att inte begränsa studien när det gäller dessa företeelser, utan fokus är på hur hästar kan användas i terapeutiska syften. Vi inser att verksamheternas målgrupper skulle kunna påverka hur de olika verksamheterna har utformat sin behandling, eftersom de troligen anpassar denna efter klienternas olika behov, såsom ålder och förutsättningar. Vidare finns de ridterapeutiska verksamheterna i olika kommuner och län i Sverige. Vi har dock inte funnit att det haft någon nämnvärd betydelse för resultatet i studien, eftersom avgränsningen av verksamheternas placering enbart har styrts av vår möjlighet att kunna intervjua personalen och inte utifrån något annat bakomliggande syfte.

URVAL

Vi har använt oss av ett strategiskt urval, vilket innebär att vi medvetet valt ut verksamheter som använder hästar i psykosocialt behandlingsarbete. Det är dock respektive verksamhet som valt ut vilka ur personalen som deltagit i studien. Forsberg och Wengström (2003) framhåller att ett strategiskt urval ger forskaren möjlighet att inkludera informanter som har vissa liknade erfarenheter och därmed skapa en tydlig urvalsgrupp, och detta är något som vi försökt åstadkomma med urvalet.

Informanterna består av personal som är utbildade socionomer, beteendevetare och behandlingsassistenter etc. som arbetar med ridterapi eller någon annan form av hästunderstödd behandling för människor. Några av dem är föreståndare för verksamheterna, men de flesta tillhör den ordinarie behandlingspersonalen. Därtill har vissa av informanterna enbart arbetat ett fåtal år inom verksamheterna, vilket troligen kan bero på att flera av verksamheterna inte har funnits i så många år. En del av informanterna har sedan tidigare erfarenhet från andra behandlingsverksamheter. Vi har inte gjort någon begränsning ifråga om informanternas utbildning, erfarenhet och ställning i verksamheterna. Vi är medvetna om att dessa företeelser kan ha haft betydelse för deras utsagor vid intervjuerna, vilket har tagits hänsyn till vid tolkningen av deras yttranden. Vi tror även att det har kunnat medföra att informanterna givit vårt material ett bredare perspektiv, genom att personalen med sina olika bakgrunder troligen ser behandlingen ur olika synvinklar.

Sammanlagt har tio informanter från sju olika verksamheter deltagit i studien. Några av verksamheterna har ridterapeutisk behandling som sker på dagtid, medan de andra verksamheterna har dygnsvård, där behandlingen sker under längre perioder. Detta har givit oss möjlighet att kunna studera hur hästar inom psykosocialt behandlingsarbete kan användas på diverse sätt och i verksamheter med olika utformning. De flesta dagverksamheterna bedriver frivillig vård och rehabilitering, medan dygnsverksamheterna bedriver antingen både tvångsvård och frivillig vård eller något av dessa. Flertalet av verksamheterna utövas i privat regim utifrån uppdragsgivare såsom socialtjänst, företag, privatpersoner eller psykiatri. De verksamheter som bedriver dygnsvård har i regel haft få platser, fyra till tio stycken, och de är därmed ganska små institutioner. Det skulle kunna innebära att större institutioner med samma behandlingsmetoder kanske inte skulle kunna fungera på samma sätt som dessa institutioner.

5.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

5.4.1 FÖRBEREDELSER AV INTERVJUER

Intervjuerna har gjorts utifrån en intervjumanual med intervjufrågor som vi utformat, med utgångspunkt i de fenomen vi har haft för avsikt att studera. Enligt Kvale (1997) bör kvalitativa forskare utforma en frågeguide som kan brukas med flexibilitet. Han framhåller att denna kan fungera som stöd för intervjuer genom att innehålla förslag på väsentliga frågor, samt fungera som en minnesanteckning med utgångspunkter. Kvale (1997) anser att detta är möjligt så länge forskaren håller sig inom ramarna för intervjumanualens övergripande teman, vilket vi har försökt efterfölja. Frågemanualen har därmed använts som grund för samtliga intervjuer. Med det menar vi att alla frågor i formuläret inte har ställts vid varje intervjutillfälle, utan vi har istället lagt till och/eller utelämnat vissa frågor, samt ibland använt

andra formuleringar. Detta då vi har försökt anpassa frågor och följdfrågor efter informanternas individuella svar, för att på så sätt låta dem få möjlighet att klargöra och vidareutveckla sina svar. I intervjumanualen har vi försökt att utforma och använda öppna frågor, vilka fungerat som inledande frågor till varje del av intervjuerna. Med detta avser vi frågor som ger informanten möjlighet att ge förtydligande svar utifrån sitt eget perspektiv, med så lite inverkan som möjligt ifrån oss. Kvale (1997) beskriver att informanterna bör få styra utvecklingen av intervjuerna i den omfattning det är möjligt, utan för mycket påverkan från forskaren. För att inte påverka informanternas svar har vi undvikit flertydiga frågor och direkt ledande frågor. Vissa specificerade frågor har dock använts i studien för att få informanterna att bibehålla fokus på det aktuella problemområdet och för att få fram mer detaljerade beskrivningar av det som vi och informanterna ansåg centralt under intervjuerna.

Kontakt med de olika behandlingsverksamheterna togs efter sökande efter lämpliga verksamheter via internet med sökorden ”behandlingshem”, ”ridterapi” och ”miljöterapi”. När ett antal behandlingsverksamheter, som ansågs lämpliga, hade lokaliserats ringde vi och mejlade dessa för att få en första kontakt. I samtliga fall verkade verksamheterna intresserade av studien och de flesta gick med på att ställa upp på en intervju. De som avböjde medverkan i studien hänvisade till tidsbrist eller stor arbetsbörda vid den aktuella tidpunkten. Intervjupersonerna som valde att delta fick vid första kontakten information om studien och dess syfte, samt veta att deltagandet var frivilligt etc. Detta framhåller Kvale (1997) vara av betydelse för att ett förtroende ska kunna frambringas mellan informant och forskare, så att en tillfredställande intervju ska kunna genomföras.

5.4.2 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER

Det beslutades i samråd med intervjupersonerna var intervjuerna skulle äga rum och utifrån det genomfördes sedan dessa. Till följd av detta fick vi möjlighet att se lokaler och omgivande miljöer där den ridterapeutiska behandlingen bedrivs, vilket var givande då vi på så sätt lättare kunde sätta in informanternas utsagor i en kontext. Intervjuerna skedde under ca en till två timmar per tillfälle. Sammanlagt genomfördes sju intervjuer med tio informanter, varav tre var gruppintervjuer med två informanter vid varje tillfälle. De resterande fyra intervjuerna skedde med enskilda informanter. Den ursprungliga intentionen var att intervjua två personer från varje verksamhet, för att på så sätt ge dem utrymme att kunna framhålla olika aspekter av samma fenomen. Tyvärr var inte detta genomförbart av olika skäl, bland annat på grund av verksamheternas möjligheter att avvara personal som kunde delta i studien. Vi är medvetna om att de två olika formerna av intervjuer som genomförts kan ha påverkat informanternas svar, eftersom det vid en gruppintervju finns möjlighet för deltagarna att diskutera sina svar med varandra under intervjuns gång. Intervjupersonerna skulle även kunna påverka varandras utsagor i så mån att den ene blir hämmad att uttrycka sig. De som deltog vid de enskilda intervjuerna hade istället större möjlighet att ge längre svar, eftersom de var ensamma om att besvara frågorna. De kunde å andra sidan inte föra en diskussion med en annan anställd under intervjun. Vi upplevde trots allt inte att det blev så stora skillnader mellan de svar som informanterna gav, vare sig det var en eller två deltagare vid de olika intervjuerna.

Vi har båda varit närvarande vid samtliga intervjuer, då vi menar att två intervjuare kan uppfatta och lägga vikt vid olika företeelser i informanternas utsagor. Det kan, enligt vår mening, föra med sig att följdfrågor ställs utifrån olika synsätt, vilket i sin tur kan ha till följd att intervjuerna blir mer uttömmande. Under intervjuerna har vi båda ansvarat för att ställa de i

förväg bestämda frågorna och följa upp de svar som erhållits med relevanta frågor för att exempelvis förtydliga något. För att inte skapa en förvirrande situation ställde vi varannan fråga i den mån det var möjligt, med vissa inhopp och följdfrågor. Vidare turades vi om att ha en mer ledande roll i samtalet vid de olika intervjuerna, så att vi på det sättet även fick möjlighet att kunna föra lite anteckningar under intervjuerna. Enligt Kvale (1997) kan detta vara bra, då eventuella bortfall kan uppstå vid inspelningen.

Innan intervjuerna påbörjades fick intervjupersonerna en förfrågan om det gick bra för deras del med inspelning av intervjuerna och eventuella frågor angående studien besvarades. Samtliga informanter gick med på att låta intervjuerna spelas in. Vid varje intervju har således en bandspelare använts för att spela in samtalen. Det gjordes för att vi skulle kunna lyssna igenom intervjuerna efteråt, samt för att citat skulle kunna nyttjas i resultatet. Det gav oss möjlighet att lägga uppmärksamheten på informanterna istället för att bara fokusera på att anteckna. Vi är medvetna om att en bandspelare kan verka hämmande för vissa informanter som kan bli nervösa i sådana situationer (Kvale 1997). Vi upplevde dock inte att det var något som informanterna förmedlade vid någon av intervjuerna, då samtliga gav ett avslappnat intryck och gärna berättade om respektive verksamhet. Däremot kan bandspelaren ha påverkat dem att försöka ge genomtänkta svar, sådana som beskriver verksamheterna ur ett positivt perspektiv. Detta har vi haft i åtanke vid tolkningen av empirin. Därtill har vi försökt överväga hur de frågor vi ställt påverkat informanternas svar och hur vi genom till exempel kroppsspråk inverkat på dessa. Det har gjorts eftersom det är forskaren tillsammans med informanterna som frambringar resultatet av intervjuerna (Svensson och Starrin 1996). Vi har gemensamt diskuterat och reflekterat över intervjuerna och informanternas utsagor efter att dessa genomförts. Intervjuanteckningarna och upptagningarna lyssnades på och lästes noga igenom, för att utreda om ytterligare kontakt med någon av intervjupersonerna behövde tas för att klargöra något i intervjupersonernas berättelser. Vi kom fram till att det inte behövdes då materialet ansåg tillräckligt mättat.

5.4.3 TRANSKRIPTION OCH CITAT

Det utskrivna materialet, sammanlagt cirka 130 sidor, varierade mellan elva och tjugofem sidor per intervju, där intervjuerna med två informanter i genomsnitt var fem till tio sidor längre än intervjuerna med en. Transkriberingen tog ungefär fem timmar per intervju, de längre intervjuerna något mer och de kortare intervjuerna något mindre tid. Vi transkriberade samtliga intervjuer ordagrant och vid denna process har inga ord utelämnats som exempelvis harklingar, skratt och hummanden från oss eller informanterna. Detta har gjorts för att inte förlora några delar vid analysarbetet av materialet och för att kunna tydliggöra informanternas sinnestämning i samband med de svar dessa gav. Det gjordes även för att vi skulle kunna förtydliga eventuella bekräftande ord från oss till informanterna under intervjuerna. Vi har dock vid omskrivningen av intervjuerna till skriftspråk i uppsatsen inte tagit med sådana ord, utan istället valt att reflektera kring det i sammanhang där detta varit av betydelse för vår tolkning av informanternas utsagor. Delar av intervjuerna som inte har varit av relevans för studien har tagits bort, såsom utsvävande svar som befunnit sig utanför studiens syfte. På de ställen av intervjuerna där vi inte kunnat höra vad informanterna säger har sådant markerats i transkriptionstexten.

Citat från informanterna har använts för att tydliggöra resultatet genom att citaten har fungerat

som utmärkande exempel på olika företeelser, men de är även ämnade att ge möjlighet för läsaren att själv tolka informanternas uttalanden. Citat har inte tagits från samtliga informanter, då de som valts ut antingen framhåller sådant som flera informanter gett uttryck för eller uttalanden som särskiljer sig från de övriga. De citat som används är kursiverade och markerade med citattecken, samt placerade i egna stycken för att klart kunna urskiljas. Vidare valdes att ibland avlägsna ord som i sammanhanget ansetts vara oviktiga, Vi har då använt symbolerna /…/ eller … för att tydligt markera detta. Vid klargörande av vissa citat har några ord ibland lagts till och placerats innanför dessa tecken [ ]. Vissa talspråk har skrivits om till skriftspråk, exempelvis uttryck som ”nån” till ”någon” för att göra det lättare att förstå texten. Vi har vid varje citat tydliggjort vad informanten i det aktuella sammanhanget försökt beskriva och i denna text framkommer dessutom vilken av informanterna som uttalat citatet, dock är informanternas namn figurerade för att anonymisera desamma.

5.4.4 ANALYS AV MATERIAL

Vi har analyserat det empiriska materialet utifrån en hermeneutisk modell och ansats. När transkriberingen var klar läste vi igenom materialet grundligt, så att empirin kunnat styra analysen. Därefter bearbetades empirin genom att informanternas utsagor delas in i olika teman. Under denna process har vi tillsammans diskuterat likheter och skillnader i informanternas uttalanden, för att på så sätt finna både generaliserande mönster och olikheter som visade sig i materialet. Materialet har tolkats ett flertal gånger, för att således försöka utveckla informanternas mening och för att skapa en helhetsbild av de företeelser som studerats. Under analysprocessen har vi kategoriserat empirin i underliggande kategorier till varje tema, vilka tillsammans har fungerat som underlag till resultatet. Vi har även gått mellan det empiriska materialet och studiens syfte samt frågeställningar under denna process för att se hur dessa överensstämt med varandra. Slutligen har vi kommit fram till en konklusion av våra tolkningar, vilken vi ansett vara mest rimlig utifrån informanternas utsagor.

Under analysprocessen har vi använt de teoretiska utgångspunkterna som analysverktyg och gjort kopplingar till tidigare forskning. Kvale (1997) menar att den hermeneutiska tolkningsprocessen innebär att forskaren använder sig av flera enskilda delar för att skapa en helhet och sedan tolkar dessa utifrån varandra i ett fortgående skeende. Detta innebär att forskaren ständigt omtolkar sin empiri utifrån olika perspektiv och teorier, vilket vi har försökt att göra. Informanternas beskrivningar har analyserats för att vi skulle kunna finna betydelsefulla delar om den ridterapeutiska behandlingen vid de specifika behandlingsverksamheterna. Dessa delar har sedan använts i en övergripande diskussion där vi försöker förklara dessa företeelser på en mer generell nivå genom att har vi försökt skapa en förståelse för förhållandena kring användningen av hästar i psykosocialt behandlingsarbete, utifrån de specifika behandlingsverksamheterna (Svensson och Starrin 1996).

När det gäller arbetsfördelning mellan oss författare, så har vi försökt att i största möjliga mån skriva hela studien tillsammans, dock har vi ibland turats om att läsa och skriva ett avsnitt i taget. Vi anser därför att vi haft lika stort ansvar för studien.

5.5 ETISKA REFLEKTIONER

Vi har följt de etiska riktlinjerna som Vetenskapsrådet har satt upp för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Dessa består av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2004). Utifrån dessa beslutade vi tidigt att enbart intervjua personal, då det skulle vara mer etiskt problematiskt att intervjua klienterna på grund av dessas utsatta situation. Därtill har intervjupersonerna fått information om studien och att deltagande är frivillig etc. Kvale (1997) framhåller att de tilltänkta intervjupersonerna har ett eget ansvar att ta ställning till om de vill medverka i studien. För att minska risken för att intervjupersonerna ska känna sig missnöjda med hur de framställs i uppsatsen har studiens syfte och tillvägagångssätt förklarats innan intervjuerna genomfördes. Intervjupersonerna har fått veta att de när som helst kan kontakta oss om de har frågor angående studien i allmänhet, om deras medverkan i denna, eller om de skulle vilja dra sig ur studien.

Därutöver har deltagarna utlovats konfidentialitet, vilket innebär att deras riktiga namn har ändrats i uppsatsen. Vidare har vissa personliga data som kön (alla framställs som kvinnor då bara ett fåtal var män) och behandlingsverksamheternas geografiska läge tagits bort. Dessutom har viss information utelämnats när det gäller beskrivningen av de verksamheter de intervjuade arbetar vid. Detta har gjorts för att det inte ska vara möjligt att identifiera de deltagande individerna och verksamheterna. Vi har av samma anledning försökt att göra beskrivningarna av verksamheterna så generella som möjligt. Förutom detta har vi informerat intervjupersonerna om att intervjumaterialet endast kommer att användas i forskningssyfte och enbart till denna studie.

Efter att informationen om studien och dess innebörd gavs till deltagarna fick dessa ge sitt samtycke till att delta i denna. En fördel som vi menar kan komma av studien ur intervjupersonernas synvinkel är att de får möjlighet att tänka igenom det arbete de utför med djuren i behandlingen av klienterna. Intervjupersonerna får även möjligheten att se på den verksamhet de driver ur ett annat perspektiv när de får ta del av den färdiga skriften. Det kan emellertid uppstå etiska problem med en studie av detta slag. En nackdel skulle kunna vara att intervjupersonerna kanske lämnar ut mer information än de hade tänkt sig eller vad som är lämpligt med tanke på klienternas utsatta situation. Det har vi i största möjliga mån försökt undvika genom att innan intervjuerna ge deltagarna information om sådana företeelser.

En annan etisk aspekt som vi funderat kring är informanternas olika positioner i verksamheterna, då vissa har tillhört den ordinarie personalen och andra har haft högre positioner som ägare eller föreståndare. Detta skulle kunna innebära att de som tillhört den ordinarie personalen skulle kunna hamna i en obehaglig situation, om det av studien skulle framkomma att dessa berört något som i verksamheten ansetts känsligt. Vår tanke är dock att detta har undvikits genom att informanterna anonymiserats, men även genom att de haft möjlighet att kontakta oss om de ville ta bort något av det som de sagt under intervjuerna. En annan fråga i sammanhanget är att det är verksamheterna som valt ut vilka som deltagit. Det skulle kunna innebära att någon av deltagarna kanske känt sig tvungen att ställa upp i studien på grund av påtryckningar från verksamheten. Detta är emellertid något som vi, utifrån mötet med deltagarna, inte har upplevt att dessa förmedlat.

5.6 METODOLOGISKA REFLEKTIONER

Vi ansåg att en kvalitativ metod var mest lämplig för denna studie, eftersom syftet var att studera informanternas personliga upplevelser av användningen av hästar i behandlingsarbete. Enligt Kvale (1997) kan kvalitativa djupintervjuer ha både sina fördelar och nackdelar. Det som är bra med metoden är att forskaren kan gå in på djupet i ett ämne, dock sker fördjupningen på bekostnad av bredden. Vidare finns det i en studie av denna storlek inte tid att djupintervjua många människor. Om vi istället hade valt att genomföra en kvantitativ studie skulle vi kanske haft möjligheten att nå ut till och få in ett mycket större antal människors åsikter. Men då hade vi inte haft möjlighet att gå in på djupet i dessa människors mening. Kvale (1997) beskriver att vid intervjuer med frågor av uppföljande karaktär, kan forskaren dessutom uppfatta intervjupersonernas känslor och uttryckssätt via ansiktsuttryck och kroppsspråk. Detta menar han kan vara svårare att göra vid genomförandet av en kvantitativ studie, vilka ofta bygger på enkäter. Vi anser att den kvalitativa intervjumanualen gav oss möjlighet att vara flexibla och kunna anpassa frågorna efter informanternas individuella svar. Manualen medförde även en struktur som gjorde att intervjuerna kunde behålla fokus på de företeelser som studien var avsedd att undersöka.

Strategiskt urval som urvalsmetod gjorde det lättare för oss att finna intervjupersoner och samla in det empiriska materialet. Forsberg & Wengström (2003) påpekar att denna urvalsmetod innebär att forskaren styr urvalet av informanter i så mån att det inte är ett slumpmässigt urval. Det skulle möjligen kunna anses minska studiens trovärdighet, då forskaren genom att styra urvalet kan ha påverkat studiens resultat i en viss riktning. Vi menar dock att denna urvalsmetod var en förutsättning för att vi skulle kunna komma i kontakt med verksamheter som bedriver denna form av behandling. Därtill har verksamheterna valt ut vilka ur personalen som skulle delta i studien, vilket innebär att vi inte styrt urvalet till fullo. Detta skulle kanske kunna ha påverkat resultatet på så vis att personal med en för verksamheten överrensstämmande syn på ridterapi kanske valdes ut, medan personal vars åsikter inte överrensstämde med verksamhetens kanske inte fick möjligheten att medverka. Det skulle i så fall kunna innebära att de representanter som deltagit i studien kan ha beskrivit verksamheterna ur en förskönande vinkling, vilket vi har haft i åtanke. Vi tror dock att urvalet kan ha medfört att informanterna som deltagit varit väl insatta i verksamheterna och på så sätt innehar mycket kunskap om respektive verksamhet, vilket kan ha varit till fördel för studien.

En intervju påverkas alltid av både forskare och informanter eftersom det kan finnas många olika faktorer som kan inverkar på intervjusituationen, såsom hur frågor ställs och svar ges, eller vilket kroppsspråk som aktörerna förmedlar till varandra (Kvale 1997). Vi har därför försök att förhålla oss kritiska till det insamlade materialet och reflekterat över hur vi och informanterna kan ha påverkat studiens resultat.

Svensson & Starrin (1996) framhåller att validitet handlar om att avgöra om forskaren har mätt det som studien varit avsedd att mäta. Dessutom framhålls att begreppet reliabilitet tar upp hur forskaren har gått tillväga för att uppnå studiens syfte, samt om resultatet kan anses pålitligt. Vi har valt att inte använda begreppen validitet och reliabiliteten, då vi anser att de är mer passande för en kvantitativ studie. Istället används begreppen trovärdighet och tillförlitlighet. Vi menar att denna studie kan anses vara trovärdig då vi har studerat det som studien varit avsedd att undersöka. Dessutom har vi gjort en utförlig metodbeskrivning av de tillvägagångssätt som använts och framhållit den förförståelse som vi har haft under arbetet med studien, vilket kan anses öka tillförlitligheten.

Vår förförståelse har legat till grund för tolkningarna av personalens utsagor. Det innebär att vi inte till fullo kan utlova att våra klargöranden överensstämmer med informanternas upplevelser av hur de formulerade sig under intervjutillfällena. En nackdel kan därför anses vara att vi inte återgått till informanterna under arbetet med tolkningen av materialet för att utreda om vår tolkning motsvarat deras uppfattning. Vi tror att det finns en fördel med att vi varit två personer som deltagit vid intervjuerna, samt som studerat och tolkat materialet. Vi har därmed kunnat diskutera utsagorna utifrån olika synsätt och tillsammans kommit fram till en tolkning som vi ansett rimlig.

Vidare menar vi att om denna studie skulle upprepas under liknade förhållanden, så tror vi att resultatet på många sätt skulle överensstämma med det vi funnit. Det bör dock nämnas att ridterapi som metod kan användas på många olika sätt och nya metoder kan uppkomma med tiden, vilket innebär att om studien görs om finns möjligheten att omständigheter har förändrats. Det skulle också kunna vara så att informanterna vid ett annat tillfälle skulle välja att ge svar med mer fokus på andra företeelser. En annan forskare skulle dessutom kunna studera och tolka materialet ur ett annat perspektiv och betona andra fenomen än dem vi funnit relevanta. Denne skulle därtill troligen inneha en annan förförståelse inom området än den vi besitter. Det bör nämnas att eftersom studien speglar informanternas subjektiva upplevelser av att använda hästar i psykosocialt behandlingsarbete vid de aktuella verksamheterna innebär det att studiens resultat visar på hur dessa personer och verksamheter använder sig av hästarna. Deras beskrivningar kan dock i kombination med tidigare forskning och de teoretiska utgångspunkterna ge en mer generell bild av förhållanden kring användningen av hästar i behandlingsarbete.

Om vi haft möjlighet att göra om denna studie och haft andra förutsättningar skulle vi troligen valt att göra en deltagande observationsstudie med djupintervjuer som skett under en längre period. Då skulle det finnas möjligheter att mer ingående kunna studera behandlingens utformning och hästens roll i denna, samt se hur behandlingen mer praktiskt går till. En annan möjlighet skulle vara att göra en litteraturstudie inom området ridterapi, eller intervjuer med deltagare.

6 RESULTAT

I detta kapitel presenteras studiens resultat, samt en beskrivning av informanternas och verksamheternas bakgrund.

6.1 INFORMANTERNA OCH VERKSAMHETERNA

Nedan följer en kort presentation av de deltagande intervjupersonerna och respektive verksamhet. De olika verksamheterna har delats in i två kategorier beroende på om verksamheten som bedrivs sker under hela dygnet eller på dagtid. Detta har gjorts för att underlätta för läsaren att skilja på de olika verksamheterna. Vi har valt att benämna intervjupersonerna vid fingerade namn istället för att enbart numrera dem, för att ge en mer personlig framställning av empirin. Det bör nämnas att samtliga verksamheter är privatägda, samt att upptagningsområdet är hela Sverige. De har relativt få platser och alla var vid tiden för intervjuernas genomförande fullbelagda. Samtliga behandlingsverksamheter startades mellan åren 1993 och 2007. Klienterna vid dygnsverksamheterna remitteras huvudsakligen via socialtjänsten eller psykiatrin, medan deltagarna vid dagverksamheterna även kan remitteras via företagshälsovård eller privat.

Dygnsverksamheter

Behandlingsverksamhet 1: Verksamheten bygger på miljöterapeutisk grund. Hästar används i behandlingen i kombination med andra behandlingsmetoder som gruppterapi, samtalsterapi och tolvstegsmodellen. Målgruppen är vuxna missbrukare och klienterna är i åldern arton år och uppåt. Inom verksamheten finns sex anställda, varav en är utbildad hästtränare och de övriga behandlingsassistenter etc.

Intervjuperson 1, Anna: Utbildad familjebehandlingspedagog.

Behandlingsverksamhet 2: Behandlingshem för flickor i åldern 13-20 år som startades av den organisation som behandlingshemmet tillhör. I denna verksamhet används hästar och verksamheten är uppbyggd på en rid- och miljöterapeutisk behandlingsgrund. Målgruppen är flickor med självskadebeteende på grund av sexuella övergrepp. Personalen består av personer med flera olika kompetenser såsom psykologer, socionomer, beteendevetare, familjeterapeuter, barnskötare, sjuksköterska och socialpedagoger.

Intervjuperson 2A, Beatrice: Utbildad socionom och familjeterapeut, samt genomgår utbildning inom ridterapi vid Mittuniversitetet.

Intervjuperson 2B, Cecilia: Utbildad socionom, genomgår utbildning inom ridterapi vid Mittuniversitetet.

Behandlingsverksamhet 3: Ett behandlingshem som har målgruppen flickor i åldern 13-19 år med psykosociala problem eller som löper risk för att ge sig in i missbruk och kriminalitet. I behandlingen används hästar och behandlingen utgår även ifrån ett systemteoretiskt synsätt och nätverksterapi. Personalen har behandlingsassistentutbildning, missbruksvårdsutbildning, samt undersköterskeutbildning med inriktning mot psykiatri.

Intervjuperson 3, Julia: Utbildad missbruksvårdare, har läst psykologi A och B, kognitiv psykoterapi, samt är ridlärare.

Dagverksamhet

Behandlingsverksamhet 4: Verksamhetens målgrupp är barn och vuxna med diverse fysiska, sociala och psykiska svårigheter. Behandlingen sker terminsvis med tidsbestämda behandlingstillfällen veckovis. Fem hästar i olika raser används aktivt i behandlingen. Ca 140 klienter deltar vid enskilda behandlingstillfällen varje vecka. De anställda är utbildade socionomer och sjukgymnaster, samt ridterapeuter.

Intervjuperson 4A, Diana: Legitimerad sjukgymnast och utbildad ridterapeut. Arbetade ett antal år som sjukgymnast innan hon vidareutbildade sig till ridterapeut i ett annat europeiskt land. Har därefter arbetat med ridterapi både utomlands och i Sverige.

Intervjuperson 4B, Emma: Nyutbildad socionom och arbetet inom den terapeutiska verksamheten är hennes första tjänst inom en sådan verksamhet.

Behandlingsverksamhet 5: Verksamhetens målgrupp är vuxna med psykosocial ohälsa, exempelvis depression och utbrändhet. Verksamheten bygger på miljöterapeutisk grund, vari hästar av olika raser ingår. Personalen består av utbildade socionomer, psykoterapeuter, fritidsledare, bildterapeuter och sjukgymnaster. Behandlingen pågår några timmar per vecka under ungefär en halv till en termin.

Intervjuperson 5A, Fia: Utbildad fritidsledare.

Intervjuperson 5B, Greta: Utbildad fritidsledare och montessorilärare. Genomgår utbildning inom ridterapi vid Mittuniversitetet.

Behandlingsverksamhet 6: Ridterapeutisk verksamhet som har målgrupp barn och vuxna med olika fysiska och psykiska funktionsnedsättningar. Personalen är utbildade pedagoger, beteendevetare och ridinstruktörer. Behandlingen brukar pågå under ungefär arton behandlingstillfällen under arton veckor.

Intervjuperson 6, Hedvig: Utbildad speciallärare med magisterexamen i pedagogik, ridinstruktör och har genomgått en ridterapeutisk utbildning.

Behandlingsverksamhet 7: Verksamhet som bygger på djur- och naturbaserad terapi, rehabilitering och handledning. Remittering sker ofta via arbetsgivare, företagshälsovård och ibland privat. Målgruppen är vuxna med psykosocial ohälsa såsom utbrändhet eller depression. Inom verksamheten används olika hästraser. Personalen är utbildade beteendevetare.

Intervjuperson 7, Ida: Utbildad beteendevetare i Sverige, vidareutbildad i klinisk psykologi i USA.

6.2 PRESENTATION AV RESULTATET

I denna del presenteras en sammanställning av studiens empiri som speglar informanternas beskrivningar och tankar kring användning av hästar i psykosocialt behandlingsarbete vid verksamheterna. Detta görs utifrån studiens syfte och vår tolkning av informanternas utsagor. Empirin har nedan delats in i fyra övergripande teman som innefattar *Behandlingsmetoder och behandlingsprocess, Hästar som verktyg, Behandlingen ifråga om klienter och personal*, samt slutligen *Problem och svårigheter med hästar i behandling*. Temana är i sin tur indelade i underkategorier, vilka tillsammans är ämnade att ge en helhetsbild av användning av hästar i psykosocialt behandlingsarbete. Det bör nämnas att delarna (temana) är av lite olika omfattning då studiens huvudfokus har varit på hur behandlingen går till och vad hästar kan tillföra i behandlingsarbete. De två sista temana är av denna anledning något mindre omfattande.

När vi refererar till flera eller alla verksamheter används benämningen behandlingsverksamheter eller verksamheter. Personalen vid behandlingsverksamheterna fyra till sju beskriver att dessa verksamheter bedrivs på dagtid, vilka vi således benämner som dagverksamheter. De övriga verksamheterna fungerar som behandlingshem och bedrivs som dygnsverksamheter.

6.2.1 BEHANDLINGSMETODER OCH BEHANDLINGSPROCESS

Det första temat som presenteras utgår ifrån personalens beskrivningar av verksamheternas behandlingsmetoder och tillvägagångssätt. Det tas även upp hur de benämner och förklarar dessa utifrån olika ridterapeutiska begrepp. I denna del ligger fokus på hur hästar kan brukas i psykosocialt behandlingsarbete.

BEGREPP

Under intervjuerna framkom att det finns flera olika begrepp som personalen använder för att definiera sina respektive arbetsmetoder och tillvägagångssätt. De begrepp som framhölls av flera informanter var Ridterapi, Hippoterapi, Hästunderstödd behandling och Equine-Assisted Therapy (EAT).

> *”Ridterapi ser jag som överbegrepp, över de olika ridterapiformerna som finns. För ridterapi förstår jag helt enkelt som att man använder sig av hästen som hjälpmedel, i en relation tillsammans [med häst och klient].”*

Diana, som arbetar vid dagverksamhet 4, förklarar i citatet ovan hur hon ser på och använder sig av begreppet ridterapi för att beskriva den verksamhet som hon arbetar vid. Hon ser ridterapi som det centrala begreppet i behandlingen och menar att hon med hjälp av detta begrepp kan förklara för utomstående vad verksamheten går ut på. Hon tar även upp termen läkepedagogisk ridning, vilket enligt henne innebär att man använder sig av hästarna vid behandling i sociala sammanhang. Vidare beskriver hon begreppet Hippoterapi som för henne handlar mycket om rörelsemönster. Diana framhåller dessutom att det är viktigt att skilja på olika begrepp inom ridterapi då dessa är avsedda för behandling av olika målgrupper. De som

kommer till henne för mer sjukgymnastisk träning med häst (hippoterapi) kallar hon för patienter och de som kommer dit för mer psykosocial terapi (läkepedagogisk ridning) benämns som klienter. Att bruka dessa olika benämningar på behandlingsdeltagarna utifrån vilken behandlingsmetod som används är återkommande för flera av behandlingsverksamheterna. ”Klient” verkar dock vara det uttryck som framstår som mest förekommande hos de flesta verksamheter, vilket troligen beror på att verksamheterna främst är inriktade mot sådana målgrupper.

Ida, som arbetar vid dagverksamhet 7, beskriver behandlingen med ett par amerikanska begrepp som ingen av de andra informanterna nämner. Hon framhåller bland annat Equine Facilitated (Psycho)therapy (psykoterapeutisk ridning) och Equine-Assisted Experience Learning. Det sistnämnda handlar, enligt henne, om att hästarnas personliga natur och storlek används som en metafor för de personliga hinder och utmaningar klienterna uppmanas att överkomma. Detta begrepp har vi inte studerat närmare, då det inte varit möjligt att finna lämplig litteratur som tar upp begreppet.

Det framkommer således att verksamheterna tycks bruka många olika begrepp som ibland skiljer sig åt dem emellan. Ett par av intervjupersonerna nämner dessutom att de inte använder sig av några specifika begrepp för att benämna behandlingsverksamheten. Flera av de andra intervjupersonerna förklarar att begreppen på sätt och vis förtydligar beskrivningarna av de metoder och tillvägagångssätt som nyttjas inom verksamheterna och därmed tycks ha en betydande roll.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Det framkommer av flera av informanternas utsagor att de starkt betonar att behandling med hästar som verktyg inte är någon fritidsaktivitet, utan att det är professionell terapeutisk behandling. De menar att hästarna inte heller skulle kunna ersättas med någon annan aktivitet, då dessa kan användas på så många olika sätt i behandlingen. Det skulle därmed bli svårt att ersätta dem med något annat. Dessutom är samtliga verksamheter uppbyggda runt hästar, vilka är en central del i behandlingen.

Början av behandlingen

Intresset för hästar och djur verkar, enligt personalen, skifta ganska mycket mellan klienterna inom de olika verksamheterna. Både Hedvig och Ida, från behandlingsverksamhet 6 och 7, säger dock att det är ganska vanligt med ett intresse av att vara ute i naturen och med djur i allmänhet hos klienterna. Diana, vid dagverksamhet 4, berättar att vissa klienter alltid har drömt om att få rida ”som andra tjejer” och att dessa klienter har en tydlig förkärlek till hästar, vilket bland annat visas i teckningar de ritar och ger henne. Därtill beskriver flera av intervjupersonerna att klienterna inte alltid är intresserade av hästar sedan tidigare och att detta inte är ett måste för deltagande i behandlingen. Personalen anser att klienterna efter en tid på behandlingsverksamheterna ofta erhåller ett hästintresse på grund av den dagliga kontakten med hästarna. Enligt Diana får klienterna vid första behandlingstillfället fylla i en blankett om varför de är intresserade av denna terapiform och vilka intressen de har etc. Denna information utgår hon sedan ifrån under behandlingen.

Behandlingsprocessen ser lite olika ut på de olika ställena. På de flesta behandlingsverksamheter upplevs invänjningsperioden vara ganska kort. Det påpekas dock att på dygnsverksamhet 2 behöver klienterna en ganska lång invänjningsperiod, vilket beror på den känsliga målgruppen som personalen arbetar med. Det framkommer också att klienterna behöver en viss tid på sig för att komma underfund med sina svårigheter. Flera av informanterna berättar att klienterna ibland kan ta något steg tillbaka i utvecklingen efter att ha vistats på behandlingsverksamheterna en tid. Detta på grund av att klienterna tidigt börjar känna efter och pratar om det som de varit med om. Beatrice och Cecilia, från dygnsverksamhet 2, resonerar kring hur anknytningen mellan klienterna och hästarna kan gå allt fortare när denna process kommit igång. De ser att anknytningen mellan klient och häst ibland kan gå för fort, att klienterna ifråga kanske inte hinner ”stanna upp” och reflektera över sin situation och den relation de håller på att forma till hästarna, vilket de menar kan vara negativt för klientens psykiska utveckling.

Flera av informanterna beskriver att klienter som inte är vana vid hästar i början av behandlingen får leda hästarna från marken för att finna trygghet och skapa förtroende, så att de lär sig slappna av och lär känna djuren. Nästa steg är att klienterna blir mer intresserade av och nyfikna på hästarna, vilket leder till att de tar egna initiativ. Vidare får klienterna lära sig hur de måste bete sig för att hästarna ska förstå och lyda dem, det vill säga vad som är grundläggande för att kommunikationen mellan människa och djur ska fungera. Några av intervjupersonerna vid dygnsverksamheterna framhåller även att detta förhållningssätt lämpar sig särskilt bra för klienter som vid ankomsten är ”utåtagerande”, ”högljudda” och ”yviga” i sina gester. Enligt ett par av informanterna har däremot de klienter som är tysta och tillbakadragna det ofta inte så lätt med kommunikationen med hästarna i början. Ibland kan därför klienter som är väldigt spända eller avskärmade få rida barbacka (utan sadel) och få träna på att bara följa med i hästarnas rörelser medan klienterna till exempel blundar.

Att använda hästarna i olika situationer

En framträdande skillnad mellan dygns- och dagverksamheterna är att klienterna på de förra för det mesta har samma häst under hela behandlingen, medan det på de senare främst är personalen som väljer vilka hästar klienterna och terapeuterna ska använda sig av vid varje enskilt behandlingstillfälle. Några av intervjupersonerna berättar att detta görs utifrån och med hänsyn till klienternas individuella förutsättningar, behov och önskningar, samt utifrån hur långt dessa kommit i behandlingen. Diana, vid dagverksamhet 4, anser att det viktigaste är att klienterna självmant går med på att byta häst och att det inte sker mot deras vilja. Hedvig, från dagverksamhet 6, tar upp att användningen av hästarna varierar i hög grad beroende på klienternas enskilda behov. Behandlingen som sker med hästarna tar sig även olika uttryck och vid dygnsverksamheterna används hästarna ibland under olika tidpunkter på dygnet beroende på vilka situationer som uppstår. Några informanter från dygnsverksamheterna framhåller hur hästarna kan stå till förfogande för klienterna vid behov under nästan alla dygnets timmar. De beskriver exempelvis att hästarna vid sådana tillfällen kan medverka till att dämpa ångestattacker och fungera som stöd för klienter vid depression genom att hästarna ger fysisk närkontakt utan att ifrågasätta situationen.

Olika former av behandling

I detta avsnitt har vissa ord kursiverats, utöver citaten, för att tydliggöra olika delar i behandlingen som är centrala.

Inom verksamheterna kan behandlingen med hästarna ske på olika sätt, exempelvis genom *markarbete* i form av *skötsel* och *terapeutiska övningar i hantering* av hästarna (från marken) i olika situationer. Dessa övningar sätts ofta i samband med händelser i det ”verkliga livet”. Dessutom brukas även övningar där behandling sker genom ridning. Under dessa ligger fokus för det mesta på kropps- och självkännedom. Ida, från dagverksamhet 7, förklarar hur hon omvandlar ridterapeutiska övningar till pedagogiska metoder:

> *”Learning by doing, så att säga då, att vi går ut på banan och så jobbar vi med hästarna så de [klienterna] åker på den här omedelbara responsen själva. Som ju ger en större a-ha upplevelse, någonting faller på plats.”*

Med detta menar Ida att behandlingen kan användas som ett verktyg som skapar möjligheter för att klienterna ska kunna utveckla olika förmågor. Flera informanter påpekar att klienterna får ett ökat ansvar genom att ta hand om en annan levande varelse.

Vilka metoder som används skiljer sig åt mellan behandlingsverksamheterna. Inom dagverksamheterna 4 och 7 är själva behandlingen *hästcentrerad*, det vill säga att det enbart hästarna som fungerar som redskap i terapin och inget annat gårdsarbete utanför hästverksamheten förekommer under själva behandlingen. Diana, från dagverksamhet 4, beskriver att även om den klassiska terapistunden sker på hästryggen så får klienterna gärna komma tidigare eller stanna kvar efter ridsessionerna (behandlingstillfällena) för att exempelvis rykta hästarna. På dygnsverksamheterna 2 och 3 framhålls däremot att det ingår i själva behandlingen att klienterna ska sköta hästarna, medan det på de övriga behandlingsverksamheterna till största delen är frivilligt. Detta innebär att det på vissa av verksamheterna är ett krav att klienterna måste vilja arbeta med hästarna annars får de inte komma till verksamheterna eller slutföra behandlingen. Anledningen till det är att hästarna utgör en grundläggande del i behandlingen och att det är deras medverkan som gör behandlingen unik. Klienterna tvingas inte att delta, men om de väljer bort hästarna så omplaceras dessa klienter efter en tid till andra behandlingsverksamheter, vilket indirekt betyder att de måste delta i hästaktiviteterna om de vill stanna vid verksamheterna.

Vid dygnsverksamhet 1 används hästarna inte till ridning, utan enbart till körning och hantering från marken, vilket skiljer denna verksamhet från de andra behandlingsverksamheterna. Anna framhåller att denna verksamhet utgår ifrån att klienterna inte bara ska få behandling, utan även ska kunna få en hästutbildning under behandlingsperioden utifrån en miljöterapeutisk tanke om att det kan vara användbart i klienternas fortsatta liv. Några av de andra behandlingsverksamheterna berättar att de tagit inspiration av andra verksamheter när det gäller behandlingsmetoder och tillvägagångssätt. Det är dock inte många av verksamheterna som har någon form av samarbete eller nära kontakt med liknande verksamheter.

Övningar

De flesta behandlingsverksamheterna använder sig av vissa övningar på ridbanan, främst *närvaroträning*, att vara här och nu och att kunna försöka finna hästarnas lugnare tempo. Flera av informanterna tar upp vikten av att genom hästarnas rörelser få klienterna att lära känna sin egen kropp och att finna sig själva. Behandlingen som sker genom ridning kan fungera i fysiska syften som *balans- och koordinationsträning*, samt i syfte att hjälpa klienterna kontrollera sitt beteende och att slappna av. Diana, vid dagverksamhet 4, beskriver hur hon låter klienterna *följa med i hästarnas rörelser* under olika övningar där hästarna får gå i olika tempon och terränger, samt genomföra olika rörelsemönster via förflyttningar i sidled, slalom och i cirklar. Beatrice och Cecilia, vid dygnsverksamhet 2, förklarar att de använder olika övningar via ridning för att klienterna ska ”leva upp” och ”frigöra sig” från att vara slutna i sig själva. De påpekar att på hästryggen måste klienterna bli medvetna om sina fysiska och psykiska funktioner, då det inte går att sitta kvar om inte kroppens muskler och hjärna tillsammans *samspelar med hästen*. De framhåller också att en ridtur ut i skogen eller att hoppa något lättare hinder, utan prestationskrav, kan användas för att ge klienterna motivation eller *användas i pedagogiska och avslappnande syften*. Ida, från dygnsverksamhet 7, anser att det är bra för klienterna att *prova på olika saker* vad det gäller behandling och stöd. Hon tar upp ett exempel på hur behandlingen kan gå till och förklarar vad närvaroträning i behandlingen handlar om:

> ”*… hitta sin inre perrong. Att man liksom står på den, och det är därifrån man sedan kan börja dirigera tågen runt i kring …*”

Med detta menar Ida att klienterna behöver hitta en trygghet i sig själva och att utgå ifrån för att sedan kunna hantera olika situationer och svårigheter i vardagen. Hon säger sig kunna se att om klienterna ”drar i hästarna” för att få dem att gå åt rätt håll, så ökas stressorerna runt klienterna. Det blir kunskap som hon sedan kan använda sig av för att stödja klienterna i den fortsatta behandlingen. Vidare berättar några av informanterna hur klienterna tränas i *övningar att leda hästarna*, ibland i en fyrkant eller mellan koner, andra gånger i en labyrint. Cecilia berättar att de arbetar mycket med gränssättningar, kroppsspråk och att våga säga nej. Hästarna framhålls vara mycket passande för dessa övningar med klienterna, eftersom de är ärliga i sin kommunikation och så signalkänsliga att de lätt uppfattar känslor hos ryttaren eller skötaren. Att applicera de terapeutiska övningarna till vardagliga situationer är ett exempel på hur behandlingen kan fungera på de olika behandlingsverksamheterna. Det används ibland även som en uppgift som vissa av informanterna ger sina klienter att själva arbeta med till nästa behandlingstillfälle. Enligt Idas beskrivning kan det handla om att *våga möta* nya rädslor i vardagen eller på arbetet och att *bearbeta dessa rädslor* på samma sätt som vid övningarna med hästarna. Hon menar att detta gör att klienterna *skapar en ny modell för sina liv*, det vill säga att de finner nya vägar att ta för att kunna möta motgångar.

Behandlingens längd

Behandlingstiden varierar ganska kraftigt mellan de olika behandlingsverksamheterna. Generellt sett är behandlingsperioderna på dygnsverksamheterna längre än vid dagverksamheterna. Detta beror delvis på att målgrupperna vid dygnsverksamheterna till största delen är mer utsatta och oftare har missbruksproblematik än vid dagverksamheterna. Dygnsverksamheterna har en behandlingstid på ungefär ett till två år, men ibland stannar klienter både längre eller kortare tid. De olika dagverksamheternas behandlingstillfällen liknar

varandra i periodicitet om ungefär åtta till tio gånger per termin och varar i en halv till två timmar per tillfälle.

De flesta informanterna påpekar att det vid slutet av behandlingen för det mesta är svårt för klienterna att lämna hästarna. Informanterna menar att detta troligen beror på att det är denna varelse klienterna mest knutit an till under behandlingen. Ida, från verksamhet 7, skildrar hur klienterna lämnar sina ”trygga plattformar” och går vidare under behandlingen, från att ha varit rädda för hästar och andra djur till att kratsa hovar och till att klappa hundar och kattungar. Hon beskriver att klienterna får en ”knuff framåt” och att många fortsätter att rida efter avslutad behandling. Enligt henne får klienterna kliva ur sina ramar och själva tänka framåt. Detta är något som många av de andra intervjupersonerna håller med om och tar upp. Diana och Emma, från verksamhet 4, pekar dock på att hästarna vid behandlingens slut för vissa klienter är ett avlutat kapitel, något de behövde under en viss period i livet, men inte längre.

På dygnsverksamhet 3 betyder ett lämnande av behandlingsverksamheten inte nödvändigtvis att klienterna måste lämna ”sina” hästar. Julia förklarar att klienterna kan välja (om de har möjlighet och om socialtjänsten ställer upp) att behålla hästarna ett tag som en övergångssymbol. Möjligheten finns därmed för klienterna att ha kvar ”sin” häst upp till ett halvår efter behandlingen. Julia menar att klienterna får ett nytt sätt att leva på och att hästarna många gånger ingår i klienternas nya liv, något som också framhålls av vissa andra informanter. Då Julia sett att utslussningen är den mest kritiska tidpunkten för klienterna, anser hon att det är extra viktigt att de som fortfarande vill kan ha kontakt med personalen efter det att klienterna flyttat därifrån. De flesta behandlingsverksamheterna nämner inte att de har någon regelrätt uppföljning, men flera av dygnsverksamheterna har, på klienternas initiativ, kontakt med tidigare klienter som avslutat behandlingen. Överhuvudtaget framhåller informanterna att de fått bra respons på behandlingen, både från klienterna och från olika uppdragsgivare, såsom socialtjänst, psykiatri eller sjukvård.

RIDTERAPI I KOMBINATION MED SAMTAL ELLER ANNAN BEHANDLING

Cecilia, från dygnsverksamhet 2, säger att behandlingen handlar om mötet i den aktuella situationen som klienten befinner sig i och att klienterna ska kunna lära sig stå för det de säger. De flesta av behandlingsverksamheterna kombinerar den ridterapeutiska behandlingen med andra metoder, såsom samtalsterapi, nätverksterapi, systemteori, miljöterapi och kognitiv beteendeterapi etc. Hästarna används i dessa fall antingen direkt i anslutning till en annan behandlingsmetod eller vid sidan av, som en egen del i behandlingen.

På flera av behandlingsverksamheterna ingår det en kombination mellan att använda hästarna och att samtala i rum med terapeuten under behandlingen. Det framgår att det första mötet ofta går till så att klienten träffar terapeuten i ett rum och de samtalar för att terapeuten ska kunna bilda sig en uppfattning om vem klienten är och vad dennes mål med behandlingen är. Sedan får klienten möta hästarna när klienten känner sig redo för det. Vid gruppbehandlingar är det inte bara relationen och interaktionen mellan häst, klient och terapeut som uppmärksammas, utan också den mellan de olika medlemmarna i gruppen. På samtliga dygnsverksamheter har de så kallade ”husmöten” och gruppträffar regelbundet där de boende och personalen kan ta upp olika ämnen för diskussion, allt ifrån det rent praktiska och vardagliga till saker som för

klienterna kan vara mer psykiskt påfrestande. På dygnsverksamhet 2 nämner de att samtliga klienter har en varsin kontaktperson, men att all personal är tillgänglig för klienterna vid behov av enskilda samtal, vilket även överensstämmer med de andra dygnsverksamheterna. Av dagverksamheterna framkommer det att personalen också har gruppsamtal och/eller enskilda samtal med vissa av klienterna om deras utveckling. Julia, från dygnsverksamhet 3, berättar att hon börjar alla samtal med att fråga hur veckan varit och prata lite allmänt om hästarna. Likaså slutar hon varje behandlingstillfälle med denna typ av samtal. Hon anser att detta gör terapisituation mer naturlig och jämför med när hon arbetat på andra behandlingshem där djur inte fanns med i bilden.

De flesta informanterna nämner att det sker en hel del reflekterat tänkande kring känslor i samband med hästinteraktionen. Ett par av informanterna berättar att de brukar låta klienterna välja vilken häst de vill arbeta med under lektionerna, och sedan ber de klienterna uppföljande förklara varför de valde den hästen. Ida, från verksamhet 7, pekar på något som Beatrice och Cecilia, från verksamhet 2, också tar upp, nämligen att klienter kan spegla sig själva i hästarna när de svarar på frågan om varför de valde en viss häst:

”*Jag valde den [hästen] för att den var ensam…*”

När en klient svarar på detta sätt är det, enligt Ida, Beatrice och Cecilia, bra att gå vidare därifrån och fråga om vad ensamhet betyder för klienten ifråga, om det är acceptabelt att vara ensam etc. Hästen får således representera klientens egna känslor, för att personalen på så sätt ska kunna få igång ett samtal om klientens situation. Hästarna fungerar sålunda som en länk mellan terapeuten och klienten, som hjälper till att få klienten att våga berätta om sin situation. Ett annat exempel på detta, som Ida beskriver, är hur hon redan vid första mötet (i stallmiljön) via bland annat kroppsspråk kan se vilka projektioner som sker i samspelet mellan klient och häst. Även några andra informanter menar att klienterna ”öppnar sig” mer i en avslappnad miljö, till exempel med hästarna i hagen. Ida berättar att hon vid sådana tillfällen kan fråga klienterna vad de tyckte och tänkte om hästarna medan klienterna hälsar på dem. Hon utgår sedan därifrån genom att leta efter teman, vad som kan vara den grundläggande orsaken till att klienterna tänker och känner på det vis de gör. Ida ger sedan klienterna synpunkter på det hon sett och frågar hur klienterna ser på det som framkommit av hennes iakttagelser.

Följaktligen framgår det av flertalet informanter att hästarna fungerar som ett centralt diskussionsämne i behandlingen, som enligt dem skapar förutsättningar för samtal och underlättar kommunikation mellan klienterna och personalen. Hästarna påverkar även, som tidigare nämnts, kommunikationen mellan klienterna.

DEN OMGIVANDE MILJÖN

Det som många av verksamheterna har gemensamt är att de ligger naturskönt, en bit ute på landet med få störande moment (såsom högljudd trafik runt omkring), vilket bland annat framkommer av hemsidor och informationsbroschyrer som verksamheterna har framställt. En del har dessutom nära till olika vattendrag. Möjligen kan valet av placering ha att göra med att det vanligtvis förekommer hästar på landsbygden och att dessa för det mesta anses höra hemma i lugna miljöer, vilket kan ha fått som konsekvens att behandling med hjälp av hästar också anses lämpa sig bäst i sådana miljöer. Det framkommer att den omgivande miljön kan användas på flera olika nivåer i behandlingen, dels skillnaden mellan stadsmiljöer och landsbygd, samt dels att landsbygden kan brytas ned i flera olika miljöer. Flera av informanterna tar upp att klienterna vissa gånger får rida i skogen, andra på landsväg, vid sjöar eller vid andra vattendrag. Cecilia, från verksamhet 2, framhåller att variationen av miljöer kan ge klienterna mod och stimulans, samt motivation till att våga möta nya utmaningar. Det kan sedan leda till att klienterna känner att de har lyckats med något.

De flesta informanterna framhåller att motivation är en viktig del i behandlingen och anser att omgivningen har stor betydelse för att skapa förutsättningar för detta. Diana och Emma, från dagverksamhet 2, berättar att den fysiska miljön och naturkontakten som ridterapin sker i kan bli till motivation för klienterna eftersom denna ger möjlighet till variation. De framhåller att klienterna kan uppleva att det blir tråkigt att vara i en enformig inomhusmiljö under hela behandlingen. De menar att det är viktigt att behandling sker i olika miljöer och situationer, något som landsbygden ger möjlighet till. Diana anser att olika klienter har behov av olika strukturer och ramar, vilket kan variera från ett tillfälle till ett annat. Några av informanterna menar att när klienterna får en annan omgivning verkar de mer benägna att arbeta hårdare under behandlingen. Den omgivande miljön tycks därmed påverka behandlingen och kan ses som en del i denna.

DEN SOCIALA MILJÖN

Som tidigare nämnts ingår fysiskt arbete i behandlingen på gårdarna vid dygnsverksamheterna. Flera informanter tar upp att det även finns andra djur, såsom höns och hundar, som klienterna får hjälpa till att ta hand om. En aspekt av behandlingen med hästar är således att klienterna arbetar både fysiskt och psykiskt. Det leder, enligt informanterna, till att klienterna blir fysiskt trötta, vilket gör att de lättare får en strukturerad dygnsrytm, något som flera av dem tidigare saknat. Enligt några informanter gör hästarna att klienterna kan uppleva att de får en anledning att gå upp ur sängen på morgonen. Julia, från verksamhet 3, framhåller att klienternas kondition förbättras och att de får något att sysselsätta sig med om dagarna. Anna, från verksamhet 1, Beatrice och Cecilia, från verksamhet 2, berättar att de har speciella tidpunkter för arbete, fritid och måltider som alla måste följa, men att det annars är de individuella målplanerna och behoven som styr behandlingen. De ser också att klienterna hjälper varandra och att behandlingen sålunda bidrar till ett socialt umgänge mellan klienterna. Beatrice uppmärksammar att samtliga klienter har en dag i veckan då de lagar mat och en annan dag då de har hand om tvätten. Även på de andra dygnsverksamheterna är detta aktiviteter som klienterna deltar i, vilket fungerar som en miljöterapeutisk del i behandlingen. Flera av informanterna menar att eftersom behandlingsverksamheterna är små får klienterna tillgång till en mer ”familjär miljö”. Det framhålls medföra att klienterna kommer personalen närmare, vilket även kan anses påverka behandlingen.

De flesta behandlingsverksamheterna har vissa regler som är mer eller mindre uttalade enligt dem själva. Diana, från verksamhet 4, beskriver att den viktigaste regeln hon har är att klienterna måste ha ridhjälm på sig när de rider. Utan ridhjälm, säger hon, får de inte komma upp på hästarna. Sedan anser hon också att det är viktigt att hästarna respekteras och att klienterna inte är våldsamma mot hästarna. På dygnsverksamhet 1 är, enligt Anna, det mest grundläggande att klienterna inte får använda droger. Anna säger att det vid verksamheten inte finns några speciella regler, att allt går ut på att ge hästarna mat och i allmänhet se till hästarnas bästa. Cecilia, från dygnsverksamhet 2, trycker på att personalen ibland får lära klienterna att tänka på konsekvenserna av sina handlingar, något de flesta klienter tycks ha svårt för när de kommer dit. Det framkommer utifrån detta att dygnsverksamheterna bygger sina respektive verksamheter på att skapa en fastare struktur i klienternas liv, exempelvis genom dagliga rutiner och arbetsuppgifter. Därtill förekommer både skrivna och oskrivna regler för att underlätta för klienterna att samspela med varandra, hästarna och personalen. Vi kan således se att den sociala miljön får en betydande roll under behandlingsprocessen.

SAMMANFATTNING

Det som sammanfattningsvis framgår av personalens beskrivning av behandlingsprocessen och de tillvägagångssätt som används vid behandlingsverksamheterna, är att det tycks finnas många olika företeelser som påverkar och ingår i behandlingen. Dels förekommer flera olika och varierande hästrelaterade övningar i kombination med andra mer traditionella behandlingsmetoder, vilket ger möjlighet till individanpassade lösningar och flexibilitet i behandlingen. Dessutom har den omgivande och den sociala miljön, samt den struktur och de regler som finns en betydande roll vid samspelet mellan de olika aktörerna som deltar i verksamheterna. Det innebär att även de sociala interaktionerna mellan de olika klienterna framhålls vara en del i behandlingen.

Personalen använder hästarna som redskap på många olika sätt och med flera syften. Dels används hästarna för att komma närmare klienterna så att dessa ”öppnar sig” och vågar berätta om sina svårigheter. Hästarna kan exempelvis användas för att representera klienternas enskilda svårigheter som får dem att gå vidare, samt som hjälper dem att våga ta tag i sin livssituation och att möta dessa svårigheter. Därtill kan hästarna fungera som ett redskap för inlärning av nya färdigheter, men också som hjälpmedel för att motivera klienterna och få dem fysiskt aktiverade och mentalt närvarande i behandlingen (hästarnas roll och betydelse för behandlingen kommer att beröras ytterliggare i det kommande temat). Slutligen kan det konstateras att denna komplexitet av olika faktorer som ingår i behandlingen tycks medföra att de ridterapeutiska begreppen får en viktig betydelse. Detta då personalen kan använda dessa för att förklara för utomstående vad den ridterapeutiska behandlingen kan innebära.

6.2.2 HÄSTAR SOM VERKTYG

Det andra temat behandlar hur personalen vid verksamheterna ser på vilken roll hästarna har och vad dessa kan tillföra i psykosocialt behandlingsarbete. Denna del tar upp liknade företeelser som nämnts i det föregående temat, då de två delarna ibland går in i varandra. Även i detta avsnitt har vissa ord kursiverats, utöver citaten, för att tydliggöra olika delar i behandlingen som är centrala.

VAL AV HÄSTRAS

Vid samtliga behandlingsverksamheter påpekas att personalen väljer ”terapihästarna” utifrån hästarnas personliga egenskaper och deras olika funktioner. De påpekar att detta är avgörande för vilka hästar som lämpar sig för behandlingsarbetet. Det framkommer att några av behandlingsverksamheterna har samma ras på samtliga hästar som medverkar i behandlingen. Personalen från dagverksamhet 4, 5 och 7 nämner dock att de använder olika hästraser. De anser att det är bra att hästarna har olika egenskaper såsom temperament och storlek till olika klienter. Behandlingsverksamheterna 2, 3 och 6 har enbart islandshästar. Personalen vid dessa verksamheter framhåller att denna hästras passar mycket bra till behandling eftersom dessa framhålls vara sociala, starka, snälla och viktbärande. Hedvig, vid dagverksamhet 6, förklarar att hästarna är ”levnadsglada”, vilket hon menar smittar av sig på klienterna. Några av behandlingsverksamheterna nämner att de använder sig av metoden ”Natural Horsemanship” för att träna hästarna att fungera på ett bra sätt i behandlingen. Denna träningsmetod för hästarna handlar om att kunna se behandlingen utifrån hästarnas perspektiv och att utgå ifrån hur de uppfattar omvärlden. Flera informanter berättar att det är viktigt att hästarna har en för ändamålet anpassad utbildning.

HÄSTARNAS ROLL

Flera av intervjupersonerna tillskriver hästarna en mängd olika egenskaper och roller i behandlingen. För personalens del framhålls hästarna ha en roll som *co-terapeut* och fungerar som olika former av *verktyg* i behandlingsarbetet. Samtidigt som hästarna för klienterna anses kunna ha flera betydande roller, exempelvis *samarbetspartner, aktivitetspartner* och *kommunikationsmedel*. Enligt de flesta intervjupersonerna kan hästarna bidra till att klienterna börjar komma i *kontakt med sina känslor* och kan tillåta sig att våga visa dessa. Det betonas att med hästarna tvingas klienterna ta tillbaka kontrollen över sina förmågor och förändra sitt beteende. Ida, vid verksamhet 7, beskriver hur klienter som i sitt vardagsliv är vana vid att bestämma över andra eller som inte tar så mycket hänsyn har *blivit ödmjuka* av behandlingen genom att de har fått arbeta med sin känslomässiga sida. Ida tror att anledningen till att dessa klienter ändrat sitt sätt att vara har att göra med att de har blivit *mottagliga för förändring*, hjälp och stöd genom kontakten med hästarna. Beatrice och Cecilia, vid verksamhet 2, resonerar kring att då klienterna ser att personalen på dygnsverksamheten bryr sig om och tar hand om hästarna kan klienterna uppleva att personalen även bryr sig om dem. Julia, från verksamhet 3, påpekar att personalen med hjälp av hästarna *kommer närmare klienterna* och att det går mycket snabbare än med andra terapiformer hon arbetat med. Ida, från verksamhet 7, har ett eget uttryck för kommunikationen mellan häst och klient:

> ”*Jag brukar kalla det känslomässiga e-mejl. Det jag sänder ut är det som hästarna svarar på…*”

Hon menar att man som människa inte kan ljuga för hästarna, utan att de svarar på all slags kommunikation från människor och fungerar som samarbetspartner. Ida anser att samspelet med hästarna *ger en mer tydlig bild* av vad klienterna behöver arbeta med att förändra. Andra fördelar hon ser med att använda hästar i terapin är att det blir en *positiv terapisituation* och att hästarna ger klienterna *motivation*. Det framkommer också av flera andra informanter. Hästarna fungerar som ett indirekt kommunikationsmedel, något som Diana, från verksamhet 4, anser kunna vara speciellt viktigt för utbrända och deprimerade personer. Hon tycker sig kunna se hur dessa människor blir hjälpta av ridterapi, då de får impulser att *våga ta tag i sina liv* igen. Diana beskriver att klienterna efter behandlingen minns att de *vågade sig på något nytt* och faktiskt *klarade av att genomföra uppgiften* att styra hästen efter ett tag. Ida menar att människor tänker för mycket och inte i tillräckligt hög grad stannar upp, ser sig om och utvärderar sin livssituation. Hon tror att hästarna kan hjälpa till att överbrygga klyftan mellan att tänka och oroa sig över livet och att ”stå stadigt med båda fötterna på jorden”. Fia och Greta, från dagverksamhet 5, tycker att hästar har en ”läkande och lekande kraft” som främjar såväl psykiskt som fysiskt välmående hos klienterna. Ida berättar även att människans kropp, känslor och tankar i ridterapi ständigt påverkas i ett *emotionellt, sensoriskt* och *motoriskt samspel* med hästen och miljön runt omkring. Enligt henne formar ridterapeuterna och hästarna tillsammans en *helhetsorienterad rehabiliteringsform* för klienterna.

Fia och Greta anser att hästar alltid är *ärliga* och *accepterar* klienter som de är. Beatrice ser att hästarna fungerar som ett socialt verktyg genom att klienterna *knyter an till* dem och på så sätt kan användas som *förtrogen*, *vän* och *stöd*. Hästarna blir någon klienterna kan gå till när de är ledsna, någon som inte tjatar utan bara finns där. Då hästarna är levande varelser *speglar* de, enligt Ida, vad som händer inuti klienterna vid interaktionen, vilket terapeuten kan använda sig av för att få klienterna att våga ta tag i sin livssituation, som tidigare nämnts. Om klienterna exempelvis är oroliga speglas det direkt på hästarna, som då också blir oroliga. Julia tar upp att behandlingen med hjälp av hästar blir ”bredare och mindre snäv” än vanlig ”rumsterapi”. Kanske kan detta ha något att göra med det som Cecilia och Beatrice benämner som att ”öppna det terapeutiska rummet”. Som vi förstår det menar de alla tre att terapi inte behöver ske endast i en isolerad miljö, utan också kan ske i samspel med andra, både människor, djur och omgivningen. Informanterna förmedlar även att deras eget intresse för hästarna gör att de själva blir mer inspirerade att göra ett bra arbete och att vara kreativa.

SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis kan det konstateras att hästarna, enligt informanterna, fungerar som verktyg på många olika sätt och kan bidra till behandlingen med många olika funktioner. För terapeutens del innebär det att hästarna anses kunna användas som bland annat *co-terapeuter, kommunikationsmedel, samarbetspartner* samt *verktyg* för att *komma närmare* klienterna. Det framhålls också att dessa medför att en *positiv terapisituation* kan uppstå genom att klienterna känner ”en glädje” och mening i vad de gör. Dessutom beskrivs att hästarna kan ge terapeuterna en tydligare bild av klienternas situation genom att hästarna *speglar klienternas känsloliv*. Hästarna anses även skapa förutsättningar för ett *emotionellt, sensoriskt och motoriskt samspel* mellan klient, djur och omgivning. Vidare framgår att hästarna kan bidra till

klienternas behandling genom att de fungerar som *motivation, vän, stöd, förtrogen, glädjespridare och aktivitetspartner.* Därtill anses hästarna kunna medverka till att klienterna utvecklas och får större självinsikt genom att klienterna kan komma i kontakt med sina egna känslor och sin kropp. Hästarna påpekas också bidra till det *sociala samspelet* med andra människor. Klienterna kan, enligt personalen, med hjälp av hästarna våga sig på något nytt och kan känna att de behärskar olika situationer och uppgifter, samt att de vågar se och konfrontera sin livssituation.

6.2.3 PROBLEM OCH SVÅRIGHETER MED HÄSTAR I BEHANDLING

Det tredje temat handlar om de risker och svårigheter som personalen framhåller kan finnas med att använda levande djur i behandlingen för både djurens och klienternas del.

ATT ARBETA MED LEVANDE DJUR

De intervjuade beskriver att det kan finnas vissa risker och svårigheter med att använda levande djur i behandlingen. Några av dem påpekar först att det inte fanns några nackdelar, bara fördelar, men nämner senare att det faktiskt finns vissa risker och svårigheter. De flesta informanter tar upp att allergi kan vara något negativt och att behandlingen inte lämpar sig så bra för dem som är allergiska. Hedvig, från verksamhet 6, berättar att eftersom hästarna är levande djur som reagerar på vind, hastiga rörelser och ljud kan en hel del oväntat hända. Diana, från verksamhet 4, är också en av de informanter som framhåller att det finns risk för att hästarnas instinkt sätter in och att de då kan börja skena eller hoppa till, vilket kan resultera i att klienterna ramlar av. Därutöver ser hon en risk med att en klient kan bli sparkad av en häst från marken eller att klienten i kontakt med en häst kan bli trampad på foten och då kanske reagerar oroligt. Flera informanter uttrycker att det aldrig är helt säkert att arbeta med djur. De säger dock att hästarna på deras verksamheter är snälla, men att de samtidigt är flyktdjur och kan börja springa om de blir rädda, vare sig de har en ryttare på ryggen eller inte. Informanterna anser att risken inte är särskilt stor att något allvarligt tillbud ska ske eftersom de är noga med säkerheten vid verksamheterna.

TERAPEUTENS ANSVAR OCH KLIENTERNAS INVERKAN

En nackdel för hästarnas del, som framhålls av personalen, är att klienternas funktionsnedsättningar i vissa fall kan påverka hästarna negativt fysiskt eller mentalt. Några intervjupersoner nämner att det är viktigt att klienterna visar respekt mot hästarna, och att de inte använder våld mot dem. En av informanterna från en dygnsverksamhet berättar att en del klienter är så likgiltiga i början att de genom att till exempel rida i full galopp kan riskera att äventyra både sin egen och hästens säkerhet. Vidare framhålls att hästarna känner av klienternas sinnestämning och ibland behöver vila för att inte bli stressade av arbetet med klienterna. Personalen kan då ta ut dessa hästar ur behandlingen och bara låta personalen rida dem en period. Diana, från verksamhet 4, poängterar hur viktigt det är för hästarna att ha tid att vila och återhämta sig, att det ligger på behandlarens ansvar att leta efter tecken på att hästarna börjar bli ”slitna”. Flera av informanterna framhåller att personalen har ansvar för hästarnas beteende och välmående under behandlingen. Bland annat Diana och Emma, från verksamhet 4, tar upp hur behandlarens relation till hästarna påverkar behandlingen. De ser att det är av betydelse att de som terapeuter och behandlare ligger ett steg före, att de själva har förberett terapin med hästarna för att utveckla en tillit mellan hästar och terapeuter och hela tiden utvecklar både sig själva och hästarna. De tar även upp svårigheter ur hästarnas perspektiv, att det kan finnas en risk för att hästarna blir ”överutnyttjade” och får arbeta för hårt. Flera av informanterna anser att de försöker se till hästarnas bästa i första hand. Diana menar att hästarna utvecklas genom den träningsmetod som används för att träna dem. Hon säger att hon kan se på hästarna när de börjar bli trötta och kanske hellre skulle vilja leka fritt. Å andra sidan kan hon se att hästarna utvecklas av att ha en uppgift, att de känner sig behövda

av någon. Enligt henne är det viktigt att arbeta med kommunikationen med hästarna, att hästarna får visa var de står och visa om de ibland inte går med på att göra vissa saker. Förutom detta tycker flera informanter att det är viktigt att den som leder behandlingen med hästar är rätt utbildad för den typ av behandling som utövas och att också hästarna har utbildats för att användas i behandling.

SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis framhäver intervjupersonerna gärna det positiva med deras behandlingsform, men de inser att det kan finnas risker och svårigheter med denna eftersom det är levande djur som de arbetar med. Dessutom framkommer att klienter med olika svårigheter ibland också kan vara oberäkneliga i sitt agerande och kan sätta hästarna eller personalen i riskfyllda situationer. Till följd av detta framgår att personalen har en ansvarsfull roll att se till att varken klienterna eller hästarna utsätts för incidenter som kan vara skadliga. Personalen förmedlar dock en bild av att det sällan uppstår allvarliga problem när hästarna används i behandlingen. De anser att fördelarna med att använda hästarna som redskap överväger nackdelarna. Det som bör framhållas är att det även med andra behandlingsformer kan finnas risker för klienter och personal.

6.2.4 BEHANDLINGEN IFRÅGA OM KLIENTER OCH PERSONAL

Det fjärde temat tar upp personalens syn på vilka personer behandlingen lämpar sig för. Därtill berörs informanternas syn på könsfördelningen bland personalen på behandlingsverksamheterna.

SYNEN PÅ KLIENTERNA

Under intervjuerna tillfrågades informanterna om hur de ser på hästunderstödd behandling ifråga om klienterna. Det framkom att de flesta har ett varierat klientel, både vad det gäller ålder och kön. Undantagen är dygnsverksamhet 2 och 7, där unga flickor är målgruppen som verksamheterna är inriktade mot. Personalen vid dessa verksamheter motsatte sig dock inte att behandlingen skulle kunna fungera lika bra för pojkar. Julia, vid behandlingsverksamhet 3, tycker att det är svårt att säga vem behandlingen passar bäst för, men tror att behandlingen med hästar skulle lämpa sig bra även för pojkar med psykosocial och neuropsykiatrisk problematik. På dygnsverksamhet 1 är endast två av åtta intagna kvinnor och Anna tror att det är lite av en fördom att det mest är tjejer som håller på med hästar. De flesta informanterna förmedlar således att hästverksamheten passar för både män och kvinnor. Det framkommer dock att personalen tycks ha en viss bild av hur behandlingen bör anpassas efter och bli förenlig med kvinnliga och manliga behov.

Det finns ett mönster i vad informanterna ser som kvinnligt i samband med djurkontakt. Fia, från dagverksamhet 5, har en teori om varför det i den verksamheten är något vanligare att kvinnor söker sig dit. Hon menar att kvinnor mer än män verkar känna efter och ha mer kontakt med sina känslor. Ida förklarar att det vid behandlingsverksamhet 7 finns en skillnad mellan könen när det gäller i vilken sorts konstellation de söker sig till verksamheten:

> *”Man kan väl säga så här att de som kommer enskilt är kvinnor, men de som kommer i grupper har mera varit män.”*

Ida menar att det finns en skillnad i att män mer söker stöd bland sina vänner för att våga söka sig till denna typ av behandling. Enligt henne tycks det för män vara viktigt med den sociala kontakten och att gruppen gör något gemensamt, medan det för kvinnor handlar mer om den enskilda kontakten mellan häst och klient. Detta framkommer även från några andra informanter. Julia kan se att flickor som är väldigt utåtagerande snabbt lär sig hur de måste bete sig för att hästarna ska lyssna. Flickorna verkar, enligt henne, tycka att det är skönt att slippa vara medelpunkten i samtalssituationen. De samlas istället kring hästarna och flickorna lär sig hur de ska bete sig för att hästarna ska ha det bra. Julia tror inte att flickorna känner att fokus ligger lika mycket på dem i denna sorts terapisituation. Vi kan se att en återkommande tanke hos personalen tycks vara att klienterna som är kvinnor anses ha ett större behov av känslomässig närhet i behandlingen, medan män mer har behov av en social gemenskap.

Vidare beskrivs att klientgrupperna har olika svårigheter när de påbörjar behandlingen. På de flesta behandlingsverksamheter tycks männen ha mer missbruksproblematik och beteendeproblematik. För kvinnornas del verkar det istället vara anknytningsproblem, utbrändhet och depression som är mest förekommande. Dessa skillnader i problematik kan också vara en anledning till att behandlingen anpassas olika efter klienternas kön.

SYNEN PÅ PERSONALEN

Det framkom att det hos några av informanterna tycks finnas vissa föreställningar om kvinnliga och manliga klienters behov när det gäller behandlingen. Det visade sig dessutom att personalen vid nästan alla behandlingsverksamheterna var kvinnodominerade. I många fall verkar det kunna vara en följd av att den kvinnliga personalen också besitter ett privat intresse för hästar. Cecilia och Beatrice nämner att det ibland är svårt för dygnsverksamhet 2 att hitta personal som både har kunskap om hästhantering och som har en utbildning som är människorelaterad då det i större utsträckning tycks finnas fler kvinnor än män som har både kunskap om hästar och en social utbildning, vilket skulle kunna vara orsakat av att omsorgsyrken och ridsporten idag i allmänhet är kvinnodominerade.

En av intervjupersonerna som tar upp kvinnlig respektive manlig personal på behandlingsverksamheterna är Julia. Hon framhåller att verksamheten endast har kvinnlig personal, men att det beror på målgruppen av klienter och inte på att behandlingen är hästrelaterad. Några av informanterna anser att de kvinnliga klienterna som befinner sig i utsatta positioner lättare kan slappna av och tillgodogöra sig behandlingen om personalgruppen består av enbart kvinnor. Det här visar på att det tycks finnas föreställningar hos personalen vid behandlingsverksamheterna kring att kvinnlig personal passar bättre än manlig personal när det gäller att arbeta med kvinnliga klienter med en viss problematik. På de flesta behandlingsverksamheter finns det dock både kvinnlig och manlig personal, även om männen i de flesta fall är underrepresenterade. Om dessa synsätt är utmärkande för verksamheter där hästar ingår, är det utifrån denna studie inte möjligt att svara på.

SAMMANFATTNING

Det som kan konstateras är att de ridterapeutiska behandlingsverksamheterna har blandade målgrupper både när det gäller kön och ålder, samt att intervjupersonerna generellt anser att behandlingen med hästar kan fungera lika bra för både män och kvinnor. Det tycks dock finnas vissa uppfattningar om kvinnliga och manliga behov när det gäller behandlingens utformning. Det som visade sig mest utmärkande när det gäller könsfördelning var att personalgrupperna i huvudsak består av kvinnor. Det framkom även att det fanns föreställningar vid några verksamheter kring att kvinnor passar bättre än män för att arbeta med kvinnliga klienter som befinner sig i utsatta situationer.

7 DISKUSSION

Detta kapitel innehåller en resultatdiskussion, där empirin kopplas till teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning. Dessutom presenteras ett par avslutande kommentarer om studien.

7.1 ANALYS OCH RESULTATDISKUSSION

I denna del kommer vi att föra en övergripande deskriptiv diskussion för att kunna sätta in området i ett större sammanhang. Vi har valt att lägga upp diskussionen utifrån resultatdelens struktur, där vi ämnar försöka besvara varje frågeställning. *Hur* hästar kan användas i behandlingsarbete och *vad* hästar kan tillföra i dessa sammanhang är angränsande områden, men vi har valt att dela upp dem i två för att besvara studiens frågeställningar mer tydligt. Således inleds detta kapitel med en analys om användningen av hästar som hjälpmedel i psykosocialt behandlingsarbete.

7.1.1 HUR HÄSTAR KAN ANVÄNDAS I BEHANDLINGSARBETE

Studiens resultat åskådliggör hur personalen använder sig av hästarna i behandlingen och det visade sig att det finns många likheter mellan de olika verksamheterna. Det som vi har funnit är att hästarna tycks användas som sociala och pedagogiska verktyg i behandlingen, som har betydelse för både personalens arbete och det sociala samspelet under behandlingsprocessen.

ATT ANVÄNDA HÄSTAR SOM PEDAGOGISKT OCH SOCIALT VERKTYG

Flera av informanternas betonar att behandling med hästar som verktyg är en professionell terapeutisk behandling. Det framkommer att hästarna kan användas på flera olika sätt, bland annat genom olika målstyrda övningar i form av hantering, skötsel och ridning. De olika behandlingsformerna beskrivs ha olika syften och kunna användas i olika stadier av behandlingen. Vi tolkar det som att hästarna (tillsammans med personalen) tycks fungera som olika former av verktyg som medverkar till att påverka klienternas inlärning av nya beteenden och för att de ska få kunskaper om sig själva. Kogan et al (1999) tar i sin studie också upp detta med att inlärning av ett viss beteende kan ske med hjälp av djur i terapi. Enligt Eriksson & Markström (2000) handlar socialpedagogiskt arbete om att ändra beteende genom lärande, mobilisering och utveckling av sociala färdigheter, där pedagogiska metoder används för att genomföra och uppnå dessa. Vi menar att detta kan ses som överensstämmande med hur personalen använder sig av hästarna i behandlingen. Personalen framhåller att klienterna i början får leda hästarna från marken, i syfte att finna trygghet och skapa förtroende. Att djur kan skapa trygghet för människor tar även Bardill & Hutchinson (1997) upp i sin studie. Det som kan ifrågasättas är hur personalen agerar om en klient visar sig vara eller blir rädd för hästarna. I sådana fall torde hästarna inte upplevas som en trygghet utan snarare som något

skrämmande för klienten. Troligen kan sådana situationer dock i vissa fall även vara lärorika för klienterna.
Flera informanter tar upp att Närvaroträning är en övning som används för att få klienterna att slappna av och för att frigöra deras resurser. De beskriver att klienterna genom samspelet med hästarna vågar prova på nya saker, samt vågar möta och hantera nya situationer. Ett exempel på detta kan vara att klienterna får rida barbacka (utan sadel) och tränas i att följa med i hästarnas rörelser, vilket fungerar som en utmaning för en ovan ryttare. Terapeuterna sätter upp delmål motsvarande klienternas aktuella nivå, så att målen inte blir övermäktiga för klienterna. Enligt personalen medför de ridterapeutiska övningarna att klienterna kan skapa en ny modell för sina liv genom att de vågar bearbeta sina motgångar. Behandlingen kan utifrån detta anses innefatta uppbyggnad av olika former av copingstrategier. Detta innebär enligt Madsen (2006) och Medin & Alexandersson (2000) att en individ utvecklar olika tekniker som kan användas för att bemästra olika svåra situationer, antingen enskilt och med stöd av andra människor.

Informanterna anser att klienterna får lära sig att läsa av och att kunna kommunicera med hästarna, vilket kan leda till att klienterna börjar ta egna initiativ. Dessa nya färdigheter kan sedan klienterna använda sig av i andra situationer i det vardagliga livet. Dessutom leder skötseln av hästarna till att klienterna får utveckla ansvarstagande när det gäller att kunna ta hand om en annan varelse. Att människor får ta ansvar för andra levande varelser och med det växer som individer är också något som Kruger & Serpell (2000) tar upp i sin studie. Ett par av informanterna beskriver att personalen försöker lära klienterna att tänka på konsekvenserna av sina handlingar genom arbetet med hästarna. Hästarna används därmed för att få klienterna att tänka reflektivt kring sig själva. Informanterna menar att klienterna behöver kunna reflektera över sin situation för att kunna gå vidare. Denna form av samtal lämpar sig dock troligen inte för alla människor, vilket innebär att behandlingen kanske måste utformas annorlunda för vissa individer.

Ridövningarna brukas för att klienterna ska lära känna sig själva genom att de tränar koordination, kroppskontroll och kroppskännedom. De hästrelaterade övningarna präglas av att de kan relateras till situationer i det verkliga livet. Klienterna får uppgifter av sina terapeuter och använder sig av dessa när de reflekterar över sina liv och applicerar de övningar de lärt sig med hästarna på vardagliga situationer. Utifrån dessa tillvägagångssätt anser vi att det sätt på vilket behandlingsverksamheterna arbetar visar vissa likheter med vad Eriksson & Markström (2000) kallar socialpedagogikens tredje pelare, som bygger på pedagogiska tankegångar. Med detta syftar vi på John Deweys pedagogiska tankegångar ”learning by doing”, som handlar om att människor lättare lär sig nya saker genom att praktiskt utföra olika moment och att sedan koppla dessa handlingar till reflekterat tänkande (Eriksson & Markström 2000). Hästarna kan därmed anses fungera som ett pedagogiskt och socialt verktyg som personalen kan nyttja för att utveckla klienternas sociala färdigheter.

Målet med den ridterapeutiska behandlingen tycks vara att klienterna ska kunna kliva ur sina ramar och kunna tänka i nya banor genom att de får en ny framtidstro genom att personalen tillsammans med hästarna kan utgöra ett socialt stöd som hjälper klienterna att ta ett steg framåt. Det framkommer således att behandlingen tycks bygga på att finna inneboende styrkor hos individer och med grund i empowerment perspektivet (Madsen 2006). Personalen försöker stödja klienterna till att hjälpa sig själva genom att använda hästarna som hjälpmedel för att utveckla nya förmågor hos klienterna, så att dessa ska kunna klara av sina svårigheter i livet utanför behandlingsverksamheterna. Det handlar även om att klienterna ska få tillbaka

makten över sina respektive livssituationer. Det som kan ifrågasättas är hur detta fungerar i praktiken och i hur stor utsträckning behandlingen ger långsiktiga resultat.

ATT KOMBINERA HÄSTUNDERSTÖDD BEHANDLING MED ANDRA METODER

De flesta av behandlingsverksamheterna kombinerar den ridterapeutiska behandlingen med andra metoder såsom samtalsterapi, nätverksterapi, systemteori, miljöterapi och kognitiv beteendeterapi etc. Hästarna används i dessa fall antingen direkt i anslutning till en annan behandlingsmetod, eller som en egen del i behandlingen. Den mångfald av behandlingsmetoder som omnämns av informanterna kan relateras till socialpedagogiskt arbete, som enligt Eriksson & Markström (2000) ofta består av en kombination av flera behandlingsmetoder och tillvägagångssätt i syfte att anpassa behandlingen efter klienternas behov. Detta anser vi vara något som verkar finnas som en grundtanke i behandlingsarbetet med hästarna vid samtliga verksamheter. Flera av informanterna nämner att det är klienternas individuella behov som står i centrum för behandlingens utformning och att behandlingen anpassas efter varje individs förutsättningar. Att utgå ifrån klientens behov är naturligtvis även något som många andra behandlingsmetoder bygger på. Det som dock är intressant i detta sammanhang är att den hästunderstödda behandlingen tycks vara mycket flexibel, eftersom den utan svårigheter kan kombineras med de flesta andra mer vedertagna behandlingsmetoder. Det medför således att behandlingen kan utformas på ett flertal olika sätt utifrån olika teoretiska perspektiv. Informanterna betonar också att hästarna inte kan ersättas med en annan aktivitet på grund av deras mångsidighet i behandlingen, vilket skulle bli svårt att kompensera med något annat. Huruvida hästarna är helt oersättliga i behandlingen kan möjligen ifrågasättas, dock tycks de kunna medföra flera aspekter i behandlingen. Vi menar att hästarna till viss del möjligen skulle kunna ersättas av en annan fysisk aktivitet, men eftersom hästarna är levande varelser kan de troligen inte ersättas på alla plan. Det tycks inte heller som om en annan djurart till fullo skulle kunna ersätta hästarna, eftersom hästarna har den egenskapen att man kan rida på dem och därmed komma fysiskt närmare dem.

OMGIVNINGENS OCH DEN SOCIALA MILJÖNS BETYDELSE I DEN HÄSTUNDERSTÖDDA BEHANDLINGEN

Som tidigare nämnts är främst dygnsverksamheterna uppbyggda av olika uppgifter som berör hästverksamheten och övrigt arbete på gårdarna med miljöterapeutiska inslag. Denna utformning av verksamheterna kan ses i samband med socialpedagogiskt arbete som ofta sker i form av miljöterapeutiskt arbete. Eriksson & Markström (2000;135) framhåller att den omgivande miljön i sådana sammanhang brukas som en central del i behandlingen och att olika aktiviteter och verkliga situationer används för att utveckla olika färdigheter hos klienterna. På dygnsverksamheterna tycks detta vara ett återkommande arbetssätt och det beskrivs av informanterna hur de nyttjar olika situationer för att träna klienternas färdigheter när det gäller bland annat kommunikation, gränssättning och koncentration. I dessa övningar anses interaktionen med hästarna spela en viktig roll.

Personalen beskriver att behandlingen ger utrymme för socialt samspel mellan klinterna och personalen. Flera av övningarna innefattar moment som sker i stallmiljön eller i anslutning till denna där klienterna sköter om och tar hand om hästarna både enskilt och tillsammans. Det medför att klienterna även måste samspela med varandra utifrån verksamheternas strukturer och regler. Charon (2007) klargör att en persons identitet skapas genom sociala erfarenheter.

När en individ kommer in i ett nytt sammanhang med nya regler och nya synsätt påverkas personens eget agerande utifrån mötet med andra aktörer. Vi menar att klienterna i samspel med både hästarna, personalen och andra klienter kan ta till sig både nya synsätt och nya strukturer. Detta kan leda till att klienterna förändrar sitt agerande och beteende, vilket de kan ha användning av i framtida situationer. Frågan är om de beteenden som klienterna tar till sig från varandra alltid är tillgodo, då det torde vara så att de ibland även kan ha dåligt inflytande på varandra.

Dessutom bidrar det fysiska arbetet i verksamheterna, enligt informanterna, till att klienterna blir fysiskt trötta och får bättre kondition, samt får bättre dygnsrytm. Detta kan kopplas till ett flertal studier, bland annat Friedmanns et al (2000), Coles et al (2007) och Garrity & Stallones (1998) studier som påvisar hälsoeffekter av daglig kontakt med djur, exempelvis bättre stresstålighet. Beck & Katchers (1996) och Hookers et al (2002) undersökningar påvisar även att användningen av djur i behandling kan medföra att klienternas koncentrationsförmåga höjs, samt att de får en ökad kontroll över sina beteenden. McNicholas & Collis (2006) nämner även i sin studie att djurs närvaro kan fungera som tröst och göra så att människor upplever att de har större kontroll över sina livssituationer.

Några av informanterna anser att den omgivande landsbygdsmiljön där behandlingen sker har betydelse för att klienterna ska bli stimulerade och motiverade att fullfölja behandlingen. På grund av detta använder sig personalen av de olika naturmiljöer som finns i anslutning till verksamheterna. Abramsson & Tenngart (2003) och Håkansson (2007) tar upp att den fysiska miljön och omgivande naturen kan bli till en källa för motivation för klienterna genom att de vistas i nya omgivningar. Detta är något som flera av informanterna framhåller. Det som i detta sammanhang blir tydligt är att hästunderstödd behandling på olika sätt gränsar till andra behandlingsformer, som exempelvis miljöterapi och grön rehabilitering (behandling med naturkontakt). Det som tycks skilja den ridterapeutiska behandlingen från de andra metoderna är att den är fokuserad runt hästarna och att dessa nyttjas aktivt i de flesta delarna av behandlingen. Utöver detta är det ibland svårt att skilja behandlingen från andra former av behandling.

SOCIAL INTERAKTION MELLAN KLIENTER, PERSONAL OCH DJUR

Enligt flertalet informanter behöver behandlingen inte endast ske inomhus, utan de kan ”öppna det sociala rummet” genom att nyttja kontakten med hästarna som en del av samtalsbehandlingen. Hästarna brukas även till att skapa en mer naturlig samtalssituation, genom att de kan fungera som ett diskussionsämne för att inleda och avsluta samtal. Detta kan ske på flera olika sätt, antingen genom att personal och klienter samtalar om hästarna i gruppsammanhang eller att personalen vid individuella samtal med klienter kan nyttja hästarna för att få klienten att våga berätta om sina tankar. I dessa sammanhang kan hästarna fungera som symboler som får spegla det klienterna känner och tänker. Hästar kan exempelvis fungera som symbol som dels får representera klienternas enskilda svårigheter, men även som symbol för att gå vidare och att våga ta tag i sin livssituation och att möta dessa svårigheter. Charon (2007) menar på att människor agerar mot en symbolisk verklighet och utifrån detta kan hästarna ses som symboler för något större än de fysiska entiteter de är. Hästarna tycks fungera som en symbol som terapeuterna kan använda sig av för att förstå klienternas agerande och känsloliv genom att klienterna kan bruka hästarna för att spegla sig själva (projicering).

I den sociala process som arbetet med hästar innebär sker en spegling av klienterna i varandra och i hästarna, genom att hästarna visar liknande beteende som klienterna till exempel oro. Detta skulle kunna leda till att klienterna i dessa situationer omvärderar och skapar en ny bild av sig själva, detta kan ses som det Svedberg (2003) förklarar som speglingsteorin. Enligt Mead (1934) finns flera olika sätt att spegla sig i andra människor. Personalen och hästarna skulle kunna ses som de ”signifikanta andra” för klienterna. Detta genom att klienterna kan känna sig uppmärksammad av hästarna eftersom dessa, enligt informanterna, alltid lyssnar på klienterna utan att ifrågasätta. Hästarna fungerar således som en förtrogen eller vän för klienterna, som på så sätt kan bli till ett stöd för att klienterna ska våga berätta om sig själva och sina känslor. Därtill tenderar klienterna att lyssna till personalen eftersom dessa besitter kunskap om hästarna och därmed kan bli förebilder för klienterna, som de ser upp till och tar efter.

Hästarna fungerar således som en länk mellan klienterna och terapeuterna, vilket underlättar kommunikationen mellan dem. Detta är något som flera forskare tar upp. Håkansson (2007), Perelle & Granville (1993) och All & Loving (1999) påpekar att terapi med djur är en behandling vari klienternas identiteter och beteenden omskapas och deras roller i samhället förändras. Även Norling (2002) har tankar kring att djur kan fungera som ”isbrytare” för att människor lättare ska kunna få kontakt med varandra. Lefkowitz et al (2005) är inne på samma spår och framhåller att djur kan brukas som ”smörjmedel” för att underlätta för klienter som varit med om traumatiska händelser att ”öppna sig” för terapeuten genom att använda djuret som projiceringsobjekt. Dessutom nyttjar sig både Fine (2006) och Runquist (1997) av uttrycket ”socialt smörjmedel” för att beskriva den roll djur kan spela mellan klient och terapeut i behandlingssituationer. Följaktligen framgår det att hästarna kan fungera som ett centralt samtalsverktyg i behandlingen, som kan skapa förutsättningar för samtal och underlättar kommunikation mellan klienter och personal.

SAMMANFATTNING

Studiens första frågeställning om hur hästar kan användas i psykosocialt behandlingsarbete kan, enligt oss, besvaras med en helhetsbild som innefattar både olika hästrelaterade moment, men också en beskrivning av vilka andra faktorer som tycks ingå i behandlingen. Utifrån den symboliska interaktionismens tankegångar kan vi se flera kopplingar mellan användningen av hästarna och det sociala samspelet mellan djuren, klienterna och personalen. Hästarna tycks kunna brukas för att få klienterna att ”öppna sig” och utvecklas i samspelet med andra individer. Vidare framgår tydligt att många delar av behandlingen kan anses överrensstämma med socialpedagogiskt arbete då hästarna, enligt intervjupersonerna, kan nyttjas som både socialt och pedagogiskt verktyg för att underlätta för personalen att både komma närmare klienterna och att få dessa inspirerade att våga möta motgångar. Hästarna kan dessutom anses medverka till att få klienterna att utvecklas både på ett emotionellt, kognitivt och socialt plan. De olika fysiska och sociala miljöerna vari samspelet med hästarna sker kan ses som en del av behandlingen som kan skapa möjligheter för variation, motivation och inlärning. Därtill medför användningen av hästarna, enligt intervjupersonerna, ett flexibelt arbetssätt som kan ske på många olika sätt. Behandlingen är inte bunden vid en viss metod, utan kan kombineras med flera olika behandlingsmetoder utifrån olika teoretiska perspektiv. Även i dessa sammanhang kan behandlingen på många sätt anses fungera som en socialpedagogisk

behandlingsform eller anses överrensstämma med ett sådant perspektiv. Det som bör nämnas är att detta är personalens upplevelser och att klienterna möjligen kan vara av en annan uppfattning.

7.1.2 VAD HÄSTAR KAN TILLFÖRA I BEHANDLINGSARBETE

Utifrån hur personalen använder sig av hästarna i behandlingen går det att resonera kring vad hästarna tycks kunna tillföra i psykosocialt behandlingsarbete. Enligt informanterna bidrar hästarna till behandlingen med många olika funktioner.

VAD HÄSTARNA TILLFÖR I SOCIALT SAMSPEL

Det framkommer att behandlingen anses bidra till ett socialt umgänge mellan klienter och personal. Det som hästarna kan tillföra till skillnad från maskiner eller andra redskap är att hästar är levande individer som påverkar det sociala samspelet mellan klienter och personal. I dessa sammanhang kan hästarna användas på olika sätt, som diskussionsämne som skapar förutsättningar för oreflekterade samtal. De kan också ge möjligheter för mer personliga samtal mellan terapeut och klient genom att hästarna tycks kunna fungera som ett stöd för klienterna så att dessa vågar ”öppna sig” för personalen. Reichert (1998) påpekar i sin studie att djur kan fungera som ett verktyg för att få klienter att våga berätta för terapeuter om trauman, exempelvis sexuella övergrepp, de varit med om. Hästarna kan ses som en förtrogen som accepterar klienterna och som rent fysiskt kan ge närkontakt som förmedlar trygghet. Uvnäs Moberg (2000) anser att människor kan känna sig lugnare och tryggare av beröring, närhet och värme. Detta menar vi att hästarna med sin fysiska närvaro kan tillföra klienterna i svåra situationer, eftersom deras päls både är mjuk och varm att beröra.

Vidare framhåller flera informanter att hästarna även kan bli ett indirekt kommunikationsmedel som under samtal får symbolisera klienternas känslor, vilket kan underlätta svåra samtal mellan klient och terapeut. Som tidigare nämnts kan detta förstås utifrån Charons (2007) idéer om att människor använder sig av symboler för att förstå hur andra agerar och för att beskriva olika upplevelser. Personalen beskriver att klienterna under behandlingen kan utveckla nya beteenden och bli mer ödmjuka känslomässigt. Arbetet som sker med hästarna påverkar, enligt intervjupersonerna, det sociala samspelet under behandlingen, då klienterna i många fall måste samarbeta med varandra i skötseln av hästarna och gårdarna. Det uppstår också en social interaktion mellan klienterna och hästarna i samspelet mellan dessa under de terapeutiska övningarna. Liksom Mead (1934) menar att människor utvecklas i sociala sammanhang, kan vi se att hästarna tycks kunna underlätta det sociala samspelet för både personal och klienter. Hästarna kan därmed ses som en medelpunkt som får klienterna att lättare komma in i det sociala sammanhanget på behandlingsverksamheterna. Flera av informanterna framhåller att ett intresse för hästar ofta växer fram under behandlingens gång hos klienterna. Djuren blir även ett intresse som flera av klienterna tar med sig när de lämnar behandlingen, vilket kan underlätta samspelet med andra människor. Behandlingen kan därmed sägas pågå både på institutionerna och utanför institutionerna när behandlingen ”officiellt” avslutats. Informanterna förmedlar att klienterna delvis får nya sociala roller och en ny social identitet, att de börjar identifiera sig själva utifrån hästintresset. Det torde, enligt oss, kunna medföra att klienterna lättare kan komma in i nya grupper både inom verksamheterna och utanför dessa, exempelvis föreningar eller

yrkesgrupper som är relaterade till djur och natur. Det skulle kunna leda till att klienterna ser sig själva som medlemmar av en ny grupp och upplever sig vara en del av ett större socialt sammanhang. Enligt Mead (1934) kan olika symboler användas för att påverka samspelet mellan människor. Hästarna skulle därmed kunna ses som en symbol som för klienterna närmare nya sociala grupper ute i samhället. Detta genom att hästintresset och deras kunskap om hästar skulle kunna underlätta för dem att komma närmare andra människor med liknade intresse. Därtill kan klienterna kanske även spegla sig själva utifrån hästintresset och på så sätt se sig själva som ”hästmänniskor”, vilket kan påverka deras självuppfattning och självförtroende då de kan ses sig själva tillhöra en social grupp och därmed få en ny identitet. Utifrån detta kan vi se att hästarna kan fungera som en övergångssymbol som vissa klienter endast behöver under en viss tid för att komma in i samhället. Denna symbol ersätts sedan med andra, exempelvis en yrkesroll eller ett annat intresse. Detta med att självförtroendet kan stärkas och att ökad lugn kan fås genom kontakten med hästar tas också upp av Forsberg (2007), Vidrine et al (2002) och Syk Zackrisson (2007).

Hästarna kan följaktligen ses vara ett redskap som kan hjälpa klienterna att inte falla tillbaka i gamla vanor när de återvänder till sina respektive hemmiljöer. Istället får klienterna genom hästarna möjligheter att komma in i nya sociala sammanhang där de kan använda sig av de färdigheter de fått med sig från behandlingen. Det kan konstateras att hästarna utifrån detta tycks kunna överbrygga klyftan mellan klienternas beteende och samhällets förväntningar på klienterna. Enligt Eriksson & Markström (2000) har socialpedagogiken som syfte att socialisera in individer i samhället och att motarbeta sociala avvikelser. Vi kan således se att hästarna bidrar till resocialiseringsprocessen och mobiliseringen som behandlingen syftar till. Det som kan ifrågasättas är vad som händer med de klienter som efter behandlingen inte har möjlighet och/eller pengar att vidhålla kontakten med hästar. Kan detta innebära att klienterna faller tillbaka i gamla beteenden?

VAD HÄSTAR KAN TILLFÖRA I PERSONALENS ARBETE

Av informanterna framgår att hästarna tillför olika redskap som terapeuterna kan använda i arbetet med klienterna. Hästarna kan fungera som bland annat co-terapeuter, samarbetspartner, kommunikationsmedel samt pedagogiska och sociala verktyg. Dessa verktyg kan personalen bruka för att komma närmare klienterna och för att skapa en positiv terapisituation genom att klienterna får motivation och känner en mening med vad de gör, något som även Håkansson & Hane (1998) visar på i sin studie. Som tidigare nämnts kan hästarna också skapa ett emotionellt, sensoriskt och motoriskt samspel mellan klient, terapeut och djur. Eftersom hästar har så många olika funktioner tycks de tillföra att personalen kan använda sig av många olika tillvägagångssätt i kombination med andra behandlingsformer. Enligt Eriksson & Markström (2000) bygger socialpedagogik på att kunna nyttja flera olika tillvägagångssätt, vilket hästarna möjliggör genom sina mångsidiga användningsområden. Personalen förmedlar en bild av att deras eget intresse för hästarna gör att de själva blir mer inspirerade att göra ett bra arbete och att bli nyskapande. Detta kan dessutom ses som något hästarna tillför behandlingen, då vi menar att det är viktigt att personalen känner att de utvecklas och blir motiverade av sitt arbete. En nackdel med detta intresse skulle dock kanske kunna vara om personalen blir distraherad av hästarna och tappar fokus på klienterna, det vill säga ”uppslukas” av sitt eget intresse och ”glömmer” att det är klienterna som hästarna är ämnade för i behandlingen.

Dessutom anser personalen att hästarna bidrar till deras arbete med klienterna genom att de kan hjälpa till med att bearbeta svåra upplevelser och fungerar som aktivitetspartner för klienterna. Hästarna anses, som tidigare nämnts, medverka till att klienterna utvecklas och att de får större självinsikt genom att de kommer i kontakt med sina egna känslor och sin kropp via övningarna. Vidare underlättar hästarna personalens arbete genom att de medför att klienterna vågar sig på något nytt och känner att de behärskar olika situationer och uppgifter, samt vågar se och konfrontera sin livssituation. Utifrån Madsens (2006) beskrivning av empowerment kan hästen anses fungera som ett stöd som tillsammans med personalen hjälper klienterna att bemästra sina svårigheter. Hästen kan även ses som ett redskap för copingstrategier. Med hästarna tvingas klienterna ta tillbaka kontrollen över sina förmågor och förändra sina beteenden, något som också Barker & Dawson (1998) berör i sin studie om djurs påverkan på människor med olika psykiska diagnoser. Socialpedagogiken bygger på både sociala och pedagogiska grunder (Eriksson & Markström 2000) och vi kan se att hästarna kan tillföra flera sådana verktyg till psykosocialt behandlingsarbete.

SAMMANFATTNING

Utifrån studiens frågeställning om vad hästar kan tillföra i psykosocialt behandlingsarbete kan vi notera att hästarna tycks kunna föra med sig mer flexibla och varierade tillvägagångssätt. Framför allt kan hästarna påverka interaktionen mellan de inblandade aktörerna på flera olika nivåer. Det kan kopplas till symbolisk interaktionism som förklarar hur människor kan utveckla nya färdigheter och få nya roller genom interaktioner med andra individer (Charon 2007). Hästarna tycks ha en mångfaldig tillämpning då deras existens främjar personalens arbete med att få klienterna att delta i det sociala samspelet och att få dem motiverade att våga möta sina motgångar. Personalen förmedlar även en bild av att deras eget intresse för hästarna gör att de själva blir mer inspirerade att göra ett bra arbete och att ständigt vara kreativa. Det innebär att hästarna kan medföra att en positiv terapisituation uppstår mellan de olika aktörerna, eftersom dessa känner en ”glädje” och en mening med behandlingen. Vi kan se att hästarna således verkar kunna tillföra sociala och pedagogiska verktyg som personalen kan använda på flera olika sätt och som underlättar deras arbete. Detta kan jämföras med socialpedagogiskt arbete som, enligt Eriksson & Markström (2000), kännetecknas av en uppbyggnad på sociala och pedagogiska grunder. Utifrån detta ser vi att hästarna kan tillföra många nya aspekter till psykosocialt behandlingsarbete. Det kan också nämnas att hästarna tycks kunna överbrygga klyftan mellan klienternas beteende och samhällets förväntningar på klienterna, då hästarna kan medverka till att klienternas beteende utvecklas och förändras under behandlingen, utifrån deras nya kunskaper och intresse för hästar.

7.1.3 PROBLEM OCH SVÅRIGHETER SOM KAN FÖREKOMMA VID ANVÄNDNING AV HÄSTAR I BEHANDLINGSARBETE

Att använda sig av djur i behandlingsarbete beskrivs av informanterna kunna medföra vissa risker och svårigheter, för både djurens och klienternas del. Det framstår dock som om dessa risker inte anses särskilt stora, om personalen medvetandegör dessa i sitt arbete.

LEVANDE DJUR I BEHANDLINGSARBETE

Det framkommer att intervjupersonerna gärna vill framhäva det positiva med sin behandlingsform, men de tycks också inse att det finns risker med denna, eftersom det är levande djur de arbetar med. Brodie et al (2002) tar upp att djur som hjälpmedel i behandling inte lämpar sig för alla klienter på grund av allergier. Flertalet informanter nämner detta med allergier. Informanterna påpekar vidare att hästar kan reagera utifrån sina instinkter i situationer där de blir oroliga, vilket kan medföra vissa risker för klienterna och hästarna själva. Jalongo et al (2004) tar i sin studie upp att djur kan reagera på ett oväntat sätt om de hamnar i för dem ovana situationer. Hästarna kan exempelvis börja skena så att klienterna ramlar av. Några informanter betonar att utbildning är viktigt för att djuren ska kunna fungera i behandlingen utan att bli stressade. De nämner hur betydelsefullt det är att personalen är utbildade för att arbeta med hästar och människor så att de kan se situationer ur bådas perspektiv. Serpell et al (2000) menar på liknande sätt att det är viktigt att djur och personal är adekvat utbildade och tränade för att kunna klara av olika situationer, samt att dessa två aktörer har ett fungerande samspel. Det som kan ifrågasättas är vad som händer om en olycka inträffar där klienterna skadar sig allvarligt, vem bär ansvaret och hur kan sådana situationer hanteras?

TERAPEUTENS ANSVAR OCH BEHANDLINGENS INVERKAN PÅ DJUREN

Det är inte bara djuren som kan vara en risk i behandlingen, utan även personal och klienter har ett ansvar. Enligt informanterna kan vissa klienter vara rädda för djur eller bete sig aggressivt mot terapidjuren. Därtill kan klienter ibland vara oberäkneliga i sitt agerande och sätta hästarna eller personalen i riskfyllda situationer. Velde et al (2005) anser att det är viktigt att klienterna och djuren passar ihop för att klienterna ska kunna vara mottagliga för behandlingen. Detta eftersom en negativ relation mellan parterna kan medföra risk för aggression och fysiska skador för både klienter och djur. Utifrån detta menar vi att samspelet mellan de olika aktörerna inte alltid medför positiva effekter, vilket är viktigt att personalen är medvetna om. Den symboliska interaktionismen beskriver, enligt Charon (2007), att människor påverkas av interaktionen med andra och det går utifrån detta att se att samspelet med hästarna kan göra att klienterna reagerar på ett negativt sätt, exempelvis genom att klienterna utagerar sina frustrationer på djuren. Vi anser dock att konflikter som man löser på ett adekvat sätt kan innebära att människor lär sig att hantera en ny situation, vilket kan leda till att de tar ett steg framåt i utvecklingen. Detta innebär att om personalen förebygger eller hantera sådana situationer, så att inte djuren eller klienterna kommer till skada så kan även sådana händelser vara lärorika. I socialpedagogiskt arbete ingår, enligt Eriksson & Markström (2000), ofta att människor genom grupprocesser får lära sig att hantera verkliga situationer.

Behandlingen med hästar tycks således kunna medföra förutsättningar för att olika situationer kan uppstå där klienterna får tränas i att hantera olika händelser. Det som dock kan beröras i detta sammanhang är frågan om det är rätt att utsätta djuren för de risker som klienterna skulle kunna utsätta dem för?

Till följd av de svårigheter som kan uppstå framkommer således att personalen har en ansvarsfull roll att se till att varken klienterna eller hästarna utsätts för incidenter som kan undvikas. Informanterna menar att det är viktigt att klienterna informeras om vilka regler som gäller på de olika verksamheterna, både när det gäller säkerhet och rutiner. Personalen måste dessutom vara lyhörda för både klienternas och hästarnas behov, något som också Zamir (2006) nämner i sin studie om användning av djur inom terapin och de moraliska aspekter som omger detta. Personalen framhåller att de försöker uppmärksamma när hästarna behöver vila och vara medvetna om hästarnas begränsningar, samtidigt som de förmedlar att hästarna mår bra av att ha en uppgift att fylla. Detta diskuteras av Haubenhofer & Kirchengast (2006) som betonar att stresshormon (saliv och kortisol) ökar hos terapidjur när dessa hamnar i nya miljöer och inte får tillräckligt med vila mellan behandlingstillfällena. Personalen förmedlar dock att det sällan uppstår allvarliga problem under användningen av hästarna i behandlingen. De anser att fördelarna med att bruka hästarna som redskap är fler än nackdelarna. De hästar som används har därtill valts ut på grund av sina personliga egenskaper och genomgår ofta någon form av utbildning. Dessutom berättar personalen att de är noga med säkerheten runt hästarna och klienterna. Det som åter bör framhållas är att det även med andra behandlingsformer kan finnas risker för klienter och personal.

SAMMANFATTNING

Utifrån frågeställningen om vilka problem och svårigheter som finns med att använda sig av hästar i behandlingsarbete kan det konstateras att personalen framhåller att vissa problem kan uppstå. Dessa anses dock inte behöva utgöra någon fara om hästarna och personalen är rätt utbildade, samt om personalen tar ansvar för djuren och klienternas säkerhet. När svårigheter väl uppkommer kan detta visserligen göra att klienterna tar ett steg bakåt, men om dessa löses kan det även medföra att klienterna utvecklas och lär sig att hantera nya situationer. Detta sker i en grupprocess mellan djur och människor, vilket kan ses i samband med den symboliska interaktionismens syn på att människor utvecklas i interaktion med andra (Charon 2007). Det kan också kopplas till socialpedagogiskt arbete vari grupprocesser ofta ses som en viktig del i behandlingen (Eriksson & Markström 2000).

7.1.4 VILKA PERSONER HÄSTUNDERSTÖDD BEHANDLING ANSES LÄMPA SIG FÖR

Vi har kunnat se flera olika aspekter av personalens föreställningar kring vilka personer behandlingen anses passa för behandlingen. Dels hur de ser på klientgruppen, och dels hur de ser på personalgruppen.

KLIENTGRUPPERNA

Det som kan konstateras är att de ridterapeutiska behandlingsverksamheterna har blandade målgrupper både när det gäller kön och ålder. Ett återkommande synsätt inom verksamheterna verkar vara att informanterna generellt anser att behandlingen med hästar kan fungera lika bra för både män och kvinnor. Enligt Haavind (2000) kan man ganska tydligt se vad som i olika samhällen ses som manligt och kvinnligt. Därför sker för det mesta en isärhållning mellan könen. I det svenska samhället ses det generellt sett som ganska kvinnligt att hålla på med hästar, eftersom kvinnor är överrepresenterade inom ridsporten (Ridsportsförbundet 2004). Det är en bild som flera informanter stödjer, men de menar att detta inte gäller i behandlingssammanhang där både män och kvinnor behandlas med ridterapi och hästunderstödd behandling. Det framkom dock att de flesta informanterna har föreställningar kring hur behandlingen bör anpassas efter och bli förenliga med kvinnliga och manliga behov. Magnusson (2003) beskriver att upprätthållandet av kategoriseringarna manligt och kvinnligt skapar föreställningarna om vad som skiljer dem åt. Detta påverkar hur samhället ser på och löser problem som ses som kvinnliga och manliga.

Vi har därmed kunnat urskilja ett mönster av att informanterna förmedlar en syn på att kvinnor och män har olika behov när det gäller behandlingens utformning. Några informanter framhäver att flickor inte alltid vill stå i centrum för behandlingen, utan att terapeuterna flyttar över fokus till hästarna. Kvinnor anses ha mer kontakt med sina känslor än män, vilket medför att behandlingen anpassas utifrån dessa förutsättningar. En informant påpekar att kvinnor söker sig till behandlingen individuellt, medan män söker sig till behandlingen i grupp, då ridsporten ses som en kvinnlig verksamhet och inte förbundet med män. Enligt Gemzöe (2006) kan det i samhället ses som mer eller mindre förbjudet för det ena könet att delta i en aktivitet som starkt förknippas med det andra könet. Männen som söker sig till behandlingen i grupp kanske därmed känner ett stöd i varandra när de går emot denna norm. Även Norling (2002) framhäver att djur upplevs ha större hälsovärde för kvinnor än för män. Det framkommer av flertalet informanters utsagor att de kvinnliga och manliga klienterna har olika sorters problematik när de kommer till behandlingsverksamheterna, vilket också kan vara en faktor som påverkar behandlingens utformning, utifrån klienternas individuella behov. Personalen uppmärksammar således att behandlingen bör anpassas efter olika individer, men paradoxalt nog tycks några av dem ändå kategorisera in kvinnliga och manliga klienter i två olika grupper, utifrån kön och inte utifrån individualitet, när de utformar behandlingen.

PERSONALGRUPPERNA

Det som visade sig utmärkande när det gäller könsfördelning vid verksamheterna är att personalgrupperna i huvudsak består av kvinnor, var av flera har ett privat intresse för hästar. Detta kan ses i samband med att ridsporten idag är en kvinnodominerad aktivitet. Men vi kan även se att det kan ha kopplingar till att de ridterapeutiska verksamheterna hör till vård- och omsorgsyrken som idag också är kvinnodominerade i samhället. Enligt Gemzöe (2006) associeras vissa arbeten med ett viss kön, och det blir indirekt oacceptabelt för någon av det motsatta könet att utföra detta arbete. Då både vårdyrken och hästar förknippas med kvinnor kan det därmed bli desto svårare för verksamheterna att finna manlig personal som har kompetens inom båda dessa områden, och som vill arbeta inom dessa verksamheter.

Vidare framkom det att personalen vid några av behandlingsverksamheterna anser att de kvinnliga klienterna, som befinner sig i en utsatt position, lättare kan slappna av och tillgodogöra sig behandlingen om personalgruppen består av enbart kvinnor. Ruddick (1987) beskriver att det ofta finns vissa föreställningar i samhället om att kvinnor är bättre lämpade att ge kärlek och omsorg, trots att även män kan ha dessa egenskaper. Detta kan kopplas till de föreställningar som råder hos informanterna, om att kvinnor passar bättre att arbeta med klienter i utsatta situationer. Några informanter framhåller att kvinnor lämpar sig mer för att arbeta med kvinnor och det tycks således finnas en bestämd arbetsfördelning mellan könen. Haavind (2000) klargör att det finns en tro på en fast arbetsfördelning mellan de två könen och att de regler som styr arbetsfördelningarna finns till för att upprätthålla en formell ordning och maximera utfallet av arbetet.

Utifrån detta tolkar vi det som att det inom verksamheterna kan finnas en tro på att den kvinnliga personalgruppen är en formell ordning som ökar möjligheterna för att klienterna ska utvecklas. Om denna ordning skulle rubbas tycks det anses att det kan finnas en risk för att svårigheter skulle uppstå i behandlingsarbetet. Vi menar att det torde ha skapats en kultur inom personalgruppen där vissa normer råder vad det gäller synen på kvinnor och män i behandlingen. Dessa synsätt skulle kunna ses som en begränsning för behandlingsformen när det gäller variationen av personal ifråga om kön, men även när det gäller behandlingens utformning.

SAMMANFATTNING

Utifrån frågeställningen om vilka föreställningar som framträder när det gäller vilka personer denna behandlingsform lämpar sig för, kan det konstateras att informanterna anser att behandlingen kan passa för såväl män som kvinnor. De tycks dock ha en bild av hur behandlingen bör anpassas för att lämpa sig för män respektive kvinnor. Magnusson (2003) beskriver att upprätthållandet av kategoriseringarna manligt och kvinnligt kan skapa föreställningarna som påverkar hur samhället ser på och löser problem som anses förenliga med kvinnliga och manliga förutsättningar. Att personalgrupperna till största delen består av kvinnor kan ses som en följd av att ridsporten idag är en kvinnodominerad aktivitet. Vi kan även se att det kan ha kopplingar till att de ridterapeutiska verksamheterna hör till omsorgsyrken som också är kvinnodominerade i samhället. Det kan ses i samband med Gemzöes (2006) resonemang om att det inom ett samhälle ofta finns yrken som traditionellt ses som kvinnliga eller manliga. Detta då vissa aktiviteter förknippas med ett visst kön och det ses nästan som förbjudet för medlemmar av det ena könet att utföra aktiviteter som förknippas med det andra.

7.2 SLUTSATSER

Denna behandlingsform tycks kunna tillföra nya infallsvinklar och metoder till andra former av psykosocialt behandlingsarbete, eftersom terapeuterna kan använda hästarna antingen enskilt eller i kombination med andra behandlingsmetoder. Behandlingsformen uppfattas således vara mycket flexibel, eftersom hästarna kan användas på flera olika sätt och behandlingen därmed kan tillämpas efter klienternas individuella behov och förutsättningar. Det bör dock poängteras att denna behandlingsform inte lämpar sig för dem som är allergiska eller aggressiva mot djur.

Djuren är aktiva i behandlingsarbetet och fungerar som redskap och tillskrivs ett antal egna förmågor som anses viktiga för utkomsten av behandlingen. Terapihästar kan bland annat fungera som verktyg för terapeuter, men också som olika former av stöd för klienter. Framför allt verkar terapihästar kunna påverka interaktionen mellan aktörerna på flera olika nivåer, dels mellan klient och terapeut (underlättar enskilda terapeutiska samtal), dels mellan terapeut och häst (blir en co-terapeut och ett verktyg för terapeuten), dels mellan klient och häst (emotionellt, motoriskt och socialt samspel mellan häst och klient), dels mellan klient och klient (socialt samspel mellan klienterna genom skötsel av hästar), samt slutligen mellan klient, häst och terapeut (då hästen fungerar som en brygga i samspelet mellan aktörerna). Detta innebär att hästarna tycks kunna tillföra flera nya redskap i det sociala samspelet som sker inom behandlingsverksamheter. Vi kan se att mycket av det ridterapeutiska behandlingsarbetet bygger på liknande föreställningar som finns inom symbolisk interaktionism, när det gäller hur sociala interaktioner kan påverka människors utveckling av färdigheter och skapandet av den egna identiteten.

Vi menar vidare att även andra faktorer tycks kunna påverka behandlingen, såsom kopplingen till miljön omkring, likaså det fysiska arbetet vid skötseln av hästarna och gårdarna. De som arbetar inom verksamheterna framhåller att behandlingen passar för olika klienter, oavsett kön och ålder, men vi kan ändå se att det finns könspräglade föreställningar inom verksamheterna. Det framkommer också att personalen verkar har förmågan att se konstruktivt på sina respektive verksamheter ifråga om fördelar och nackdelar med att använda levande djur i behandlingen. Vi anser att denna behandling kan ses som en form av socialpedagogiskt arbete, eftersom användningen av hästarna kan göras i kombination med flera metoder som bygger på olika teorigrunder och perspektiv. De pedagogiska och sociala inslagen är framträdande, även om ingen av informanterna betecknar ”sin” verksamhet som socialpedagogisk. Att använda sig av djur inom vård och behandling av människor är, som tidigare nämnts, inget nytt fenomen, men att använda sig av djur på det sätt som sker på de verksamheter vi studerat är relativt nytt, liksom att se till ”djurens bästa” i denna behandling.

7.3 AVSLUTANDE KOMMENTARER

Denna studie har varit inriktad mot hur behandlingen kan gå till och vad hästarna kan tillföra utifrån personalens upplevelser. Detta är något som inte tidigare har studerats i så stor utsträckning, vilket innebär att vår studie kan bidra med kunskap ur ett nytt perspektiv. Det som skiljer vår studie från tidigare studier inom ämnet är att denna mer går in på detaljer vad det gäller behandlingen på behandlingsverksamheterna och hur verksamheterna fungerar i vardagen.

Vi har genom arbetet med denna studie fått insikt i hur hästar kan användas i psykosocialt behandlingsarbete. Det har varit intressant att få ta del i personalens tankar kring hur hästar påverkar samspelet mellan människor. Det är viktigt att kunskap sprids om detta område eftersom hästar tycks kunna tillföra nya tillvägagångssätt inom behandlingsarbete och fungera som ett inspirerande verktyg för yrkesverksamma som arbetar med behandling av människor. Innan arbetet påbörjades visste vi inte så mycket om hästar i behandlingsarbete, men den inhämtade kunskapen blev därför så mycket större. Vi anser att studien har blivit ganska bred då vi varit inne på flera olika aspekter som är relaterade till behandlingsformen, till exempel tillvägagångssätt, genusperspektiv, risker och begrepp. Detta har medfört att vi inte kunnat gå in på djupet på alla delar, å andra sidan har vi erhållit en helhetsbild av området, utifrån personalens synvinkel. Det som vi dock gått miste om är klienternas tankar kring behandlingen, vilket kanske skulle ha gett ett annat perspektiv på behandlingen och som skulle ha varit intressant att haft med.

Under studiens gång har en del funderingar uppstått. En aspekt vi kom att tänka på under arbetet är vad som händer efter det att klienterna lämnar behandlingen och hur långvariga effekterna är efter att behandlingen avslutats? Skulle det kunna innebära att klienterna riskerar att återgå till gamla beteenden om de tappar den regelbundna kontakten med hästar, då klienterna kanske inte har råd att upprätthålla detta relativt dyra fritidsintresse efter avslutad behandling? Det kan i sådant fall ifrågasättas vilken roll terapidjuren har efter att behandlingen avslutats, om djuren endast är något klienterna behöver under en period eller om regelbunden kontakt krävs för att effekterna ska kvarstå. Detta skulle kunna vara ett framtida forskningsområde. En annan idé skulle kunna vara att jämföra hur både personal och klienter upplever och ser på hästars betydelse och inflytande på behandlingen. Ett ytterligare intressant spörsmål är om behandling med hästar leder till att djuren blir en livsstil för klienterna? Det kan således vara intressant att studera hur både uppdragsgivarna (socialtjänst eller sjukvård) och personer som tidigare varit klienter ser på behandlingen. Vidare har vi endast ytligt berört ridterapeutisk behandling utifrån ett genusperspektiv och det skulle kunna utforskas ytterligare. Mer forskning skulle exempelvis kunna göras om vilken betydelse den kvinnliga dominansen bland personalen har för behandlingens utformning.

Så här efter att studien är avslutat anser vi att det varit av vikt att vi uppmärksammat detta område, eftersom det idag finns mycket lite forskning inom området utifrån svenska förhållanden. Användningen av djur och natur i behandlingsarbete tycks även vara ett återkommande fenomen inom vård och socialt arbete genom tiderna, vilket kan vara tänkvärt. Vi menar att det behövs fler studier inom detta område. Vår förhoppning är att denna studie kommer att bidrag med kunskap som kan komma till användning för yrkesverksamma som arbetar inom vård och socialt arbete.

8 REFERENSER

Tryckta källor

Abramsson, K. & Tenngart, C. (2003) *Grön rehabilitering, behov, förutsättningar och möjligheter för en grön rehabiliteringsmodell.* Skapad i samarbete mellan Institutionen för landskapsplanering Alnarp, LRF Sydost och Jordbruksverket samt länsstyrelsen i Kalmar och Kronobergs län.

All, A.C; Loving, G.L. & Crane, L.L. (1999) Animals, Horseback Riding, and Implications for Rehabilitation Therapy. *Journal of Rehabilitation,* vol 65, nr 3 1999, sid. 49-57.

Bardill, N. & Hutchinson, S. (1997) Animal-Assisted Therapy with hospitalized adolescents. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing,* vol 10, nr 1 1997, sid. 17-24.

Barker, S.B. & Dawson, K.S. (1998) The Effects of Animal-Assisted Therapy on Anxiety Ratings of Hospitalized Psychiatric Patients. *American Psychiatric Association,* vol 49, nr 6 1998, sid. 797-801.

Beck, A. & Katcher, A. (1996) *Between pets and people.* West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.

Brandt, N. (2005) *Socialpedagogisk hästverksamhet, en diskursiv studie i verksamhetens organiseringsprocess*. Forskningsinstitutet SSKH 11/2005, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors Universitet.

Brodie, S.J; Biley, F.C. & Schewring, M. (2002) An Exploration of the Potential Risks Associated With Using Pet Therapy In Health Care Settings. *Journal of Clinical Nursing*, vol 11, nr 4 2002, sid. 444-456.

Charon, J.M. (2007) *Symbolic Interactionism – An Introduction, An Interpretation, An Integration.* New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Cole, K.M; Gawlinski, A; Steers, N. & Kotlerman, J. (2007) Animal-Assisted Therapy in Patients Hospitalized With Heart Failure. *American Journal of Critical Care*, vol 16, nr 6 2007 sid. 575-586.

Copeland Fitzpatrick, J. & Tebay, J. (1998) Hippotherapy and therapeutic riding, an international review. Wilson, C. & Turner, D. (red) *Companion animals in human health*. California: Sage Publications Inc.

Eriksson, L. & Markström, A-M. (2000) *Den svårfångade socialpedagogiken.* Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F. (1991) *Att utreda, forska och rapportera*. Göteborg: Liber.

Fine, A.H. (2006) Incorporating Animal-Assisted Therapy into psychotherapy: Guidelines and suggestions for therapists. Fine, A.H. (red) *Handbook on Animal-Assisted Therapy, theoretical foundations and guidelines for practice.* California: Academic Press.

Forsberg, L. (2007) *Att utveckla handlingskraft, om flickors identitetsskapande processer i stallet.* Licentiatuppsats 2007:43, Luleås Tekniska Universitet.

Forsberg, C. & Wengström, Y. (2003) *Att göra systematiska litteraturstudier*. Stockholm: Natur och Kultur.

Forsling, S. (2001) *Flickan och hästen, bilder från ett hem för särskild tillsyn.* Allmän SiS-rapport 2001: 2.

Frewin, K. & Gardiner, B. (2005) New age or old sage? A review of equine assisted psychotherapy. *The Australian Journal of Counselling Psychology*, vol 6, nr 1 2005, sid 13-17.

Friedmann, E; Thomas S. & Eddy T. (2000) Companion animals and human health: Physical and cardiovascular influences. Poderscek A. Paul E. Serpell J. (red) *Companion animals & us, exploring the relationships between people & pets.* United Kingdom: Cambridge University Press.

Friedmann, E. & Thomas, S. (1998) Pet ownership, social support and one-year survival after acute myocardial infarction in the Cardiac arrhythmia suppression trial (CAST). Wilson, C. & Turner, D. (red) *Companion animals in human health*. California: Sage Publications Inc.

Garrity, T. & Stallones, L. (1998) Effects of pet contact on human well-being. Wilson, C. & Turner, D. (red) *Companion animals in human health*. California: Sage Publications Inc.

Gemzöe, L. (2006) *Feminism.* Stockholm: Bilda

Haavind, H (2000) Analytiske retningslinjer ved empiriske studier av kjønnede betydninger (s 155-220) I: Haavind, H (2000) *Kön och tolkning.* Stockholm: Natur och Kultur

Haubenhofer, D.K. & Kirchengast, S. (2006) Physiological Arousal for Companion Dogs Working With Their Owners in Animal-Assisted Activities and Animal-Assisted Therapy. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, vol. 9, nr. 2 2006, sid. 165-172.

Hines L. & Fredrickson M. (1998) Perspectives on Animal-assisted Activities and Therapy. Wilson, C. & Turner, D. (red) *Companion animals in human health*. California: Sage Publications Inc.

Hooker, S.D; Holbrook Freeman, L; Stewart, P. (2002) Pet therapy research: A Historical Rewiew. *Holistic Nursing Practice*, vol. 17, nr 1 2002, sid 17-23.

Hultman, S-G. (2005) *Natur i vården, grön terapi och rehabilitering. En naturlig del av framtidens hälso- och sjukvård?* Landstinget i Uppsala Län: Uppsala.

Håkansson, M. (2007) *Djur och människors hälsa. Sammanfattning av tre fokusgrupper om praxis, utbildning och forskning*. SLU rapport 15.

Håkansson, M. & Hane, M. (1998) Kroppskännedomsträning till häst. Utforskande partnerskap i behandling och utvärdering. *Nordisk fysioterapi,* vol 2, nr 1 1998, sid. 19-25.

Jalongo, M.R; Astorino, T. & Bomboy, N. (2004) Canine Visitors: The Influence of Therapy Dogs on Young Children's Learning and Well-Being in Classrooms and Hospitals. *Early Childhood Education Journal*, vol 32, nr 1 2004, sid 9-16.

Jönsson, L-E. (1998). *Det terapeutiska rummet. Rum och kropp i svensk sinnessjukvård.* Doktorsavhandling, Etnografiska skrifter: 15, Umeå Universitet. Stockholm: Carlssons förlag.

Kogan, L.R; Granger, B.P; Fitchett, J.A; Helmer, K.A. & Young, K.J. (1999) The Human-Animal Team Approach for Children with Emotional Disorders: Two Case Studies. *Child & Youth Care Forum*, vol. 28 nr 2 1999, sid. 105-121.

Kruger, K.A. & Serpell, J.A (2000) Animal-assisted Interventions in Mental Health: Definitions and Theoretical Foundations. Fine, A.H. (red) *Companion Animals And Us – Exploring the Relationship Between People and Pets*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lefkowitz, C; Paharia, I; Prout, M; Debiak, D. & Bleiberg, J. (2005) Animal-Assisted Prolonged Exposure: A Treatment for Survivors of Sexual Assault Suffering Posttraumatic Stress Disorder. *Society & Animals*, vol 13, nr 4 2005, sid 275-295.

Lookabaugh Triebenbacher, S. (1998) The relationship between attachment to companion animals and self-esteem, a developmental perspective. Wilson, C. & Turner, D. (red) *Companion animals in human health*. California: Sage Publications Inc.

Madsen, B. (2006) *Socialpedagogik, integration och inklusion i det moderna samhället.* Lund: Studentlitteratur

Madsen, B. (2001) *Socialpedagogik.* Lund: Studentlitteratur

Magnusson, E. (2003) *Psykologi och kön – från könsskillnader till genusperspektiv*. Finland: Natur och Kultur.

McNicholas, J. & Collis, G. (2006) Animals as social supports: insights for understanding Animal-Assisted Therapy. Fine Aubrey H (red) *Handbook on Animal-Assisted Therapy, theoretical foundations and guidelines for practice*. California: Academic Press.

Mead, G. H. (1934, 1972) *Mind, self, and society: from the standpoint of a social behavioralist.* C.W. Morris (red). Chicago: University of Chicago Press.

Medin, J. & Alexandersson, K. (2000) *Begreppen Hälsa och Hälsofrämjande, en litteraturstudie.* Lund: Studentlitteratur.

Münger, A-C. (2000) *Stadens barn på landet. Stockholms sommarkolonier och den moderna välfärden.* Akademisk doktorsavhandling, Linköpings Universitet, Linköping studies in arts and science, 0282-9800; 208.

Norling, I. (2002). *Djur i vården. Om hur sällskapsdjur kan påverka äldres hälsa och livskvalitet, egenvård och oberoende, avlasta och förbättra vård och omsorg, sänka vårdkostnader och förbättra vårdpersonalens arbetsmiljö.* Göteborgs Universitet: Sektionen för vårdforskning vid Sahlgrenska universitetssjukhuset.

Perelle, I.B. & Granville, D.A (1993) Assessment of the Effectiveness of a Pet Facilitated Therapy Programme in a Nursing Home Setting. *Society and Animals Journal of Human-Animal Studies*, vol 1, nr 1 1993, sid 91-100.

Reichert, E. (1998) Individual Counselling for Sexually Abused Children: A Role for Animals and Storytelling. *Child and Adolescent Social Work Journal*, vol 15, nr 3 1998, sid. 177-185.

Ruddick, S. (1990) *Maternal thinking: towards a politics of peace*. London: Women's Press.

Runquist, W. (1997) *Att arbeta med flickor på institution – Att tillgodose flickors särskilda behov av behandlingsinsatser*. Allmän SiS-rapport 1997:6.

Syk Zackrisson, K. (2007) *Ridterapi, leder den även till ökad fritidsaktivitet.* Redovisningsprojekt 1:2007, FOU-Centrum sektionen för allmän medicin (AmC), Sörmlands landsting.

Serpell, J.A. (2000) Animal Companions and Human Well-being: An Historical Exploration of the Value of Human-Animal Relationship. Fine, A.H. (red) *Companion Animals And Us – Exploring the Relationship Between People and Pets*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Serpell, J.A, Coppinger, R. & Fine, A.H. (2000) The Welfare of Assistance and Therapy Animals: An Ethical Comment. Fine, A.H. (red) *Companion Animals And Us – Exploring the Relationship Between People and Pets*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Strimple, E O. (2003) History of prison inmate-animal interaction programs. *American behavioral Scientist,* vol 47, nr 1 2003, sid 70-78.

Ståhlberg, U. (2007). *Paralympic-OS för ryttare med funktionshinder*. Färentuna: Kikkulu förlag AB.

Svensson, P-G. & Starrin, B. (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik.* Lund: Studentlitteratur.

Svedberg, L. (2003) *Gruppsykologi, om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.

Uvnäs Moberg, K. (2000) *Lugn och beröring: oxytocinets läkande verkan i kroppen.* Stockholm: Natur och Kultur.

Velde, B P; Cipriani, J, & Fisher G (2005) Resident and therapist views of animal-assisted therapy: Implications for occupational therapy practice. *Australian Occupational Therapy Journal,* vol 52, nr 1 2005, sid. 43-50.

Vidrine, M; Owen-Smith, P & Faulkner P (2002) Equine-facilitated group psychotherapy: applications for therapeutic vaulting. *Mental Health Nursing,* vol 23, nr 6 2002, sid. 587-603.

Von Arbin, C. (1994) *Hippoterapi*. Färentuna: Kikkulu förlag AB.

Zamir, T. (2006) The Moral Basis of Animal-Assisted Therapy. *Society & Animals*, vol 14, nr 2, sid 179-199.

Elektroniska källor

Intresseföreningen för Ridterapi (2008) *Intresseföreningen för Ridterapi* [www] Hämtad från <http://www.irt.just.nu/> Publicerad 2008. Hämtad 2008-03-03.

Malmö Högskola (2008) *Djurs medverkan i vård och socialt arbete* [www]. Hämtad från <http://www.edu.mah.se/HS140A/> Publicerad 2008. Hämtad 2008-05-25.

Mittuniversitetet (2005) *Hästen – en arbetskamrat eller ett arbetsredskap?* [www]. Hämtad från <http://www.miun.se/mhtemplates/MHNewsPage.aspx?id=20672> Publicerad 2005. Hämtad 2008-03-15.

Svenska Ridsportförbundet (2004A) *Visste du att…* [www]. Hämtad från <http://www2.ridsport.se/t2.aspx?p=92985> Publicerad 2004 (uppdaterad 2006). Hämtad 2008-04-25.

Svenska Ridsportförbundet (2004B) *Verksamhet för ryttare med funktionshinder* [www]. Hämtad från <http://www2.ridsport.se/t2.aspx?p=90991> Publicerad 2004 (uppdaterad 2007). Hämtad 2008-04-29.

Vetenskapsrådet (2004) *Etik. Forskningsetiska principer för humaniora och samhällsvetenskap* [www], Stockholm. Publicerad 2004. Hämtad från <http://www.vr.se/download/18.1d4cbbbb11a00d342b080003189/etikreglerhs.pdf> Hämtad 2008-03-0

BILAGA 1

Intervjumanual

Inledande frågor

- Vad har du för utbildning?
- Hur länge har du arbetat inom denna verksamhet?
- Vad har du för tidigare arbetserfarenheter?

Om verksamheten i allmänhet och olika centrala begrepp

- Vem startade verksamheten, när och av vilken anledning?
- Hur kom det sig att djur togs med som en del av behandlingen?
- Har verksamheten hämtat inspiration från någon annan verksamhet?
- Hur kommer det sig att det är hästar (och inte någon annan djurart/metod) som används?
- Hur många anställda finns det i verksamheten och vilken utbildning har personalen?
- Använder ni er av några begrepp och metoder inom djurterapi i er verksamhet, i så fall vilka?
- Hur ser ni på begreppens innebörd och vilken betydelse har de för er verksamhet?

Om hur behandlingen går till och fungerar

- Vilka behandlingsmetoder använder ni er av, kan ni beskriva dessa?
- Hur länge brukar behandlingen pågå?
- Hur fungerar behandlingen och vilka tillvägagångssätt används?
- Hur går behandlingsprocessen till när det gäller utvecklingen hos klienterna?
- Hur fungerar den första tiden av behandlingsprocessen för klienterna?
- Hur går slutet av behandlingen till?
- Hur reagerar klienterna på att lämna djuren?

Om att arbeta med djuren och vad dessa kan tillföra i behandlingen

- Vilken roll anser ni att djuren har i behandlingen av klienterna?
- Vad anser ni att hästarna kan bidra med och tillföra i behandlingsarbetet?
- Kan det finnas några andra faktorer än hästarna som påverkar behandlingen och i så fall på vilket sätt?
- Tror ni att hästarna skulle kunna ersättas med annan aktivitet, kan ni förtydliga hur ni tänker kring denna fråga?
- Vilka fördelar anser ni att det finns med att använda sig av djur i behandling?
- Finns det några risker, svårigheter eller problem med att använda sig av djur i behandling, i så fall vilka?

Om klienterna, och vilka personer behandlingen anses lämpa sig för

- För vilken eller vilka målgrupper anser ni att behandlingen med hästar lämpar sig för (utifrån kön, ålder och behov) och i så fall på vilket sätt?
- Vilket intresse har klienterna för hästar innan de påbörjar behandlingen?
- Är det flest kvinnor eller män som tas in i verksamheten och vad tror ni det beror på?
- Driver verksamheten någon uppföljning av behandlingen och klienternas situation, efter att behandlingen avslutats?
- Har de som tidigare genomgått behandlingen givit någon respons på hur de upplevde behandlingen?
- Finns det något mer ni skulle vilja tillägga?